

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

**Κοινωνική επιχειρηματικότητα και Κοινωνική Γεωργία: Η εμπειρία των Κοινωνικών Συνεταιρισμών
Περιορισμένης Ευθύνης (ΚοιΣΠΕ)**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τσαντηράκη Α. Ευαγγελία

Επιβλέπων Καθηγητής: Α. Κουτσούρης,

ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2018

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

**Κοινωνική επιχειρηματικότητα και Κοινωνική Γεωργία: Η εμπειρία των Κοινωνικών Συνεταιρισμών
Περιορισμένης Ευθύνης (ΚοιΣΠΕ)**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τσαντηράκη Α. Ευαγγελία

Επιβλέπων Καθηγητής: Α. Κουτσούρης,

ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2018

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Κοινωνική επιχειρηματικότητα και Κοινωνική Γεωργία: Η εμπειρία των Κοινωνικών Συνεταιρισμών
Περιορισμένης Ευθύνης (ΚοιΣΠΕ)**

Τσαντηράκη Α. Ευαγγελία

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Α. Κουτσούρης, Επιβλέπων Καθηγητής

Π. Καρανικόλας, Καθηγητής

Γ. Βλάχος, Καθηγητής

ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2018

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη εξετάζει την Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα (ΚΟ&ΚΕ) και την Κοινωνική Γεωργία μέσα από τους Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς Περιορισμένης Ευθύνης και την κατάσταση αυτών στην Ελλάδα.

Παρουσιάζονται ορολογίες, όπως κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία, κοινωνικές επιχειρήσεις, κοινωνική επιχειρηματικότητα καθώς και η πολιτική και το νομικό πλαίσιο που διέπει τις επιχειρήσεις αυτές για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε καλύτερα την έννοια και τους στόχους των Κοινωνικών Συνεταιρισμών Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.ΣΠ.Ε.).

Γίνεται μια παρουσίαση της κατάστασης αλλά και της εξέλιξης της ΚΟ&ΚΕ στην Ευρώπη ανά δεκαετίες και στη συνέχεια παρουσιάζεται η κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα στον χώρο αυτό, αναλύοντας το πολιτικό και νομικό πλαίσιο, τους στόχους καθώς και τις δυσκολίες που έχουν να αντιμετωπίσουν τέτοιου είδους επιχειρήσεις.

Εξηγούμε την έννοια της Κοινωνικής Γεωργίας και πως λόγω της πολυλειτουργικότητας της μπορεί να προσφέρει διάφορα οφέλη σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες ανθρώπων αλλά και στην αγροτική ανάπτυξη.

Γίνεται αναφορά στο πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020» και πως μπορεί να συνδεθεί με την Κοινωνική Γεωργία. Μελετάμε την Κοινωνική Γεωργία στην Ευρώπη αλλά και περιπτώσεις ευρωπαϊκών χωρών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα SoFar για να κατανοήσουμε τη πολιτική που ακολουθείτε για την ανάπτυξη της έννοιας αυτής, το βαθμό εξέλιξής της, τις ομοιότητες και τις διαφορές που μπορεί να παρουσιάζονται σε κάθε περίπτωση. Στη συνέχεια αναλύουμε και επεξηγούμε τα μοντέλα της Κοινωνικής Γεωργίας, όπως αυτά έχουν προκύψει στην Ευρώπη αλλά και το ρυθμιστικό σύστημα που υπάρχει.

Έπειτα αναφερόμαστε στην αγροτική οικονομία και την ανάπτυξή της στην Ελλάδα, μέσα από την επιχειρηματικότητα και τους Κοι.Σ.Π.Ε. που δραστηριοποιούνται στον αγροτικό τομέα. Αναλύουμε τον κάθε Κοι.Σ.Π.Ε. ξεχωριστά δίνοντας έμφαση στις αγροτικές δραστηριότητες που έχουν εντάξει στη λειτουργία τους αλλά και τους στόχους που έχει θέσει ο καθένας.

Τέλος καταλήγουμε στα συμπεράσματά μας τόσο σε Ευρωπαϊκό αλλά και σε εγχώριο επίπεδο επισημαίνοντας πως η Κοινωνική Γεωργία πρέπει να θεωρηθεί ως μία αγροτική δραστηριότητα, η οποία προσφέρει διάφορα οφέλη σε διάφορες κοινωνικές ομάδες αλλά και στην ανάπτυξη του αγροτικού χώρου. Αποτελεί σαφές παράδειγμα οικονομικής και κοινωνικής καινοτομίας και προωθεί νέο πολυλειτουργικό πρότυπο στις αγροτικές περιοχές.

Γίνεται σαφές ότι είναι απαραίτητο οι δραστηριότητες του Ταμείου Συνοχής να συμβάλλουν στην κοινωνική οικονομία, στην αγροτική και περιφερειακή ανάπτυξη και στην στήριξη για ένα νέο αγροκοινωνικό πρότυπο.

Η Κοινωνική Γεωργία στη χώρα μας απαιτεί έρευνα και τη συμβολή του γεωργικού τομέα από έμπειρους γεωργούς και το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης. Αποτελεί μια δραστηριότητα που μπορεί να στηρίξει τη βιωσιμότητα, την περιφερειακή ανάπτυξη αλλά και να μετριάσει τις αυξανόμενες ανισότητες μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών.

Abstract

The present study examines Social Entrepreneurship and Social Farming through the Social Cooperatives of Limited Liability and their situation in Greece.

Terminologies such as social and solidarity economy, social enterprises, social entrepreneurship as well as the policy and legal framework that governs these businesses are presented in order to understand the meaning and objectives of Social Contributions of Conditional Liability.

Following the situation and the evolution of Social Entrepreneurship in Europe through time is presented. Then the situation of the field in Greece is presented, analyzing the political and legal framework, the objectives and the difficulties facing such enterprises.

The concept of Social Farming is discussed as well as the fact that due to agriculture's multifunctionality it can offer various benefits to both vulnerable social groups of people and to rural development.

Reference is made to Horizon 2020 and how it can be linked to Social Agriculture. We refer to Social Agriculture in the European countries that have participated in the SoFar program in order to understand the evolution of policies concerning the development of the concept, its current status, the similarities and differences that may arise in each case. Then we analyze and explain the models of Social Agriculture as they have emerged in Europe and the regulatory system that exists.

Then we discuss the status of rural economy and the entrepreneurial initiatives of Social Cooperatives of Limited Liability, which are active in the Greek agricultural sector. We analyze each one of this Social Cooperatives with an emphasis on the agricultural related activities as well as the objectives that have been set.

Finally, we conclude by pointing out, that Social Farming should be seen as an agricultural activity, which offers various benefits to various social groups as well as to the development of the agricultural sector. It is an example of economic and social innovation which promotes a new multifunctional model in rural areas.

It is clear that it is essential that Cohesion Fund activities contribute to the social economy, rural and regional development and support for a new agro-social model.

Social Farming in our country requires research and the contribution stakeholders such as experienced farmers and the Ministry of Rural Development. It is an activity that can support sustainability and regional development capable to mitigate the growing inequalities between rural and urban areas.

Επιστημονική περιοχή Διατριβής: Αλληλέγγυα Οικονομία και Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης

Λέξεις Κλειδιά: Κοι.Σ.Π.Ε., Κοινωνική Οικονομία, Αλληλέγγυα Οικονομία, Κ.Α.Λ.Ο., Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα SoFar, Αγροτική Ανάπτυξη, Κοινωνική Γεωργία

Key words: Social Entrepreneurship, Social Farming, Social Cooperatives of Limited Liability, multifunctional agriculture, Horizon 2020, SoFar program

Πρόλογος

Κατά την έναρξη αυτής της διπλωματικής εργασίας, οι γνώσεις μου σχετικά με τα «αγροκτήματα φροντίδας» (care farming) ήταν πολύ βασικές έως και μηδαμινές και δεν μπορούσα να υποθέσω ότι αυτό το πεδίο είναι τόσο διαφορετικό. Η ποικιλομορφία όσον αφορά την «Κοινωνική Γεωργία» (Social Farming) αντανακλάται ήδη στην ποικιλία της ορολογίας. Στις διάφορες αναφορές, έρευνες, άρθρα που αναζήτησα η ορολογία της Κοινωνικής Γεωργίας και των αγροκτημάτων φροντίδας διαφέρουν. Ανάλογα με το όραμα για τη γεωργία και τη φροντίδα και ανάλογα με το πλαίσιο το οποίο κάθε χώρα έχει αναπτύξει, η ορολογία ποικίλλει. Για παράδειγμα στην Ολλανδία, ο όρος «αγρόκτημα φροντίδας» είναι ενσωματωμένος στη γλώσσα και στην κοινωνία, ενώ σε άλλες χώρες, όπως για παράδειγμα στην Ελλάδα ο όρος «Κοινωνική Γεωργία» είναι για πολλούς άγνωστος. Ωστόσο, οι όροι «Κοινωνική Γεωργία» και «πράσινη φροντίδα» (green care) χρησιμοποιούνται επίσης για να περιγράψουν τις ίδιες δραστηριότητες. Ως εκ τούτου, στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται ο όρος «Κοινωνική Γεωργία», ο οποίος περιλαμβάνει και αναφέρεται σε κάθε είδους γεωργικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται για να τονωθεί η κοινωνικοποίηση, να βοηθηθεί η εκπαίδευση, να βελτιωθεί η ευημερία ή / και να υποστηριχθούν άλλες μορφές φροντίδας, ατόμων με ειδικές ανάγκες από ευαίσθητες ή/και ευάλωτες ομάδες της κοινωνίας.

Η ερευνητική διαδικασία ήταν πολύ διδακτική και εμπνευσμένη και θα ήθελα να ευχαριστήσω μερικούς ανθρώπους που με υποστήριξαν κατά τη διάρκεια αυτής της διπλωματικής εργασίας. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κύριο Αλέκο Κουτσούρη και τον κύριο Γιώργο Αλεξόπουλο, για την επίβλεψη, την ανατροφοδότηση, την έμπνευση και την εμπιστοσύνη στις ικανότητές μου καθώς και για την υποστήριξη κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους συμμετέχοντες στην έρευνα που ήταν πρόθυμοι να μοιραστούν τις γνώσεις τους.

Περιεχόμενα

Πρόλογος	9
Συνομογραφίες.....	13
Περίληψη	4
Abstract.....	6
Εισαγωγή.....	14
ΕΝΟΤΗΤΑ 1.....	14
Κοινωνική Οικονομία.....	14
Αλληλέγγυα Οικονομία.....	15
Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία	15
Κοινωνικές επιχειρήσεις.....	16
Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη.....	18
Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα	20
Παράγοντες που επηρεάζουν την εκκίνηση και την ανάπτυξη των Κοινωνικών Επιχειρήσεων	22
Η πολιτική για τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις.....	22
Προφίλ Κοι.Σ.Π.Ε.....	24
Στόχοι Κοι.Σ.Π.Ε.....	26
ΕΝΟΤΗΤΑ 2.....	27
Ορισμός του όρου «Κοινωνική Γεωργία».....	27
Γενικοί στόχοι της Κοινωνικής Γεωργίας	28
Πολυλειτουργική και Κοινωνική Γεωργία	30
Τα οφέλη της Κοινωνικής Γεωργίας	30
Τα οφέλη για τις ευάλωτες ομάδες.....	30
Τα οφέλη για την αγροτική ανάπτυξη	31
Συμμετοχή και Σχέσεις στα πλαίσια της Κοινωνικής Γεωργίας.....	32
ΕΝΟΤΗΤΑ 3.....	33
Κοινωνική Γεωργία στην Ευρώπη	33
Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα SoFar	35
Υλοποίηση του Προγράμματος SoFar.....	36
Η κοινωνική Γεωργία στην Ιρλανδία.....	38
Η κοινωνική Γεωργία στην Γαλλία	38
Η κοινωνική Γεωργία στην Γερμανία.....	38

Η κοινωνική Γεωργία στην Φλάνδρα, Βέλγιο	39
Η κοινωνική Γεωργία στην Ιταλία	39
Η κοινωνική Γεωργία στην Ολλανδία	40
Η κοινωνική Γεωργία στην Σλοβενία	40
Κοινωνική Γεωργία στο Ηνωμένο Βασίλειο.....	41
Ομοιότητες και διαφορές στην Κοινωνική Γεωργία στην Ευρώπη	41
Μοντέλα Κοινωνικής Γεωργίας στην Ευρώπη	42
Ρυθμιστικό Σύστημα της Κοινωνικής Γεωργίας στην Ευρώπη	43
SWOT Ανάλυση της Κοινωνικής Γεωργίας.....	45
Πολιτική για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Γεωργίας.....	47
Το πρόγραμμα Ορίζοντας 2020	48
Κοινωνική Γεωργία στο Στρατηγικό Πλαίσιο Ορίζοντας 2020	49
Υγεία και Καλή διαβίωση.....	49
Επισιτιστική ασφάλεια και αειφόρος χρήση των βιολογικών πόρων.....	50
Βιώσιμη ενέργεια.....	50
Πράσινη, ολοκληρωμένη κινητικότητα	50
Πράσινη αλλαγή, περιβάλλον, αποδοτικότητα πόρων και πρώτες ύλες.....	50
Η Ευρώπη σε ένα μεταβαλλόμενο κόσμο – Κοινωνίες χωρίς αποκλεισμούς, καινοτόμες και σκεπτόμενες.....	51
ΕΝΟΤΗΤΑ 4.....	51
Επισκόπηση της Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης στην Ελλάδα	51
Η χρηματοδότηση της Αγροτικής Ανάπτυξης – Εστίαση στην Επιχειρηματικότητα	52
Συλλογική επιχειρηματικότητα.....	52
Κοινωνική Γεωργία στην Ελλάδα.....	53
Κοι.Σ.Π.Ε που δραστηριοποιούνται στον αγροτικό τομέα.....	54
Ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε) Το.Ψ.Υ Δωδεκανήσου	54
Ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) «Νέοι Ορίζοντες» στην Κέρκυρα	55
Ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης «Διάπλους» στο Χαϊδάρι	56
Ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε) Ημαθίας «ΔΕΣΜΟΣ».....	58
Ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε) Το.Ψ.Υ. Άρτας-Πρέβεζας	60
Ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε) Πιερίας	61

Συμπεράσματα - Συζήτηση	61
Συμπεράσματα για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Γεωργία στην Ελλάδα.....	63
Πηγές.....	67

Συντομογραφίες

Α.Ε. Ανώνυμη Εταιρία

Α.Π.Ε.: Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

ΕΣΠΑ: Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς

ΕΚΤ: Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΚΟ: Ευπαθείς Κοινωνικές Ομάδες

Ε.Ο.Ο.Σ.: Ευρωπαϊκός Όμιλος Οικονομικού Σκοπού

Ε.Σ.Υ.: Εθνικό Σύστημα Υγείας

Ε.Π.Ε.: Εταιρία Περιορισμένης Ευθύνης

Ε.Γ.Τ.Α.Α.: Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης

Ε.Τ.Π.Α.: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

Κοιν.Σ.ΕΠ.: Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις

Κοι.Σ.Π.Ε.: Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης

Μ.Κ.Ο.: Μη Κυβερνητική Οργάνωση

Μ.Ψ.Υ.: Μονάδα Ψυχικής Υγείας

Π.Γ.Ε.: Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη

Π.Ο.Π: Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης

Τ.Π.Ε.: Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας

Το.Ψ.Υ.: Τομεακές Επιτροπές Ψυχικής Υγείας

Κ.Θ.Λ.: Κρατικό Θεραπευτήριο Λέρου

HACCP: Hazard Analysis Critical Control Points

ISO: International Organization for Standardization

NCFI: National Computer Forensics Institute

SoFar: Social Farming

Εισαγωγή

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Κοινωνική Οικονομία

Ο όρος «κοινωνική οικονομία» προέρχεται από αιώνες πίσω, σύμφωνα με τους Moulart και Ailinet (2005), οι οποίοι αναφέρουν χαρακτηριστικά ότι στην αρχαία Ελλάδα συγκέντρωναν χρήματα για τελετουργικές και νεκρικές τελετές. Ως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ο όρος περιορίζεται κυρίως σε αγροτικούς συνεταιρισμούς και σε αποταμιεύσεις μικρών αγροτών που θέλουν να αντιμετωπίσουν το έντονο ανταγωνιστικό περιβάλλον που διαμορφώθηκε από την οικονομική κρίση του 1873-1895. Σε αυτή την κρίση, εντοπίζονται και οι απαρχές πρωτοβουλιών που θα ενέταζε κανείς στο χώρο της αλληλέγγυας οικονομίας, όπως οι συνεργασίες που προέκυψαν για την παροχή τροφής και στέγασης σε ανέργους (Moulart και Ailinet, 2005). Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας της δεκαετίας του '80 και ο περιορισμός του κράτους πρόνοιας τη δεκαετία του '90 διαμόρφωσαν το πεδίο στο οποίο οικοδομήθηκε η κοινωνική οικονομία με συνεργατικές κυρίως ενώσεις εργατών που σκοπό είχαν να καλύψουν την αδυναμία του κράτους να παρέχει κοινωνικά αγαθά και να βοηθήσουν στην ένταξη των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων στην αγορά εργασίας.

Το πεδίο της κοινωνικής οικονομίας οριοθετείται ανάμεσα στην κρατική πολιτική και την ιδιωτική επένδυση για οικονομική δραστηριότητα. Αναπτύσσεται για να καλύψει τις ανάγκες τις οποίες δεν διατίθεται ο ιδιωτικός τομέας εξαιτίας της απουσίας υψηλού κέρδους και δεν δύναται ο κρατικός τομέας να συμβάλει λόγω της απουσίας δημοσιοοικονομικών και χρηματοοικονομικών μέσων. (Ε.Ε. 2013)

Στον όρο «κοινωνική οικονομία» αποδίδεται μια σειρά από εναλλακτικές έννοιες όπως είναι ο τρίτος τομέας, ο μη κερδοσκοπικός τομέας, η αλληλέγγυα οικονομία, η εναλλακτική οικονομία και η οικονομία του μη κέρδους (Westlund, 2003). Το περιεχόμενο της κοινωνικής οικονομίας και η οριοθέτησή του διαφέρει μεταξύ των χωρών. Αυτό οφείλεται στα διαφορετικά επιστημονικά πεδία από όπου προέρχονται οι συγγραφείς που προσπαθούν να καθορίσουν το περιεχόμενο του όρου. Σύμφωνα με την πολιτική διάσταση του όρου η κοινωνική οικονομία φέρνει ανθρώπους να συνεργαστούν μαζί με υπό ελεύθερη συμμετοχή και εθελοντική δέσμευση για ένα κοινό σκοπό (Westlund, 2003). Όταν δε αναφερόμαστε στην οικονομική διάσταση, σύμφωνα με τους Defourny και Develteve (1999), η κοινωνική οικονομία ορίζεται ως οι οικονομικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται από επιχειρήσεις, πρώτιστα συνεργατικά, με αμοιβαία ωφέλεια των μελών και ηθικές αξίες που βασίζονται στις ακόλουθες κύριες αρχές: α) να παρέχουν υπηρεσίες στα μέλη τους ή στην κοινότητα χωρίς να αποσκοπούν στην κερδοφορία, β) να διοικούνται αυτόνομα, γ) να έχουν δημοκρατικές διαδικασίες διοίκησης και διαχείρισης δ) να δίνετε έμφαση στον άνθρωπο έναντι της εργασίας και του κεφαλαίου.

Σήμερα είναι δύσκολο να εντοπιστεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός του όρου. Υπάρχουν όμως κάποια κοινά χαρακτηριστικά για την κοινωνική οικονομία που ισχύουν για την ΕΕ και είναι τα εξής:

- 1) τα πρωτεία δίνονται στον ανθρώπινο παράγοντα και την κοινωνική αποστολή σε σχέση με τον οικονομικό σκοπό
- 2) η εθελοντική και η ανοιχτή συμμετοχή των μελών
- 3) ο δημοκρατικός έλεγχος και συμμετοχή των μελών
- 4) ο συνδυασμός των ενδιαφερόντων των μελών, των χρηστών, ή του γενικού καλού
- 5) η υπεράσπιση και η εφαρμογή των αρχών της αλληλεγγύης και της υπευθυνότητας
- 6) η αυτόνομη διοίκηση και η ανεξαρτησία από τις δημόσιες αρχές
- 7) το επαρκές πλεόνασμα για την εκτέλεση των βιώσιμων στόχων και των υπηρεσιών των μελών ή του γενικού καλού
(Νικολάου, 2017)

Αλληλέγγυα Οικονομία

Με τον όρο αλληλέγγυα οικονομία εννοούμε τις δραστηριότητες φυσικών ή νομικών προσώπων στο φάσμα της παραγωγής, συναλλαγής και κατανάλωσης με απώτερο σκοπό την κάλυψη συλλογικών αναγκών.

Η δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων, η οριζόντια οργάνωση, η δυνατότητα επαναπροσδιορισμού των ρόλων, οι εξισωτικές μορφές αμοιβής εργασίας είναι κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά που απαιτούνται έτσι ώστε οι δραστηριότητες να εντάσσονται στο πλαίσιο της κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας. Παραδείγματα δραστηριοτήτων που έχουν συλλογικό όφελος ή εξυπηρετούν συμφέροντα συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων είναι οι κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις, τα δίκτυα ανταλλαγής υπηρεσιών (τράπεζες χρόνου)¹ και προϊόντων, τα εναλλακτικά νομίσματα, οι επιχειρήσεις ένταξης ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, το δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο. Κίνητρο όλων αυτών των δράσεων είναι η εξυπηρέτηση των αναγκών της κοινωνίας και των εργαζομένων σε αυτές και όχι η επιδίωξη κέρδους.²

Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (Κ.Α.Λ.Ο.) φαίνεται να έχει τις ρίζες της στα τέλη του 18^{ου} και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα στην Ευρώπη όπου άρχισαν οι πρώτοι συνεταιρισμοί παραγωγών/αγροτών και εργατών και να γίνονται και οι πρώτες αναφορές στην οικονομική βιβλιογραφία (European Commission, 2014)

Σε ευρωπαϊκό και σε εθνικό επίπεδο η Κ.Α.Λ.Ο. αποτελεί ένα διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης της οικονομίας που δίνει έμφαση στον κοινωνικό αντίκτυπο, την καλλιέργεια της κοινωνικής αλληλεγγύης και την προώθηση των δημοκρατικών αρχών διαχείρισης. Έτσι εκτός από τον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα υπάρχει και ένας τρίτος τομέας της οικονομίας που παράγει αγαθά και υπηρεσίες, αυτός της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (Κ.Α.Λ.Ο.). Ο τομέας αυτός διαφοροποιείται από τον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα λόγω δύο βασικών του χαρακτηριστικών:

¹ Η τράπεζα χρόνου είναι ένα δίκτυο αχρήματης και αλληλέγγυας οικονομίας, ένα δίκτυο ανταλλαγής υπηρεσιών και γνώσεων που υποστηρίζεται από τη δική της μονάδα συναλλαγής, το χρόνο.

² <http://www.solidarity4all.gr> (πρόσβαση 7/2018)

1. οι δραστηριότητες που αναπτύσσει δίνουν προτεραιότητα στην κάλυψη των κοινωνικών αναγκών και όχι στην επεκτατική κερδοφορία και
2. οι δραστηριότητες αυτές αναπτύσσονται με συλλογικές και δημοκρατικές διαδικασίες συμμετοχής και λήψης αποφάσεων

Πιο συγκεκριμένα, οι στόχοι, οι αρχές και οι προτεραιότητες της Κ.Α.Λ.Ο. περιλαμβάνουν:

- την παραγωγή προϊόντων και την παροχή υπηρεσιών, που δεν προσφέρονται ή δεν προσφέρονται επαρκώς από τον ιδιωτικό τομέα, με στόχο την πρόσβαση των μελών της τοπικής κοινωνίας σε αυτά,
- τον βιοπορισμό όσων παράγουν ή προσφέρουν τις υπηρεσίες αυτές και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας,
- τη δημοκρατική λειτουργία στον τρόπο εσωτερικής οργάνωσης της εργασίας, τον καθαρισμό των μισθών, της παραγωγής και της επανεπένδυσης,
- την αειφορία του φυσικού περιβάλλοντος και την καταπολέμηση των κοινωνικών ανισοτήτων.

Οι δυνατότητες ανάπτυξης του τομέα Κ.Α.Λ.Ο. είναι μεγάλες, αν ληφθεί υπόψη ότι σε άλλες χώρες όπως στη Γαλλία, την Ιταλία, την Ισπανία, τις ΗΠΑ και τον Καναδά, λειτουργούν χιλιάδες επιχειρήσεις Κ.Α.Λ.Ο., οι οποίες σε κάποιες από αυτές, συνεισφέρουν στο εθνικό ΑΕΠ ποσοστό περίπου του 10%, ενώ στην Ελλάδα ο τομέας αυτός συνεισφέρει λιγότερο από 1%. Απαιτείται ένα σταθερό και διαφανές περιβάλλον που θα μπορεί να υποστηρίξει εμπράκτως την ανάπτυξη των παραγωγικών αυτών επιχειρημάτων. (ΕΓΚΑΟ 2017)

Κοινωνικές επιχειρήσεις

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα υποστασιοποιείται με τη δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων που είναι και το ζητούμενο της όλης συζήτησης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην κατηγορία των κοινωνικών επιχειρήσεων περιλαμβάνεται ένα μεγάλο εύρος οικονομικών μορφωμάτων που αναλαμβάνουν επιχειρηματικές πρωτοβουλίες όπως είναι οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, οι συνεταιρισμοί και οι κοινωνικές επιχειρήσεις κερδοσκοπικού χαρακτήρα. (Νικολάου, 2017)

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στον τομέα της παραγωγής και εμπορίας προϊόντων και στον τομέα παροχής υπηρεσιών καθοδηγούμενες από το κίνητρο εκπλήρωσης κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων. Η δραστηριοποίηση αυτού του είδους των επιχειρήσεων στοχεύει στο να αποδείξει πως οι επιχειρήσεις και η αγορά μπορούν να προσφέρουν κοινωνικά οφέλη και να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων των οποίων ο εντοπισμός θεωρείται δυσχερής.

Παρά τον κοινωνικό τους χαρακτήρα, οι κοινωνικές επιχειρήσεις επιδιώκουν να επιτύχουν τους σκοπούς τους, οι οποίοι επικεντρώνονται σε μακροπρόθεσμα οφέλη για τους εργαζομένους, τους καταναλωτές και την κοινωνία, αποκτώντας μερίδιο στην αγορά και δημιουργώντας κέρδος ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την ανταγωνιστικότητά τους. (Αποστολούδη, 2011)

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ η κοινωνική επιχείρηση ορίζεται ως «Οποιαδήποτε ιδιωτική δραστηριότητα συνδεδεμένη με το δημόσιο συμφέρον, οργανωμένη με επιχειρηματική στρατηγική αλλά που ο κύριος σκοπός της δεν είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους αλλά η επίτευξη συγκεκριμένων οικονομικών και κοινωνικών στόχων, και η οποία έχει την ικανότητα να εισάγει καινοτόμες λύσεις στα προβλήματα του κοινωνικού αποκλεισμού και της ανεργίας». (ΟΟΣΑ, 1999).

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις δεν μπορούν να τοποθετηθούν ξεκάθαρα στον τομέα της ιδιωτικής οικονομίας ή στο δημόσιο τομέα. Αντικατοπτρίζουν μια περισσότερο συνδυαστική λογική. Αφενός, δραστηριοποιούνται στην αγορά αλλά όχι με στόχο την μεγιστοποίηση κέρδους για τους μετόχους τους και αφετέρου λαμβάνουν την υποστήριξη του δημοσίου τομέα μέσα από δημόσιες πολιτικές που και οι ίδιες βοηθούν να διαμορφωθούν, για την αντιμετώπιση κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων. Επίσης, είναι ενσωματωμένες στην κοινωνία των πολιτών, στο πεδίο της οποίας αναπτύσσεται κυρίως εθελοντική συλλογική δράση που προσανατολίζεται σε κοινούς στόχους υπέρ του δημόσιου οφέλους. Συνδυάζουν τις χρηματοοικονομικές αρχές της αγοράς και την αμοιβαιότητα μεταξύ των ατόμων μιας τοπικής κοινωνίας σε ένα υβριδικό μόρφωμα μέσα στο οποίο συνεργάζονται μεταξύ τους αντί να δρουν απομονωμένες η μία από την άλλη. (Αποστολούδη, 2011)

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται από διευρυμένο παραγωγικό ρόλο και επιχειρηματική συμπεριφορά που τις κάνει να διαφοροποιούνται από τους κλασικούς μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς και τις παραδοσιακές δομές της κοινωνικής οικονομίας. (Πατσέλης, 2008)
Χαρακτηρίζονται από μία ευρύτερη κουλτούρα προσφοράς, εθελοντισμού και καινοτομίας των επιχειρήσεων και των δημόσιων υπηρεσιών. (Leadbeater, 2007)

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις στηρίζονται σε τρία θεμέλια:

1. Τις καθημερινές πρακτικές των ανθρώπων,
2. Τις συμβολικές συναλλαγές και σχέσεις τους που τους παρέχει το καθημερινό πλαίσιο της κοινοτικής ζωής και
3. Τις φιλοδοξίες, αξίες και επιθυμίες τους. (Laville & Nyssens, 2001)

Σύμφωνα με τον οργανισμό για την Ανάδειξη των Κοινωνικών Επιχειρήσεων στην Ευρώπη (The Emergence of Social Enterprise in Europe - EMES), τα χαρακτηριστικά που είναι απαραίτητα προκειμένου να θεωρηθεί μια επιχείρηση ως κοινωνική είναι τα εξής:

- Η συνεχής δραστηριότητα παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών
- Ο μεγάλος βαθμός αυτονομίας
- Ο μεγάλος βαθμός οικονομικής έμμισθης εργασίας
- Ο ρητός σκοπός είναι να ωφελείται η κοινωνία
- Η πρωτοβουλία που προωθείται από τις ομάδες της κοινωνίας
- Η δύναμη των αποφάσεων να στηρίζεται περισσότερο σε εκείνα τα μέλη που δεν είναι οι κάτοχοι του χρηματικού κεφαλαίου
- Η συμμετοχή στην επιχείρηση όλων των ανθρώπων που επηρεάζονται από τη δραστηριότητα
- Η περιορισμένη διανομή κερδών

(Αποστολούδη Ε.,2011)

Σύμφωνα με τους Peredo και McLean (2006) υπάρχουν δύο τύποι κοινωνικών επιχειρήσεων οι οποίοι βασίζονται σε δύο κριτήρια. Το πρώτο κριτήριο έχει να κάνει με την αποκλειστικότητα των κοινωνικών στόχων τους ενώ το δεύτερο αναφέρεται στον εμπορικό ρόλο των συναλλαγών τους. Σύμφωνα με το πρώτο κριτήριο, οι κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν αποκλειστικά ή εν μέρει κοινωνικούς στόχους, ενώ το δεύτερο κριτήριο δείχνει ότι τα προϊόντα και οι υπηρεσίες που παράγονται είναι δυνατόν να προορίζονται ή όχι για εμπορικές συναλλαγές. Σύμφωνα με αυτά τα κριτήρια, στην πρώτη κατηγορία, ανήκουν οι ΜΚΟ όπου έχουν αμιγώς κοινωνική αποστολή και οι υπηρεσίες ή τα προϊόντα τους δεν έχουν εμπορικό προορισμό, ενώ στην άλλη κατηγορία ανήκουν, ανάλογα με τον αμιγώς κοινωνικό ή οικονομικό χαρακτήρα, μια σειρά επιχειρήσεων με συνεταιριστικά χαρακτηριστικά όπως είναι οι κοινωνικές επιχειρήσεις, οι υβριδικοί τύποι κοινωνικής επιχειρηματικότητας με ταυτόχρονη κοινωνική και οικονομική αποστολή.

Συνεπώς, η κοινωνική επιχείρηση ως έννοια προέρχεται από την κοινωνική επιχειρηματικότητα και ορίζεται ως μία επιχείρηση της οποίας σκοπός είναι να επιλύσει τα κοινωνικά προβλήματα με οικονομικά βιώσιμο τρόπο. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις στους περισσότερους τομείς τους λειτουργούν όπως και οι κλασσικές επιχειρήσεις που αποσκοπούν κυρίως στο κέρδος. Δεδομένου όμως ότι ο κοινωνικός αντίκτυπος είναι ο πρωταρχικός σκοπός μιας κοινωνικής επιχείρησης, η βασική διαφορά έγκειται στο γεγονός πως τα κέρδη που αποκομίζονται από την επιχειρηματική δραστηριότητα, είτε επενδύονται στην ίδια την επιχείρηση (δηλαδή τα κέρδη δεν καταβάλλονται ως μέρισμα στα μέλη) είτε χρησιμοποιούνται για την εκκίνηση νέων κοινωνικών επιχειρήσεων με σκοπό να αυξηθεί ο αντίκτυπος της οργάνωσης. (Ιωαννίδης,2010)

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα θεωρείται κρίσιμη παράμετρος και κατάλληλη πρακτική για την αντιμετώπιση αρκετών κοινωνικών προβλημάτων που αφενός δεν έχει τη δυνατότητα να επιλύσει το κράτος και αφετέρου ο ιδιωτικός τομέας δεν είναι πρόθυμος να αναλάβει πρωτοβουλίες, αφού τα οικονομικά οφέλη θεωρούνται μηδαμινά. Ο όρος αποτελείται από δύο συστατικά μέρη, την επιχειρηματική και την κοινωνική διάσταση. Για την κοινωνική διάσταση εμφανίζονται αρκετοί ορισμοί με έμφαση κυρίως σε θέματα εύρεσης νέων ευκαιριών υψηλής κοινωνικής αξίας (social value), νέων καινοτομιών και τολμηρών εγχειρημάτων με χαμηλές οικονομικές αποδόσεις. Ο όρος κοινωνική επιχειρηματικότητα μετατόπισε την έμφασή του αποκλειστικά σε κοινωνικά θέματα σε μια σειρά οικονομικών ζητημάτων. (Ιωαννίδης,2010)

Η οικονομία των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι περιορισμένη, κερδίζει όμως έδαφος καθώς διεκδικεί τη θέση της στην ευρύτερη αγορά και αποτελεί σίγουρα μία νέα οπτική, πέραν των κερδοσκοπικών επιχειρήσεων, των συνεταιρισμών, του κράτους, της κοινωνίας των πολιτών και των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ). (Νικολάου Ι., 2017)

Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη

Ο όρος της κοινωνικής επιχειρηματικότητας μπορούμε να πούμε ότι δεν είναι νεοεισερχόμενος, ούτε έχει σταθερή μορφή διαχρονικά μεταξύ διαφορετικών χωρών. Στην παρούσα εργασία και σύμφωνα με

τους Defourny & Nyssens (2008), Defourny & Nyssens (2010) και Kerlin (2006) θα αναφερθούμε σε τρεις χρονικές περιόδους και πως εμφανίστηκε και διαμορφώθηκε ο όρος αυτό στην Ευρώπη.

A) Δεκαετία '80

Το ερώτημα κατά τη δεκαετία του '80, μετά τις επιπτώσεις που επέφερε η πετρελαϊκή κρίση στην παγκόσμια οικονομία, ήταν κυρίως κατά πόσο η κοινωνική οικονομία θα μπορούσε να συμβάλλει στη τόνωση της απασχόληση και στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής. Σε αυτές τις συνθήκες, αναπτύχθηκαν μια σειρά από πρακτικές κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Παρουσιάζεται λοιπόν μια κινητικότητα στην κοινωνική οικονομία για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα της ανεργίας και το έλλειμμα των κοινωνικών υπηρεσιών που έχει επιφέρει η περικοπή των προϋπολογισμών των ευρωπαϊκών κρατών εξαιτίας των προγραμμάτων λιτότητας. Σε χώρες όπως το Βέλγιο, τη Γαλλία, τη Γερμανία και την Ιρλανδία υπάρχει μια σημαντική παρουσία με κερδοσκοπικών οργανισμών που έχουν σκοπό να συμβάλλουν στις κοινωνικές υπηρεσίες, ωστόσο χρηματοδοτούνται και ελέγχονται από τους δημόσιους οργανισμούς. Ο βασικός σκοπός αυτών των οργανισμών ήταν να επανεπεντάξουν ανέργους στην αγορά εργασίας. Δηλαδή να συμβάλλουν στην εκπαίδευσή τους ώστε να γίνουν εκ νέου παραγωγικοί και απαραίτητοι στον παραγωγικό ιστό των χωρών τους. Οι Σκανδιναβικές χώρες είχαν αναπτύξει μια μεγαλύτερη συνεργατική κουλτούρα μεταξύ των εργαζομένων και των αγροτών τη συγκεκριμένη δεκαετία με στόχο να παρέχουν κοινωνικές και ιατρικές υπηρεσίες σε κατηγορίες ανθρώπων που αδυνατούν να πληρώσουν. Τη δεκαετία αυτή στις χώρες του ευρωπαϊκού νότου, η φιλανθρωπία έχει μια ιδιαίτερη σημασία και κυρίως προωθείται από τα εκκλησιαστικά ιδρύματα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο εμφανίζεται μια φιλελευθεροποίηση του τρίτου τομέα, παρουσιάζει χαρακτηριστικά όπως και οι υπόλοιπες επιχειρήσεις και έχει εμπορικό σκοπό.

B) Περίοδος '90 - '00

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται κυρίως από την αύξηση των φιλανθρωπικών επιχειρηματικών προσπαθειών στην υπερατλαντική πλευρά και με την θεσμική έξαρση της κοινωνικής οικονομίας στην ευρωπαϊκή πλευρά.

Την περίοδο αυτή ωριμάζει στην Ευρώπη η έννοια της κοινωνικής οικονομίας και αρχίζει το θεσμικό πλαίσιο να ενδυναμώνεται στα ζητήματα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας (Defourny and Nyssens, 2010). Νόμοι θεσπίζονται σε διάφορες χώρες όπως είναι η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Ισπανία για τη θεσμική υποστήριξη των κοινωνικών επιχειρήσεων. Παρά τις διαφοροποιήσεις που υπάρχουν στη νομοθεσία των διάφορων ευρωπαϊκών χωρών, θα μπορούσε να καταγραφούν ορισμένα κύρια χαρακτηριστικά, όπως:

- 1) δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στη συμμετοχή των αποφάσεων από τους εργαζόμενους στην επιχείρηση των μετόχων
- 2) το πλεόνασμα της επιχείρησης επαναδιατίθεται για τους κοινωνικούς σκοπούς της επιχείρησης και δεν προορίζεται για τη διανομή στους ιδιοκτήτες και τους μετόχους.

Βέβαια, χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου είναι ότι η πλειοψηφία των κοινωνικών επιχειρήσεων εστιάζει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για να απασχοληθούν οι λιγότερο ευνοημένες ή/και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

Γ) Περίοδος μετά το '00

Την περίοδο αυτή αρχίζουν να χρησιμοποιούνται περισσότερο οι όροι κοινωνική επιχειρηματικότητα και κοινωνική επιχείρηση που ήταν δημοφιλής κατά τις προηγούμενες δεκαετίες. Αυτή η εξέλιξη ήταν επακόλουθο της περιορισμένης χρηματοδότησης των κοινωνικών επιχειρήσεων από τις κρατικές υπηρεσίες (Galera and Borzage, 2009). Αυτό εξηγεί επίσης και την κύρια τάση που επικρατεί στις ΗΠΑ για τις κοινωνικές επιχειρήσεις που θα πρέπει να είναι οικονομικά αυτόνομες με την παροχή κοινωνικών προϊόντων στην ανταγωνιστική αγορά.

Η προσπάθεια που καταβάλλεται μετά το 2000 επικεντρώνεται κυρίως στο διαχωρισμό του όρου της κοινωνικής επιχείρησης από τον όρο δημόσια επιχείρηση. Όταν γίνεται αναφορά του όρου κοινωνική επιχείρηση, η έμφαση δίνεται στην αυτονομία και ανεξαρτησία από οποιαδήποτε δημόσια ή αυτό-διοικητική αρχή, στην κοινωνική αποστολή της επιχείρησης, στην επανασύνδεση του οικονομικού πλεονάσματος για τους κοινωνικούς σκοπούς της επιχείρησης και στο συνεργατικό χαρακτήρα αυτών των επιχειρήσεων. Η συνεταιριστική παράδοση της Ευρώπης αποτυπώθηκε στις πρώτες κοινωνικές επιχειρήσεις που η μεγάλη πλειονότητα τους ήταν συνεργατικές.

Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα

Η κοινωνική οικονομία και στην Ελλάδα με το νόημα που έχει στο διεθνές περιβάλλον είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στην Ελλάδα.

Το 1999, η Ελληνική Κυβέρνηση θέσπισε ένα νομικό πλαίσιο (Νόμος 271/99, άρθρο 12) που υποστήριζε τη δημιουργία κοινωνικών συνεταιρισμών με περιορισμένη ευθύνη για άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας (Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης ή Κοι.Σ.Π.Ε.). Οι Κοι.Σ.Π.Ε. είναι μια οργανωτική μορφή που περιλαμβάνει το καθεστώς τόσο μιας ανεξάρτητης εμπορικής επιχείρησης όσο και μιας μονάδας ψυχικής υγείας. Ο νόμος 1999 ρυθμίζει την κυριότητα και τους υπαλλήλους των Κοι.Σ.Π.Ε. ως εξής: τουλάχιστον το 35% των εργαζομένων πρέπει να προέρχονται από ομάδες με προβλήματα ψυχικής υγείας, μέχρι το 45% των εργαζομένων μπορεί να είναι επαγγελματίες ψυχικής υγείας, ενώ μέχρι και το 20% μπορεί να είναι και άλλα άτομα. (European Commission, 2017)

Ο πρώτος Κοι.Σ.Π.Ε. ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 2002 στο νησί της Λέρου. Σχεδόν αμέσως μετά την ίδρυσή της ξεκίνησε τις παραγωγικές της δραστηριότητες και σύντομα αναγνωρίστηκε ως παράδειγμα καλής πρακτικής κοινωνικής και οικονομικής επανένταξης ατόμων με διαταραχές ψυχικής υγείας.³ (European Commission, 2017)

Το επόμενο σημαντικό βήμα στην εξέλιξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα ήταν η θέσπιση του νόμου 4019/2011 «Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα» αυτή η

³ Σε επόμενο κεφάλαιο περιγράφεται αναλυτικά η λειτουργία του Κοι.Σ.Π.Ε. Λέρου

νομοθεσία παρέχει τη δυνατότητα σε ομάδες ατόμων να ιδρύσουν μια κοινωνική επιχείρηση. Συγκεκριμένα μπορούν να ιδρύσουν ένα από τα τρία παρακάτω είδη κοινωνικών επιχειρήσεων:

1. Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης: Οι επιχειρήσεις αυτές επικεντρώνονται στην κοινωνική και οικονομική ένταξη των ομάδων κινδύνου (π.χ. άτομα με αναπηρία, τοξικομανείς ή πρώην χρήστες, νεαροί παραβάτες κλπ.). Επιπλέον, τουλάχιστον το 40% των εργαζομένων στις επιχειρήσεις αυτές πρέπει να προέρχονται από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.
2. Κοινωνικές Επιχειρήσεις Κοινωνικής Φροντίδας: Οι επιχειρήσεις αυτές επικεντρώνονται στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες όπως ηλικιωμένοι, βρέφη, παιδιά και άτομα με χρόνια νοσήματα.
3. Οι κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις για συλλογικούς/παραγωγικούς σκοπούς: Οι επιχειρήσεις αυτές δραστηριοποιούνται στον τομέα της προώθησης τοπικών και συλλογικών συμφερόντων και στην τοπική ή περιφερειακή ανάπτυξη. Επικεντρώνονται στην παραγωγή αγαθών και στην παροχή υπηρεσιών στους τομείς του πολιτισμού, του περιβάλλοντος, της εκπαίδευσης, της εκμετάλλευσης των τοπικών προϊόντων, της στήριξης των παραδοσιακών επαγγελμάτων.

Ο τελευταίος νόμος που θεσπίστηκε το 2016, νόμος 4430/2016 «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της», ορίζει ως «Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας»:

1. Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις
2. Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε)
3. Συνεταιρισμούς Εργαζομένων
4. Οποιοδήποτε άλλο μη μονοπρόσωπο νομικό πρόσωπο, εφόσον έχει αποκτήσει νομική προσωπικότητα, όπως αγροτικοί συνεταιρισμοί, ή Αστικές Εταιρίες, εφόσον συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:
 - Αναπτύσσει δραστηριότητες συλλογικής δράσης και κοινωνικής ωφέλειας
 - Μερικά για την πληροφόρηση και τη συμμετοχή των μελών του και εφαρμόζει δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με την αρχή ενός μέλος μία ψήφος, ανεξάρτητα από τη συνεισφορά κάθε μέλους.
 - Το καταστατικό του προβλέπει περιορισμούς στη διανομή ως εξής:
 - I. Ποσοστό τουλάχιστον 5% διατίθεται για το σχηματισμό αποθεματικού
 - II. Ποσοστό έως 35% αποδίδεται στους εργαζόμενους του Φορέα, εκτός κ αν τα 2/3 των μελών της Γενικής Συνέλευσης, αποφασίσουν αιτιολογημένα τη διάθεση του ποσοστού αυτού σε δραστηριότητες του στοιχείου III,
 - III. Το υπόλοιπο διατίθεται για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και τη διεύρυνση της παραγωγικής του δραστηριότητας
5. Εφαρμόζει σύστημα σύγκλισης στην αμοιβή της εργασίας, κατά το οποίο ο ανώτατος μισθός δεν μπορεί να υπερβαίνει περισσότερο από τρεις φορές τον κατώτατο
6. Αποβλέπει την ενδυνάμωση των οικονομικών δραστηριοτήτων του και τη μεγιστοποίηση της παραγόμενης κοινωνικής ωφέλειας μέσω της οριζόντιας και ισότιμης δικτύωσης με άλλους φορείς ΚΑΛΟ.

Επίσης συνιστάται Ν.Π.Ι.Δ. με την επωνυμία «Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας». Το Ταμείο τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και εδρεύει στην Αθήνα. Σκοπός του Ταμείου είναι η χρηματοδότηση προγραμμάτων και δράσεων για την ενίσχυση των Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, όπως αυτοί ορίζονται στο νόμο 4430/2016. Οι πόροι του Ταμείου προέρχονται από τον προϋπολογισμό Δημοσίων Επενδύσεων (εθνικό ή/και συγχρηματοδοτούμενο σκέλος) καθώς και από άλλες πηγές χρηματοδότησης.

Εκτιμάται ότι υπάρχουν περίπου 690 καταχωρημένες κοινωνικές επιχειρήσεις. Ωστόσο, δεν είναι όλες οι καταχωρημένες επιχειρήσεις πραγματικά λειτουργικές (εκτιμάται ότι μόνο το 30 με 50% των εγγεγραμμένων Κοιν.Σ.Ε.Π. λειτουργούν πραγματικά). (European Commission, 2017)

Παράγοντες που επηρεάζουν την εκκίνηση και την ανάπτυξη των Κοινωνικών Επιχειρήσεων

Μέχρι στιγμής το μεγαλύτερο εμπόδιο που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές κοινωνικές επιχειρήσεις τόσο στην εκκίνηση όσο και στην ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους είναι η έλλειψη πρόσβασης σε χρηματοδότηση. Είναι σχεδόν αδύνατο για τις κοινωνικές επιχειρήσεις να εξασφαλίσουν χρηματοδότηση στην Ελλάδα, αφού οι μόνες πηγές χρηματοδότησης εξασφαλίζονται από το εξωτερικό.

Επιπλέον δεν υπάρχουν ίσοι όροι ανταγωνισμού για τις κοινωνικές επιχειρήσεις όσον αφορά τη δημόσια στήριξη για έναρξη, ανάπτυξη και επέκταση μιας κοινωνικής επιχείρησης στα πλαίσια των προγραμμάτων που προωθούνται από το Υπουργείο Ανάπτυξης.

Η έλλειψη δικτύωσης και επαφών με άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, θεωρείται ως ακόμα ένα εμπόδιο. Υπάρχει ανάγκη να βοηθηθούν οι κοινωνικές επιχειρήσεις, να οργανωθούν και να ανταλλάξουν εμπειρίες, να έρθουν σε επαφή με παρόμοιες πρωτοβουλίες τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. (European Commission, 2016)

Η πολιτική για τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις

Τα τελευταία χρόνια, η ελληνική κυβέρνηση έχει αρχίσει να καταβάλλει προσπάθειες για την προώθηση της ανάπτυξης της κοινωνικής επιχείρησης στην Ελλάδα. Αυτή η θετική εξέλιξη οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ενθάρρυνση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αλλά και στις πρωτοβουλίες των πολιτών που ανέκυψαν για να αντιμετωπίσουν τις εκθετικά αυξανόμενες κοινωνικές ανάγκες ως αποτέλεσμα της κρίσης.

Στο πλαίσιο της κατακερματισμένης πραγματικότητας της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα, η πρόσφατη νομοθεσία που υιοθετήθηκε για τη στήριξη της ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας δημιούργησε μια νέα νομική μορφή για τις κοινωνικές επιχειρήσεις που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα σκοπών και δραστηριοτήτων και πρόσθεσε ένα νέο φορέα και ρυθμιστή, το Υπουργείο Απασχόλησης. Από την υιοθέτηση του νόμου για την κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα το 2011, η δημόσια πολιτική προσπάθησε να επικεντρωθεί στη δημιουργία ενός συστήματος για την λειτουργία και την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων, αλλά μέχρι τώρα έχει πραγματοποιηθεί ένας μικρός αριθμός ενεργειών.

Σύμφωνα με το νόμο 4019/2011, το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας είναι υπεύθυνο για το σχεδιασμό, το συντονισμό, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση όλων των απαραίτητων πολιτικών και πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη και την ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας. Ως εκ τούτου ξεκίνησε δύο πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη ενός πλαισίου πολιτικής και σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων.

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το ελληνικό Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας όρισε μια ομάδα ευρωπαϊκών και ελληνικών εμπειρογνομόνων που θα βοηθήσουν στο σχεδιασμό και την εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής και ενός σχεδίου δράσης για την ανάπτυξη ενός συστήματος για την προαγωγή της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Τον Ιανουάριο του 2013 η ομάδα εμπειρογνομόνων συνέστησε δώδεκα πιλοτικές δράσεις προτεραιότητας, που απευθύνονταν σε κοινωνικές επιχειρήσεις οποιασδήποτε νομικής μορφής και επισήμαναν τις αρχές υποστήριξης όπως η προσέγγιση «από τα κάτω προς τα πάνω», η συμμετοχή και η δέσμευση της κοινότητας των κοινωνικών επιχειρήσεων και των βασικών ενδιαφερομένων να επικεντρωθεί στην οικοδόμηση ικανοτήτων, ξεκινώντας με πιλοτικές δράσεις για την απόκτηση εμπειρίας, δέσμευση για συστηματική μάθηση και βελτίωση της πρακτικής από άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Συστάθηκαν τέσσερις τομείς δράσεις:
 1. Ένα σύστημα που επιτρέπει την κοινωνική οικονομία
 2. Άμεση οικονομική στήριξη για την έναρξη και την ανάπτυξη μιας κοινωνικής επιχείρησης
 3. Πρόσβαση στη χρηματοδότηση για την εδραίωση και την κλιμάκωση των κοινωνικών επιχειρήσεων
 4. Καλή διακυβέρνηση και δημιουργία ικανοτήτων του δημόσιου τομέα
- Στη συνέχεια, η αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου (ΕΥΚΕΚΟ – Ειδική Υπηρεσία για την Κοινωνική Ένταξη και την Κοινωνική Οικονομία), πρότεινε ένα στρατηγικό σχέδιο για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας που δημοσιεύτηκε τον Μάρτιο του 2013. Το σχέδιο παρουσιάζει έναν αριθμό αξόνων προτεραιότητας για την υποστήριξη της ανάπτυξης των κοινωνικών επιχειρήσεων, όπως περιγράφεται παρακάτω:
 - Τη δημιουργία ενός υποστηρικτικού συστήματος για την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων
 - Την παροχή του αναγκαίου κεφαλαίου εκκίνησης για τις κοινωνικές επιχειρήσεις
 - Την παροχή οικονομικής βοήθειας βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα για την λειτουργία των κοινωνικών επιχειρήσεων
 - Την κατάργηση οποιωνδήποτε διοικητικών και νομικών εμποδίων, καθώς και τη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων, δημιουργώντας ένα ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο για τις δημόσιες προμήθειες των κοινωνικών επιχειρήσεων
 - Την προώθηση της αμοιβαίας μάθησης και της δημιουργίας ικανοτήτων των κοινωνικών επιχειρηματιών, των εθνικών και περιφερειακών διοικήσεων
 - Την υλοποίηση εκστρατείας ενημέρωσης της κοινωνίας για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα καθώς και τη δημιουργία πλατφόρμων πληροφόρησης με στόχο

την παρακίνηση της κοινωνίας για το θέμα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας με απώτερο στόχο τη δημιουργία τοπικών συμφωνιών μεταξύ των κοινωνικών επιχειρήσεων και της ιδιωτικής και δημόσιας αγοράς.

- Την υλοποίηση διακρατικών δράσεων που χρησιμοποιούν με τον καλύτερο τρόπο την ευρωπαϊκή και διεθνή εμπειρία για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και
- Την δημιουργία παρατηρητηρίου με στόχο την ολοκληρωμένη χαρτογράφηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα με στόχο τον εντοπισμό ορθών πρακτικών και τη συλλογή αξιόπιστων δεδομένων για την κοινωνική επιχειρηματικότητα. (European Commission, 2014)

Μέχρι τα μέσα του 2014, κανένα από τα δύο σχέδια δεν είχε τεθεί σε εφαρμογή. Ωστόσο, το Υπουργείο, κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2013, συνήψε σύμβαση παροχής υπηρεσιών με την Ελληνική Εταιρία Διοικήσεως Επιχειρήσεων (ΕΕΔΕ), για τη δημιουργία κεντρικής δομής και τεχνικής υποστήριξης για το σύστημα των κοινωνικών επιχειρήσεων (το λεγόμενο κεντρικό μηχανισμό). Τα καθήκοντά του περιλαμβάνουν την ανάπτυξη εκπαιδευτικών εργαλείων και προγραμμάτων για επιχειρηματίες, την καθοδήγηση για την εκκίνηση και την ανάπτυξη των Κοι.Σ.Π.Ε., τη στήριξη σε εκστρατείες ευαισθητοποίησης και τη διάδοση σχετικών πληροφοριών καθώς και την ανάπτυξη διακρατικής συνεργασίας.

Η λύση στην ανάπτυξη των Κοι.Σ.Π.Ε. εστιάζει στην πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης, χρηματοδοτικά κεφάλαια ίδρυσης, κεφαλαιακής ανάπτυξης και επέκτασης και στη δημιουργία Κοινωνικών Εταιρικών Δικτύων (συνεργασίες, δίκτυα κοινωνικών επιχειρήσεων).⁴

Προφίλ Κοι.Σ.Π.Ε.

Σύμφωνα με το Ν2716/1999 οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε) αποβλέπουν στην κοινωνικό-οικονομική ενσωμάτωση και επαγγελματική ένταξη των ατόμων με σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα και συμβάλλουν στη θεραπεία τους και στην κατά το δυνατόν οικονομική τους αυτάρκεια. Οι Κοι.Σ.Π.Ε. είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου με περιορισμένη ευθύνη των μελών τους, έχουν εμπορική ιδιότητα και αποτελούν Μονάδες Ψυχικής Υγείας. Η μέριμνα για την ανάπτυξή τους και η εποπτεία τους ανήκουν στον Υπουργό Υγείας και Πρόνοιας και ασκούνται μέσω της Διεύθυνσης Ψυχικής Υγείας.

Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης μπορούν να είναι ταυτόχρονα παραγωγικές, καταναλωτικές, εμπορικές, προμηθευτικές, μεταφορικές, τουριστικές, οικοδομικές, πιστωτικές, αναπτυξιακές, κοινωνικές, εκπαιδευτικές και πολιτιστικές μονάδες και να αναπτύσσουν οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα (αγροτική, κτηνοτροφική, μελισσοκομική, αλιευτική, δασική, βιομηχανική, βιοτεχνική, ξενοδοχειακή, εμπορική, παροχής υπηρεσιών, κοινωνικής ανάπτυξης).

Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης μπορεί:

α) Να ιδρύουν και να διατηρούν καταστήματα πώλησης και υποκαταστήματα οπουδήποτε.

⁴ <http://pokoispe.gr/> (πρόσβαση 4/2018)

β) Να συμμετέχουν σε επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας εφόσον η συμμετοχή αυτή επιτρέπεται από ειδικές κατά περίπτωση διατάξεις. Ειδικότερα μπορεί να συμμετέχουν σε Ευρωπαϊκούς Ομίλους Οικονομικού Σκοπού (Ε.Ο.Ο.Σ.), Κοινοπραξίες, Εταιρίες Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε), Ανώνυμες Εταιρείες (Α.Ε.) και Δημοτικές Επιχειρήσεις.

γ) Να συμμετέχουν σε αναπτυξιακά προγράμματα ή να συμμετέχουν με άλλες επιχειρήσεις ή εταιρείες στην πραγματοποίησή τους και να συνεργάζονται μέσω κοινοπραξιών ή προγραμματικών συμβάσεων με άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, εταιρείες ή άλλες ενώσεις κάθε τύπου, οι οποίες έχουν ως αντικείμενο την ανάπτυξη δραστηριοτήτων, από αυτές που προβλέπονται στο παρόντα νόμο.

Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης έχουν έδρα τους το δήμο στον οποίο εδρεύει η διοίκησή τους. Η επωνυμία τους περιλαμβάνει τον όρο Κοινωνικός Συνεταιρισμός περιορισμένης Ευθύνης και την έδρα. Σε κάθε Τομέα Ψυχικής Υγείας συστήνεται και λειτουργεί αποκλειστικά ένας Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης.

Για την σύσταση των Κοι.Σ.Π.Ε. απαιτείται άδεια σκοπιμότητας, η οποία χορηγείται από τον Υπουργό Υγείας και Πρόνοιας μετά από εξέταση του προτεινόμενου καταστατικού και αφού ληφθούν υπόψη οι δυνατότητες των Μονάδων Ψυχικής Υγείας, τα αναπτυξιακά δεδομένα της περιοχής δράσης και η γνώμη του Τομέα Ψυχικής Υγείας.

Μέλη των Κοι.Σ.Π.Ε. μπορούν να γίνουν:

Α) Φυσικά πρόσωπα, ενήλικες ή ανήλικοι τουλάχιστον δεκαπέντε ετών, οι οποίοι λόγω ψυχικής διαταραχής έχουν ανάγκη αποκατάστασης, όπως αυτή προσδιορίζεται από την αντίστοιχη Τομεακή Επιτροπή Ψυχικής Υγείας, ανεξάρτητα από τη διαγνωστική κατηγορία, το στάδιο της νόσου και τη διαμονή (Προσωπική Κατοικία, Μονάδες ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης του παρόντος νόμου, νοσοκομεία του Ε.Σ.Υ., Πανεπιστημικά Ψυχιατρικά Νοσοκομεία ή άλλες Μ.Ψ.Υ.), χωρίς να απαιτείται να έχουν την ικανότητα για δικαιοπραξία, κατά παρέκκλιση των διατάξεων του Αστικού Κώδικα και των νόμων Περί Συνεταιρισμών. Τα μέλη αυτής της κατηγορίας αποτελούν τουλάχιστον το 35% του συνόλου των μελών. (Α΄ Κατηγορία)

Τα μέλη αυτής της Α΄ Κατηγορίας μπορεί να παρέχουν εργασία στους Κοι.Σ.Π.Ε. και να αμείβονται ανάλογα με την παραγωγικότητά τους και το χρόνο της εργασίας τους.

β) Ενήλικες που εργάζονται στο χώρο της ψυχικής υγείας, όπως εργοθεραπευτές, εκπαιδευτές και άλλες κατηγορίες επαγγελματιών της ψυχικής υγείας. Επιτρέπεται η συμμετοχή των δημοσίων υπαλλήλων ή ψυχιάτρων ή ψυχολόγων κλάδου Ε.Σ.Υ.. Τα μέλη αυτής της κατηγορίας δεν είναι δυνατόν να υπερβαίνουν το 45% του συνόλου των μελών. (Β΄ Κατηγορία)

Τα μέλη της Β΄ Κατηγορίας μπορεί να παρέχουν εργασία στους συνεταιρισμούς, με πλήρη ή μερική απασχόληση, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από το καταστατικό και τον κανονισμό εσωτερικής λειτουργίας τους. Τα απασχολούμενα μέλη αυτής της κατηγορίας δεν αμείβονται από τους

Κοι.Σ.Π.Ε.. Οι Συνεταιρισμοί οφείλουν μόνο να καταβάλλουν σε αυτά τις δαπάνες στις οποίες «υποβλήθηκαν» λόγω της εργασίας τους.

γ) Δήμοι, Κοινότητες ή άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, εφόσον προβλέπεται από το καταστατικό των συνεταιρισμών. Τα μέλη αυτής της κατηγορίας δεν είναι δυνατόν να υπερβαίνουν το 20% του συνόλου των μελών. (Γ' Κατηγορία)

Οι πόροι των συνεταιρισμών προέρχονται από:

α) Επιχορήγηση από τον Τακτικό Κρατικό Προϋπολογισμό ή το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων αποκλειστικά για συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή Διεθνείς Οργανισμούς.

β) Χρηματοδότηση από Εθνικούς Οργανισμούς, το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, Αναπτυξιακά Προγράμματα, καθώς και από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή Διεθνείς Οργανισμούς

γ) Κληροδοτήματα, δωρεές και παραχωρήσεις της χρήσης περιουσιακών στοιχείων

δ) Έσοδα από την άσκηση δραστηριοτήτων των Κοι.Σ.Π.Ε.

ε) Έσοδα από την εκμετάλλευση περιουσιακών τους στοιχείων (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 2016)

Στη χώρα μας σήμερα λειτουργούν 25 συνεταιρισμοί, ενώ υφίστανται και 3 πρωτοβουλίες σύστασης νέων Κοι.Σ.Π.Ε.

Στους συνεταιρισμούς είναι οργανωμένοι πάνω από 2700 συνεταιριστές εκ των οποίων 1200 είναι άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Εργάζονται και απασχολούνται 530 εκ των οποίων οι 300 εργαζόμενοι είναι άτομα με ψυχικές διαταραχές.⁵

Εκτός των άλλων οι Κοι.Σ.Π.Ε. αποτελούν κοινωνικές επιχειρήσεις που συμβάλλουν στην ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών.

Στόχοι Κοι.Σ.Π.Ε.

Οι στόχοι των Κοι.Σ.Π.Ε είναι:

1. Η επαγγελματική αποκατάσταση και η ισότιμη ένταξη των ατόμων με σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα στην αγορά εργασίας
2. Η ενεργός ένταξη στην κοινότητα και η από κοινού προσπάθεια για την καταπολέμηση των διακρίσεων και του κοινωνικού στίγματος
3. Η ανάπτυξη της κοινωνικής αλληλεγγύης και η βελτίωση της κοινωνικής συνοχής

Υπηρεσίες που παρέχουν οι συνεταιρισμοί είναι υπηρεσίες καθαριότητας, διαχείρισης περιβάλλοντος και πρασίνου, υπηρεσίες μαζικής εστίασης, υπηρεσίες στάθμευσης και καθαρισμού αυτοκινήτων κ.α.

⁵ <http://pokoispe.gr/>(πρόσβαση 4/2018)

Παράλληλα κάποιοι Κοι.Σ.Π.Ε. παράγουν προϊόντα όπως μέλι, οπωροκηπευτικά, κουμ κουάτ και άλλα προϊόντα (βιολογικά και ελεγχόμενης παραγωγής).

Χαρακτηριστικό είναι ότι το σύνολο των όποιων κερδών των συνεταιρισμών επανεπενδύεται σε δραστηριότητες αποκατάστασης και κοινωνικής ένταξης ή νέα παραγωγική δραστηριότητα και δημιουργία νέων θέσεων.⁶

Αν και ασκούν εμπορική δραστηριότητα, οι Κοι.Σ.Π.Ε. λόγω της ιδιαιτερότητας των εργαζομένων τους, του μικρού μεγέθους τους και της τοπικής εμβέλειας της δράσης τους, δεν απειλούν ή διαταράσσουν τον υγιή ανταγωνισμό και βρίσκουν πολύ θετική ανταπόκριση και στήριξη από τον επιχειρηματικό κόσμο της περιοχής στην οποία αναπτύσσονται.

Αναλυτικότερα οι ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις τις οποίες οφείλουν να εξασφαλίζουν οι Κοι.Σ.Π.Ε., ως μονάδες ψυχικής υγείας, για την δημιουργία ενός υποστηριζόμενου πλαισίου εργασίας των ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα αποτελεί σημαντική τροχοπέδη για την μεγέθυνση και την ανάπτυξη των Συνεταιρισμών και τη δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας. Μέχρι σήμερα αυτό το κόστος καλύπτεται από την εθελοντική εργασία επαγγελματιών ψυχικής υγείας ή από την μόχλευση ανθρώπινων πόρων από άλλες υπηρεσίες ψυχικής υγείας, ή τέλος από τα έσοδα των Κοι.Σ.Π.Ε., που όμως τους καθιστούν με λιγότερο ανταγωνιστικούς όρους στην αγορά. Βέβαια για τις Κοιν.Σ.Επ. ένταξης κυρίαρχη δεν πρέπει να είναι η «αγοραία» λογική της βιωσιμότητας, αλλά όπως προτείνει και η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, η «ολιστική κάλυψη των αναγκών των ατόμων με ψυχικές διαταραχές με σκοπό την πρόσβαση στην εργασία με ταυτόχρονη εξασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών υγείας και ασφάλειας στην εργασία».⁷

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Ορισμός του όρου «Κοινωνική Γεωργία»

Δεν υπάρχει ακόμα συμφωνημένος ορισμός για την Κοινωνική Γεωργία στην Ευρώπη (Di Iacovo and O' Connor, 2009). Ο όρος «Κοινωνική Γεωργία» είναι δύσκολο να καθοριστεί, αφού το φαινόμενο αυτό εξελίσσεται συνεχώς και προσελκύει την προσοχή. Επίσης είναι αρκετά δύσκολο να προσδιοριστεί ο όρος αυτός καθώς η Κοινωνική Γεωργία μπορεί να εφαρμοστεί σε διαφορετικές κουλτούρες, δομές υγείας, κοινωνικές και εκπαιδευτικές υπηρεσίες.

Με τον όρο «πράσινη φροντίδα» (green care) στη γεωργία, «Κοινωνική Γεωργία» (Social farming) ή «γεωργική φροντίδα» (care farming) ορίζεται η εμπορική χρήση καλλιεργειών και γεωργικών αγροκτημάτων σαν βάση για την προώθηση της ψυχικής και φυσικής υγείας, μέσω των γεωργικών δραστηριοτήτων (Hassink, 2003, Hassink and vanDijk, 2007, Hine et al, 2008).

Η «Κοινωνική Γεωργία» είναι ένας συνεταιρισμός μεταξύ γεωργών, παρόχων υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής πρόνοιας (Hine et al, 2008). Η Κοινωνική Γεωργία είναι μια παραδοσιακή αλλά και

⁶<http://pokoispe.gr/> (πρόσβαση 5/2018)

⁷<http://pokoispe.gr/> (πρόσβαση 5/2018)

καινοτόμα δραστηριότητα για γεωργούς και αφορά την εκμετάλλευση των γεωργικών δραστηριοτήτων για αποκατάσταση και κοινωνική επανένταξη (Di Iacovo, 2008). Ένα καθοριστικό χαρακτηριστικό της Κοινωνικής Γεωργίας είναι το εύρος των τομέων της πολιτικής στους οποίους διασταυρώνεται, οι οποίοι καλύπτουν την γεωργία, την υγεία, την αγροτική ανάπτυξη, το περιβάλλον, την εκπαίδευση και τις κοινωνικές υπηρεσίες (O' Connor, 2008).

Με τον όρο «green care» εννοούμε τη φροντίδα που παρέχεται μέσα από την κηπευτική και την επαφή με τα ζώα. Συνοπτικά οι δραστηριότητες της στοχεύουν πρώτον στην υγειονομική φροντίδα, δεύτερον στην κοινωνική αποκατάσταση, τρίτον στην εκπαίδευση και τέταρτον στην εργασία. Η κοινωνική αποκατάσταση αφορά την διασύνδεση με την κοινότητα και την ανάπτυξη δραστηριοτήτων επιβίωσης. Απευθύνεται σε κέντρα αποκατάστασης από εξαρτήσεις, ανένταχτες ομάδες πληθυσμού, μεταναστευτικές οργανώσεις και άλλους οργανισμούς. Στο τομέα της υγειονομικής φροντίδας επιδιώκεται κυρίως η θεραπεία και οι ειδικές παρεμβάσεις. Απευθύνεται σε μονάδες πρωτοβάθμιας φροντίδας, κοινωνικές υπηρεσίες και άλλους οργανισμούς που εστιάζουν στην υγεία. Επί πλέον, η αξιοποίησή της στον τομέα της εκπαίδευσης παρέχει εναλλακτική εκπαίδευση και εγκαταστάσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες. Εφαρμόζεται σε σχολεία και άλλους οργανισμούς εκπαίδευσης. Τέλος, στον τομέα της εργασίας η εφαρμογή της παρέχει υποστήριξη σε ευάλωτες ομάδες, δεξιότητες καλλιέργειας/διαχείρισης εδάφους, κατάρτιση εργασίας και προφυλαγμένη εργασία. Απευθύνεται σε οργανισμούς εκπαίδευσης και κατάρτισης ενηλίκων, κέντρα αποκατάστασης από εξαρτήσεις, υπηρεσίες δικαστικής επιμέλειας και άλλα σχήματα προφυλαγμένης εργασίας. (Semprtk J., Hine R., Wilcox D., 2010)

Γενικοί στόχοι της Κοινωνικής Γεωργίας

Στόχος της κοινωνικής γεωργίας είναι να προωθηθούν κοινωνικές υπηρεσίες τόσο σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο όσο και σε εθνικό. Παραδείγματα αυτών των υπηρεσιών είναι τόσο η αποκατάσταση και η θεραπεία, όσο και η προφυλαγμένη εργασία, η δια βίου εκπαίδευση και άλλες δραστηριότητες που συμβάλλουν στην κοινωνική ένταξη των συμμετεχόντων.

Είναι μια αυξανόμενη κίνηση, για να παρέχει υγεία (ψυχική και φυσική), κοινωνικά και εκπαιδευτικά οφέλη μέσω αγροτικών δραστηριοτήτων. Μπορεί να αφορά άτομα με καθορισμένες ιατρικές ή κοινωνικές ανάγκες (ψυχιατρικούς ασθενείς, άτομα που πάσχουν από ήπιας ή βαριάς μορφής κατάθλιψη, άτομα με μαθησιακές δυσκολίες, άτομα εξαρτημένα από διάφορες ουσίες ή ηλικιωμένα άτομα). (McGloin et al, 2009)

Περιγράφει γεωργικές πρακτικές με στόχο την προώθηση της ευημερίας των ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας, ατόμων με αναπηρίες (διανοητικές, σωματικές, αισθητικές) και των υπηρεσιών για αποκατάσταση ατόμων εξαρτημένων από ναρκωτικά ή αλκοόλ, για ηλικιωμένους και άλλων ομάδων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση. (Di Iacovo and O' Connor, 2009)

Η Κοινωνική Γεωργία προωθεί αρετές και δεξιότητες μέσω μιας ποικιλίας δραστηριοτήτων και εργασιών. Η γεωργία περιλαμβάνει την ομαδική εργασία και την επίδραση μέσω της περιποίησης των ζώων, των φυτών και του τοπίου. Το στοιχείο της υπαίθρου και η ενασχόληση με τη φύση είναι τα μεγάλα θετικά της Κοινωνικής Γεωργίας, ειδικά για εκείνους που εδρεύουν σε αστικές περιοχές. Οι

σχέσεις οικοδομούνται μέσω επαφής με τους αγρότες και τους συγγενείς τους, με άλλες ομάδες χρηστών ή με ανθρώπους που σχετίζονται με την εκμετάλλευση (εργαζόμενοι, κτηνίατροι κ.α.) ακόμα και με επισκέπτες του αγροκτήματος. (Hine et al, 2008)

Οι υπηρεσίες Κοινωνικής Γεωργίας προσφέρουν μια εναλλακτική λύση στις τεχνητές συνθήκες πολλών ιδρυμάτων και επικεντρώνονται στην ομαλή επανένταξη των ατόμων με κάθε είδους αναπηρία στην κοινωνία.

Υπάρχει ένα ευρύ φάσμα καθηκόντων σ' ένα αγρόκτημα. Οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις προσφέρουν διάφορες μορφές γεωργικών δραστηριοτήτων όπως καλλιέργειες, κηπουρική, κτηνοτροφία, γαλακτοκομεία, χρήση μηχανημάτων ή διαχείριση δασών. Τα καθήκοντα στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις μπορούν να ποικίλλουν έτσι ώστε να ταιριάζουν στην καθημερινότητα των χρηστών και να δημιουργείται έτσι μια είδους «οργάνωση» στην καθημερινότητά τους, να τους κουράζει σωματικά στο τέλος της ημέρας και να κατευνάζονται τα υψηλά επίπεδα ενέργειας που διαθέτουν.

Οι εργασίες στο αγρόκτημα βοηθούν στην ανάπτυξη τεχνικών δεξιοτήτων, όπως για την παραγωγή τροφίμων, την κτηνοτροφία, τη φύση, τα φυτά και τα ζώα. Η ενασχόληση με την γεωργία δεν προσφέρει μόνο την ένταξη σε μια εργατική κοινότητα αλλά και την ανάκτηση της θέσης του ατόμου στην κοινωνία. Πολλές ευάλωτες ομάδες ανθρώπων μαθαίνουν «πράττοντας» και αυτό δημιουργεί αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση, προσφέρει ομαλούς ρυθμούς στην καθημερινότητα και μαθαίνουν να φροντίζουν τον εαυτό τους. (Di Iacovo, 2008)

Η Κοινωνική Γεωργία μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη της υπαίθρου καθώς και να προσφέρει υπηρεσίες για την ομαλή επανένταξη στην κοινωνία σε κοινωνικά ευάλωτες ομάδες ανθρώπων. Μπορεί να προσφέρει απασχόληση στις αγροτικές κοινότητες αλλά δημιουργεί και ευκαιρίες σε μέλη αγροτικών οικογενειών να εργαστούν και σε άλλους τομείς εκτός από την γεωργία. Επίσης προσφέρει τη δυνατότητα στους γεωργούς να διαφοροποιήσουν τα αγροκτήματά τους και να δημιουργήσουν μία ακόμη πηγή εισοδήματος. (Antoni F. Tulla et al, 2017)

Η Κοινωνική Γεωργία είναι ευρέως διαδεδομένη σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, όπως για παράδειγμα στην Ολλανδία, στο Βέλγιο και την Ιταλία. Ο Hassink το 2006 υποστήριξε ότι αυτά τα αγροκτήματα ταιριάζουν με την σύγχρονη τάση της κοινωφελούς φροντίδας, της κοινωνικοποίησης και της σύνδεσης του ατόμου με το περιβάλλον.

Τέλος, στο Ηνωμένο Βασίλειο η Κοινωνική Γεωργία ορίζεται ως η εμπορική εκμετάλλευση αγροκτημάτων και γεωργικών εκτάσεων ως βάση για την προώθηση της ψυχικής και σωματικής υγείας μέσω της γεωργικής δραστηριότητας. Είναι ένα αυξανόμενο κίνημα για την παροχή υγειονομικών, κοινωνικών ή εκπαιδευτικών οφελών μεταξύ των αγροτών, των παροχών υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής πρόνοιας και των συμμετεχόντων. Η Κοινωνική Γεωργία προσφέρει υπηρεσίες που συνδυάζουν ιατρικές θεραπείες και προσφέρουν λύσεις για μια σειρά από κοινωνικές και υγειονομικές προκλήσεις. (Hine, 2008)

Πολυλειτουργική και Κοινωνική Γεωργία

Η Κοινωνική Γεωργία προσφέρει μια νέα διάσταση της πολυλειτουργικής γεωργίας. Ένα αυξανόμενο φαινόμενο στην Ευρώπη είναι η φροντίδα στα αγροκτήματα, το οποίο εντάσσεται στην έννοια της πολυλειτουργικής γεωργίας, με σκοπό να επιτευχθούν νέες δυνατότητες εισοδήματος στο αγρόκτημα. (Renner, 2010) Απαιτούνται πιο βιώσιμες μέθοδοι γεωργικής παραγωγής από την κοινωνία που να ανταποκρίνονται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της, προκειμένου να βρεθεί μια καλύτερη ισορροπία μεταξύ των αξιών των ανθρώπων, του πλανήτη και της ευημερίας. (Connolly, 2010)

Η έννοια της πολυλειτουργικής γεωργίας στο πλαίσιο μιας διαδικασίας αγροτικής ανάπτυξης μπορεί να συμβάλει στην παροχή λύσης σε μια σημαντική ομάδα γεωργών και καλλιεργητών. Η αγροτική ανάπτυξη λαμβάνει χώρα σε τρεις κατευθύνσεις: διεύρυνση, εμβάθυνση ή περιμετρικά. Η Κοινωνική Γεωργία εντάσσεται στη διεύρυνση, το οποίο σημαίνει ότι αναπτύσσονται νέες δραστηριότητες πέρα από την αρχική παραγωγή τροφίμων. Τέτοιες δραστηριότητες αυξάνουν τις εισερχόμενες ροές στις γεωργικές επιχειρήσεις. Η Κοινωνική Γεωργία είναι προϊόν προστιθέμενης αξίας, αλλά το σημαντικότερο είναι ότι είναι προϊόν «βιώσιμης προστιθέμενης αξίας». (Figge and Hahn, 2005)

Τα οφέλη της Κοινωνικής Γεωργίας

Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της «Κοινωνικής Γεωργίας» αναδεικνύονται μέσα από τον πολύ-λειτουργικό της χαρακτήρα και τα πολλαπλά οφέλη της για τον άνθρωπο πέρα από αυτή καθαυτή την παραγωγική της λειτουργία.

Έρευνες έχουν δείξει συσχέτιση της ευημερίας των δραστηριοτήτων της πράσινης-φροντίδας με την πρόληψη ασθενειών, περιλαμβάνοντας και μια καλύτερη ποιότητα ζωής. Το αγροτικό περιβάλλον είναι κάτι περισσότερο από επαφή με τη φύση. Αποτελεί ένα περιβάλλον, όπου οι άνθρωποι βρίσκονται μαζί με άλλους ανθρώπους και κάθε πτυχή του περιβάλλοντα χώρου με τη σειρά του θα επηρεάσει τη φυσική, ψυχολογική και κοινωνική ευημερία ενός ατόμου. (Σούλης 2002)

Οι αποδείξεις συνεχώς αυξάνουν τη θετική σχέση μεταξύ της «έκθεσης» στη φύση και της υγείας ενός ατόμου. Όλο και περισσότεροι δημόσιοι φορείς και εθελοντικές οργανώσεις προωθούν την σπουδαιότητα της επαφής με τη φύση. Ο επιτυχημένος συνδυασμός των γεωργικών εκτάσεων, της επαφής με τα ζώα και του όμορφου περιβάλλοντος, σημαίνει ότι τα αγροκτήματα φροντίδας μπορούν να προσφέρουν μια ποικιλία από θετικές συνέπειες στους συμμετέχοντες, οι οποίες εξαρτώνται από το πλαίσιο, τα κίνητρα και τις ανάγκες. (Βασιλείου, 2000)

Τα οφέλη για τις ευάλωτες ομάδες

Μια από τις βασικές λειτουργίες της Κοινωνικής Γεωργίας αναφέρεται σε δραστηριότητες που προωθούν την κοινωνικό-υγειονομική φροντίδα μέσα στο κοινοτικό πλαίσιο. Εξ' ορισμού η κοινωνική γεωργία περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες που χρησιμοποιούν γεωργικούς πόρους σε εξειδικευμένες φάρμες προσφέροντας απασχόληση σε ευπαθείς ομάδες.

Έρευνες έχουν δείξει συσχέτιση της ευημερίας των τοποθετήσεων της Κοινωνικής Γεωργίας, με την πρόληψη ασθενειών, περιλαμβάνοντας και μία καλύτερη ποιότητα ζωής. (Sempik et al, 2010)

Υπάρχει ένα μεγάλο εύρος ερευνητικών αποδείξεων ότι η φύση γενικότερα, και ειδικά οι γεωργικές δραστηριότητες βελτιώνουν την ποιότητα ζωής των χρηστών των αγροκτημάτων σε προγράμματα υγείας. Το γεωργικό περιβάλλον σημαίνει πολλά περισσότερα από το ότι υπάρχει επαφή με τη φύση. Δημιουργεί ένα περιβάλλον που οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και κάθε πτυχή αυτού του περιβάλλοντος χώρου με τη σειρά του θα επηρεάσει τη φυσική, την ψυχολογική και κοινωνική εμπειρία ενός ατόμου. Τα αποδεικτικά στοιχεία συνεχώς αυξάνουν τη θετική σχέση μεταξύ της έκθεσης στη φύση και της υγείας ενός ατόμου. (Chalfont, 2006)

Παρακάτω αναλύονται οι θετικές επιδράσεις της ενασχόλησης με τη φύση για κάποιες ευάλωτες ομάδες ατόμων.

Επιδράσεις της Κοινωνικής Γεωργίας σε ψυχιατρικούς ασθενείς

Σύμφωνα με μελέτες, η κηπευτική βελτιώνει την κοινωνική λειτουργικότητα των ψυχιατρικών ασθενών. Επί πλέον, είναι πολύ σημαντική η δυναμική της ομάδας. Επιπροσθέτως, το να δουλεύουν σε ομάδα επιτρέπει στους συμμετέχοντες να επικεντρώσουν την προσοχή τους ο ένας στον άλλον, δίνοντας τους κίνητρα για να ολοκληρώσουν τους στόχους της ομάδας με κέρδος την προσωπική ικανοποίηση. Επίσης, είναι σημαντική η βελτίωση των αισθητηριακών πτυχών από την ενασχόληση με τις φυτοκομικές δραστηριότητες, η οποία προέρχεται από την επαφή με το χώμα, τις μυρωδιές και την ανάπτυξη των φυτών. Εν συντομία, τα οφέλη από την φυτοκομική δραστηριότητα σε ψυχιατρικούς ασθενείς είναι η βελτίωση της επικοινωνίας με άλλους, η εκμάθηση πρακτικών δεξιοτήτων, η ομαδική εργασία, ο προγραμματισμός καθώς και η βελτίωση της αυτό-εικόνας, με την ανάπτυξη αισθήματος αυτό-πεποίθησης. (Elings, 2006)

Επιδράσεις της Κοινωνικής Γεωργίας σε παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες

Όσον αφορά, τη φυτοκομική θεραπεία μπορεί να αυξήσει το συναίσθημα της προσωπικής αξίας και να αναπτύξει το αίσθημα του αυτό-σεβασμού. Η αγροθεραπεία ως προσέγγιση έχει βασικά οφέλη όπως την αισθητική εκτίμηση του τοπίου, την κοινωνική ανάπτυξη μέσω της συνεργασίας και την αποδοχή της εφαρμογής των κοινωνικών ορίων. (Elings, 2006)

Επιδράσεις της Κοινωνικής Γεωργίας σε ασθενείς που πάσχουν από μορφές άνοιας

Μελέτες που πραγματοποιήθηκαν σε διάφορα Ιδρύματα (βραχείας ή μακροχρόνιας φιλοξενίας, Κέντρα Ημέρας, κλπ.) για ηλικιωμένους με Alzheimer και άλλες μορφές άνοιας έδειξαν ότι η δραστηριότητα με τη φύση ως ημερήσια δράση, σε κατάλληλα σχεδιασμένους (περιφραγμένους) ανοιχτούς χώρους, βελτιώνει στην ποιότητα της ζωής των συμμετεχόντων. Ως επί το πλείστον, βελτιώνει τη σωματική άσκηση όπως και τις γνωστικές δεξιότητες και μπορεί να αποτελέσει (δυνητικά) πηγή ενίσχυσης των αισθητηριακών λειτουργιών (όσφρηση, ακοή, κλπ.). Επίσης, μπορεί να υποκινήσει συναισθήματα συγκίνησης, θετικά συναισθήματα και μνήμες. Επί πλέον, η φυτοκομική ενασχόληση των ασθενών συμβάλει στη μείωση της αποδιοργανωτικής συμπεριφοράς, των διαταραχών του ύπνου και των βίαιων ξεσπασμάτων. (Elings, 2006)

Τα οφέλη για την αγροτική ανάπτυξη

Ο όρος Κοινωνική Γεωργία εισήλθε πρόσφατα στην «σκηνή» της αγροτικής ανάπτυξης στην Ευρώπη, αγκαλιάζοντας μία ευρεία συλλογή πρακτικών που εμφανίζονται σε διάφορα κράτη μέλη, σε πολλές περιπτώσεις, ξεκινώντας σαν διαδικασίες από «κάτω προς τα πάνω». (Di Iacono, 2008)

Η κοινωνική γεωργία έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει τη φήμη της γεωργίας και να δημιουργήσει σημασία στην επιχειρηματική της δραστηριότητα. Συμβάλλει σε μία καινοτόμα χρήση της γεωργίας που μπορεί να εφαρμοστεί από νέους και παλιούς αγρότες. Η κοινωνική γεωργία περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες που εκμεταλλεύεται γεωργικούς πόρους, τόσο από φυτά όσο και από ζώα, προκειμένου να προωθηθεί (ή να παραχθεί) θεραπεία, αποκατάσταση, κοινωνική ένταξη, εκπαίδευση και κοινωνικές υπηρεσίες στις αγροτικές περιοχές. (McCloin et al, 2009)

Από οικονομική άποψη η Κοινωνική Γεωργία σχετίζεται με μια συγκεκριμένη πτυχή της πολύ λειτουργικότητας της γεωργίας. Βάση αυτής της πτυχής μπορεί να ταξινομηθεί σαν θετική συνέπεια της γεωργίας στο κοινωνικό κεφάλαιο. Είναι συνδεδεμένη με διάφορα θέματα της τοπικής ανάπτυξης, όπως τοπικές υπηρεσίες, την αναδιοργάνωση της τοπικής οικονομίας αλλά και την «εισαγωγή» νέων εννοιών όπως η αλληλεγγύη και η αμοιβαιότητα. Η κοινωνική γεωργία μπορεί να θεωρηθεί ως καινοτόμα λύση σε διάφορα προβλήματα, όπως στις δημοσιονομικές κρίσεις κρατών, μεριμνώντας σχετικά με την εξατομίκευση και την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών, αναδιοργανώνοντας την τοπική ζωή παρέχοντας ένα βιώσιμο σύστημα. Μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για τον επανασχεδιασμό των συστημάτων σε αγροτικές περιοχές, όπου οι κοινωνικές υπηρεσίες είναι αδύναμες. (Hine et. Al, 2008)

Η ανάπτυξη της κοινωνικής γεωργίας και η ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών πρέπει να είναι αλληλένδετες έννοιες. Στοιχεία από την Ευρώπη και το Ηνωμένο Βασίλειο έχουν αποδείξει ότι η Κοινωνική Γεωργία είναι μια πολύ κερδοφόρα κατάσταση για τους γεωργούς και τις αγροτικές περιοχές, επιτρέποντας την οικονομική βιωσιμότητα των αγροκτημάτων, τους γεωργούς να συνεχίσουν τις αγροτικές δραστηριότητες και μία αλλαγή για να προωθηθεί η υγεία, η κοινωνική αποκατάσταση ή οι εκπαιδευτικές υπηρεσίες σε αδύναμες περιοχές. (Di Iacovo and O' Connor, 2009)

Από κοινωνική άποψη, η Κοινωνική Γεωργία μπορεί να προσφέρει νέες συνδέσεις και γέφυρες μεταξύ διάφορων τομέων. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι διαθέτει ένα πολιτικό αντίκτυπο. Οι άνθρωποι που εμπλέκονται και είναι ενεργοί στην Κοινωνική Γεωργία διαθέτουν ισχυρά κίνητρα. Αγωνίζονται να συμμετέχουν σε μία διαδικασία από κάτω προς τα πάνω και να γνωστοποιήσουν το θέμα στο ευρύτερο κοινό, αφού θεωρούν ότι υπάρχει θετικό αντίκτυπο σε πολλές πτυχές της γεωργίας και στους δεσμούς της με την κοινωνία, καθώς επίσης βλέπουν ευκαιρίες για καινοτόμες δραστηριότητες στη γεωργία, στην υγειονομική περίθαλψη, στην εκπαίδευση, στον κοινωνικό τομέα, στην διαφοροποίηση καθώς επίσης και στο να εκμεταλλευτεί το κοινωνικό κεφάλαιο έτσι ώστε να βελτιωθούν οι κοινωνικές υπηρεσίες στις αγροτικές περιοχές. (Hine et. Al, 2008)

Συμμετοχή και Σχέσεις στα πλαίσια της Κοινωνικής Γεωργίας

Η ιδιαίτερη προστιθέμενη αξία της κοινωνικής γεωργίας είναι η δυνατότητα ενσωμάτωσης των μειονεκτούντων ατόμων, όπου οι προσωπικές τους ικανότητες αξιολογούνται και ενισχύονται (Di Iacovo and O' Connor, eds.2009).

Σε ορισμένα αγροκτήματα φροντίδας, είναι αισθητή η απουσία της «φροντίδας» ή του θεσμικού στοιχείου αλλά είναι εμφανής η παρουσία μιας εργατικής, εμπορικής εκμετάλλευσης με τον αγρότη, την οικογένειά του και το προσωπικό του, τα οποία αποτελούν σημαντικά συστατικά για την

επιτυχημένη επανένταξη στην κοινωνία για τους συμμετέχοντες (Hassink et al 2006). Βέβαια κάποια αγροκτήματα φροντίδας μπορεί να είναι περισσότερο προσανατολισμένα στην «φροντίδα» και τον «φροντιστή» με το στοιχείο της γεωργίας, κυρίως για να παράγει υπηρεσίες για τους χρήστες και όχι για εμπορική γεωργική παραγωγή.

Στην καθημερινότητα οι άνθρωποι αναπτύσσουν φιλίες και όλων των ειδών τις σχέσεις. Από ψυχολογικές θεωρίες γνωρίζουμε ότι οι διαπροσωπικές σχέσεις είναι πολύ σημαντικές και παρέχουν «κοινωνική στήριξη» ικανοποιώντας τις προσωπικές ανάγκες. Η κοινωνική υποστήριξη αυξάνει την ευημερία και την αποφυγή του άγχους των αρνητικών γεγονότων. Οι ευάλωτες ομάδες, όπως οι χρήστες ναρκωτικών ή τα παιδιά με προβλήματα συμπεριφοράς έχουν συχνά κενό στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Η Κοινωνική Γεωργία προσφέρει την ευκαιρία να αναπτύσσονται φιλίες και μέσα από τις δραστηριότητες οικοδομούνται συνεχώς σχέσεις.

Τίθεται όμως ένα θέμα. Τι είναι πιο σημαντικό; Η τεχνική της θεραπείας ή η σχέση που αναπτύσσεται; Σε παλαιότερες έρευνες που έγιναν από τον Karl Rogers, το 1957 και το 1961, υποστηρίζεται ότι δεν είναι η θεραπευτική μέθοδος που μετράει τόσο πολύ αλλά η θεραπευτική «συμμαχία». Η Κοινωνική Γεωργία προσφέρει με επιτυχία στους χρήστες ευκαιρίες στο να γνωρίσουν νέους ανθρώπους και να εδραιώσουν σχέσεις. Για να θεωρηθεί επιτυχημένη η υποστήριξη των ευάλωτων ομάδων, απαιτούνται καλές σχεσιακές δεξιότητες, καλή γνώση των δυνατοτήτων και των αναγκών των ατόμων αλλά και την ικανότητα ενός επαγγελματία γεωργού. (Garffield and Bergin, 1994, Singer 2006)

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Κοινωνική Γεωργία στην Ευρώπη

Οι αγροτικές και γεωργικές κοινωνίες σε όλη την Ευρώπη έχουν αναπτύξει από πολύ παλιά εμπειρίες που προωθούν ποικίλες πρακτικές και μορφές αλληλεγγύης, κοινωνικής βοήθειας και κοινωνικής ένταξης. (Fazzi, 2011)

Ιδιαίτερα μπορούμε να μιλάμε για κοινωνική γεωργία (ή για «φροντίδα της φύσης» ή για «πράσινη φροντίδα») για να περιγράψουμε αυτές τις γεωργικές πρακτικές με στόχο την αποκατάσταση και φροντίδα των μειονεκτούντων ατόμων ή και την ένταξη ατόμων «με χαμηλή συμβατική ικανότητα». (Di Iacovo, 2008)

Η ιδιαίτερη προστιθέμενη αξία της κοινωνικής φροντίδας είναι η δυνατότητα των μειονεκτούντων ατόμων να ενταχθούν σε ένα ζωντανό πλαίσιο, όπου το προσωπικό τους δυναμικό μπορεί να εκτιμηθεί και να ενισχυθεί. Η παρουσία και η σχέση με τους αγρότες, η επαφή με άλλα ζωντανά όντα (ζωικά και φυτικά), η ανάληψη συγκεκριμένων ευθυνών είναι μερικά από τα βασικά χαρακτηριστικά των πρακτικών αποκατάστασης που δημιουργούνται από την κοινωνική γεωργία. (Hinne et al, 2008)

Σε όλη την Ευρώπη, υπάρχει μια ευρέως διαδεδομένη και πλούσια κληρονομιά ποικίλων αγροτικών πραγματικοτήτων (που υπήρχαν από το παρελθόν ή που δημιουργήθηκαν πιο πρόσφατα), οι οποίες χαρακτηρίζονται από μία ξεχωριστή και υγιή σχέση μεταξύ των γεωργικών πρακτικών αποκατάστασης που δημιουργούνται από την κοινωνική γεωργία. (Ο' Connor, 2008)

Οι εμπειρίες έχουν δημιουργηθεί από δράσεις που ξεκίνησαν «από τη βάση προς τα πάνω», πίσω από τις προσωπικές, ισχυρές ηθικές πεποιθήσεις και τα κίνητρα των υποστηρικτών τους, οι οποίοι εκτελούσαν μεμονωμένα μια λειτουργία συλλογικού ενδιαφέροντος, διακριτικά. Στην ουσία αυτή η «διακριτικότητα» μιας τέτοιας πραγματικότητας αντιπροσωπεύεται από την απουσία ενός καθορισμένου νομικού και θεσμικού πλαισίου για την κοινωνική γεωργία, στις περισσότερες χώρες. Αυτό καθιστά δύσκολη την ποσοτική εκτίμηση τέτοιων πραγματικών περιστατικών. Η Κοινωνική Γεωργία συνδέεται με μεγάλο αριθμό ζητημάτων που σχετίζονται με την αγροτική ανάπτυξη, την οργάνωση των τοπικών υπηρεσιών, τις στάσεις στις σχέσεις με τις τοπικές κοινότητες και τη φήμη τους, την αναδιοργάνωση της τοπικής οικονομίας και την εισαγωγή νέων στοιχείων αλληλεγγύης και αμοιβαιότητας.(Connolly, 2010)

Για τους λόγους αυτούς, εμφανίζεται ως ένα εξελισσόμενο, δυναμικό σενάριο, το οποίο αποκτά όλο και περισσότερο προσοχή από πολλούς ενδιαφερόμενους και ήδη σε κάποιες χώρες έχει χαρακτηριστεί ως νομικά αναγνωρισμένη δραστηριότητα.

Από τη μία πλευρά, αυτό προκύπτει, από μια νέα, ευρέως διαδεδομένη θετική αντίληψη των αγροτικών και γεωργικών πόρων, που οδηγεί σε αυξανόμενο ενδιαφέρον για τις ευεργετικές επιπτώσεις των φυσικών και γεωργικών περιοχών στην κοινωνική, σωματική και ψυχική ευημερία των ανθρώπων. Τα ιατρικά ιδρύματα επιθυμούν να βρουν εναλλακτικές πρακτικές, περισσότερο ενσωματωμένες στα κοινωνικά πλαίσια. Από την άλλη, η κοινωνική γεωργία, αποτελεί μια νέα ευκαιρία για τους αγρότες να πραγματοποιήσουν εναλλακτικές υπηρεσίες, διευρύνοντας και διαφοροποιώντας το πεδίο δραστηριοτήτων τους και το ρόλο τους στην κοινωνία.(Hine et al., 2008)

Η ενσωμάτωση μεταξύ γεωργικών πρακτικών και κοινωνικών υπηρεσιών μπορεί επίσης να επιτρέψει νέες πηγές εισοδήματος για τους αγρότες, να οξύνει την εικόνα της γεωργίας στην κοινωνία και να ευνοήσει την ανάπτυξη νέων σχέσεων μεταξύ αγροτικών και αστικών κοινωνιών.(Di Iacovo, 2008)

Η σημασία της Κοινωνικής Γεωργίας έχει αυξηθεί σαν συνέπεια των αλλαγών στις κοινωνικές δομές. Υπάρχουν πάνω από 2000 αγροκτήματα που ασχολούνται με την Κοινωνική Γεωργία αυτή τη στιγμή στην Ευρώπη, ενώ η Ολλανδία και η Νορβηγία διαθέτουν τα περισσότερα. Κάποιες χώρες έχουν ένα πολύ καλά οργανωμένο δίκτυο σε αγροκτήματα φροντίδας με επίσημες οργανώσεις υποστήριξης, ενώ άλλες χώρες έχουν λιγότερο επίσημες δομές και μια πιο κατακερματισμένη κάλυψη.⁸

Σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, διαπιστώνουμε διαφορές στον τρόπο άσκησης της. Αυτό συμβαίνει λόγω των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων των εκάστοτε αγροτικών περιοχών και στον διαφορετικό τρόπο λειτουργίας των δομών της υγείας και των κοινωνικών και εκπαιδευτικών υπηρεσιών.

Είναι εμφανής η ανάγκη για μια διαδικασία βελτίωσης που μπορεί να επεκτείνει την προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών από πολυλειτουργικές εκμεταλλεύσεις και να βελτιώσει την ποιότητά τους. Η δημιουργία ενός συστήματος κοινωνικής γεωργίας εμφανίζεται ως μια μακροπρόθεσμη, εξελικτική,

⁸ http://sofar.unipi.it/index_file/D4%20D16%20Regional%20innovation%20strategies%20&%20SWOT.pdf
(πρόσβαση 5/2018)

πολύ-επίπεδη διαδικασία η οποία θα πρέπει να βασίζεται στην εμπειρία αγροτικών παραγόντων που έχουν ήδη ανοίξει το δρόμο, αναπτύσσοντας αυτή την πραγματικότητα μέχρι στιγμής.

Στην πραγματικότητα, η προοπτική μιας διαδικασίας επέκτασης και «ομαλοποίησης» της κοινωνικής γεωργίας θα πρέπει να αποφύγει την απώλεια του αρχικού πνεύματος και αξιών, όπως η αλληλεγγύη και η ευθύνη, στις οποίες βασίστηκαν οι περισσότερες πρωτοποριακές εμπειρίες.

Έτσι, είναι προφανές ότι η οικοδόμηση ενός νέου θεσμικού περιβάλλοντος για την κοινωνική γεωργία απαιτεί περισσότερη προσοχή, δηλαδή την εμπλοκή διαφόρων παραγόντων σε ένα διάλογο, εξασφαλίζοντας την ενεργό συμμετοχή των παλαιότερων και των σημερινών πρωταγωνιστών.

Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα SoFar⁹

Το "So Far" ήταν μια ειδική δράση στήριξης για πολλές χώρες, η οποία χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.¹⁰ Κύριος στόχος του ήταν να υποστηρίξει την οικοδόμηση ενός νέου θεσμικού περιβάλλοντος για την "κοινωνική/ φροντίδα γεωργίας". Το έργο ξεκίνησε τον Μάιο του 2006, με τη συμμετοχή εφτά χωρών και είχε διάρκεια 30 μηνών.

Το πρόγραμμα SoFar ήταν μία ευρωπαϊκή συνεργασία για την κοινωνική γεωργία με τη συμμετοχή χωρών και θεσμών. Στόχος του ήταν να υποστηρίξει την Κοινωνική Γεωργία δημιουργώντας μια σύνδεση μεταξύ της έρευνας και των αγροτικών παραγόντων. Η πληροφόρηση και η γνώση συλλέχθηκαν, συγκρίθηκαν και συντονίστηκαν από τις εμπειρίες στην Ευρώπη.

Στόχος του προγράμματος ήταν η αποσαφήνιση των εννοιών της "κοινωνικής/φροντίδας γεωργίας" και η προώθηση συγκεκριμένων πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη στήριξη της χρήσης της γεωργίας και των κοινωνικών πρακτικών περίθαλψης και της κοινωνικής ένταξης. Μέριμνα του προγράμματος ήταν να αναπτυχθούν κατάλληλα πρότυπα παρακολούθησης και ποιότητας χωρίς να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στις προσωπικές αξίες, αλλά και δεσμεύσεις που θα υπογράμμιζαν πολλές από αυτές τις πρωτοβουλίες.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο γενικός στόχος αυτού του έργου ήταν η υποστήριξη της δημιουργίας ενός νέου θεσμικού περιβάλλοντος για την κοινωνική γεωργία, η διασύνδεση της έρευνας με τους επαγγελματίες /αγροτικούς παράγοντες και η προσέγγιση των διαφορετικών ευρωπαϊκών εμπειριών, προκειμένου να συγκριθούν, να ανταλλάξουν και να συντονίσουν τις εμπειρίες και τις προσπάθειες. Επιπλέον, στόχευε στη δημιουργία μιας πλατφόρμας γύρω από το θέμα - τη συγκέντρωση σημαντικών ενδιαφερομένων και ερευνητών αγροτικής ανάπτυξης - οι οποίοι μπόρεσαν να προβλέψουν και να υποστηρίξουν το σχεδιασμό μελλοντικών πολιτικών σε περιφερειακό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Οι ειδικοί στόχοι του προγράμματος ήταν:

⁹ <http://sofar.unipi.it/index.htm> (πρόσβαση 5/2018)

¹⁰ Το 6^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο για την Έρευνα και την Τεχνολογική Ανάπτυξη (6^ο ΠΠ) αποτέλεσε το κύριο μέσο χρηματοδότησης της έρευνας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την περίοδο 2002-2006.

- να αξιολογηθούν οι συνέπειες και τα χαρακτηριστικά της υπάρχουσας πραγματικότητας και οι επιστημονικές ενδείξεις των επιπτώσεων των αγρο-κοινωνικών πρακτικών αποκατάστασης.
- Να γίνει σύγκριση των εννοιών, των διαδικασιών αναφοράς και του συστήματος υποστήριξης
- Να ενισχυθεί η δικτύωση και ο συντονισμός μεταξύ των ενδιαφερομένων και της έρευνας, η διάδοση των εμπειριών, η δυνατότητα ορατότητας και τοποθέτησης.
- Να σχεδιαστούν οι στρατηγικές καινοτομίας του συστήματος σε εθνικό, περιφερειακό και ευρωπαϊκό επίπεδο
- Να δημιουργηθεί μια μεθοδολογία σχετικά με τον τρόπο ανάπτυξης της έρευνας ως τρόπο παροχής επιστημονικής υποστήριξης στις πολιτικές

Μέσω του προγράμματος, οι γνώσεις σε όλες τις εμπλεκόμενες χώρες (Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Ολλανδία και Νορβηγία), κατάδειξαν τη σημασία των κοινοτήτων και των ατόμων για την προώθηση της δέσμευσης και της ανάπτυξης της Κοινωνικής Γεωργίας. Η Κοινωνική Γεωργία εμφανίστηκε σε πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω της αυξανόμενης εστίασής της σε διάφορες πτυχές της πολυλειτουργικής γεωργίας καθώς και στις δαπάνες για τη δημόσια υγεία και στην αποτελεσματικότητα των κοινωνικών υπηρεσιών.

Υλοποίηση του Προγράμματος SoFar¹¹

1^η φάση του προγράμματος

Η διερεύνηση των πραγματικών περιστατικών και η ανάλυση αποτέλεσαν την κυρία δραστηριότητα της πρώτης φάσης του έργου η οποία οδήγησε στην επίτευξη μιας κοινής, βασικής γνώσης (1^ο ορόσημο του έργου). Το κυριότερο αποτέλεσμα ήταν μια έκθεση που περιλάμβανε μια επισκόπηση της κοινωνικής γεωργίας στις συμμετέχουσες χώρες και την περιγραφή παραδειγμάτων διαφορετικών εκμεταλλεύσεων «κοινωνικής φροντίδας».

Σε αυτή την φάση συλλέχθηκαν με ερωτηματολόγια και μετά από την ανάλυση συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν σε 15 περιπτώσεις σε κάθε συμμετέχουσα χώρα. Επιπλέον, κάθε εταίρος παρήγαγε δύο αναλυτικές περιγραφές περιπτώσεων μελέτης. Στόχος αυτής της έρευνας ήταν να δείξει τη φύση, την έκταση και την ποικιλομορφία των εμπειριών σε όλη την Ευρώπη. Αυτά τα νέα στοιχεία ενσωματώθηκαν με ευρύτερα διαθέσιμες πληροφορίες για την κοινωνική γεωργία και έτσι συντάχθηκε η έκθεση.

Ωστόσο, για ορισμένες συμμετέχουσες χώρες, υπήρχαν ελάχιστες ή και καθόλου έρευνες παλαιότερων ετών. Σε γενικές γραμμές κάθε εμπειρία παρείχε μια συνολική περιγραφή των κυριότερων χαρακτηριστικών της γεωργίας και της «κοινωνικής φροντίδας» σε κάθε χώρα, όπως τα κίνητρα των εμπλεκόμενων, τη διαδικασία εκκίνησης των πρωτοβουλιών, διαφορετικοί τύποι «κοινωνικών εκμεταλλεύσεων», το φάσμα των ενδιαφερόμενων δικτύων, την οικονομική διάσταση, την εξέλιξη των πολιτικών και τις πτυχές των πρωτοβουλιών που σχετίζονταν με το περιβάλλον.

Παρακάτω θα γίνει μια σύντομη περιγραφή για την κατάσταση της κοινωνικής γεωργίας για κάθε μία από τις επτά χώρες που συμμετείχε στο πρόγραμμα.

¹¹ <http://sofar.unipi.it/index.htm> (πρόσβαση 5/2018)

2^η φάση του προγράμματος

Στη δεύτερη φάση του προγράμματος, δημιουργήθηκαν οι λεγόμενες «πλατφόρμες» σε περιφερειακή/εθνική κλίμακα (μία ανά συμμετέχουσα χώρα), όπου συγκεντρώθηκαν ερευνητές, υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και παράγοντες της υπαίθρου (περίπου 15-20 άτομα), με βάση τις συμμετοχικές εργασίες ανά ομάδα. Η παραγωγή εθνικών και περιφερειακών στρατηγικών ανάλυσης SWOT και καινοτομίας, αποτελεί το 2^ο ορόσημο του έργου.

Σε αυτές τις «πλατφόρμες», οι συμμετέχοντες από διαφορετικά πεδία ενδιαφέροντος, συζήτησαν και ανέπτυξαν μια συμφωνημένη διάγνωση της τρέχουσας κατάστασης όσον αφορά την κοινωνική γεωργία στη χώρα τους και πρότειναν στρατηγικές για μελλοντική ανάπτυξη. Τα πρώτα εργαστήρια ολοκληρώθηκαν με επιτυχία την άνοιξη/καλοκαίρι 2007.

Στη συνέχεια, εκπρόσωποι από κάθε χώρα που συμμετείχαν στις «πλατφόρμες» (2-4 άτομα) συνεργάστηκαν σε ευρωπαϊκό επίπεδο (δημιουργήθηκε δηλαδή μια ευρωπαϊκή «πλατφόρμα») για να προβληματιστούν και να συζητήσουν τα διάφορα αποτελέσματα. Αυτή η συνάντηση πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2007 στις Βρυξέλες.

Οι εθνικές και ευρωπαϊκές «πλατφόρμες» δημιούργησαν πρόσθετες γνώσεις μέσω επακόλουθων εργαστηρίων που θα πραγματοποιούνταν κατά τη διάρκεια του έργου. Είχαν συγκεκριμένο στόχο, να παράγουν συμβουλές πολιτικής και καινοτόμες στρατηγικές για το θέμα της «κοινωνικής γεωργίας»

3^η φάση του προγράμματος

Κατά την 3^η φάση του προγράμματος αναπτύχθηκε μια ευρωπαϊκή πλατφόρμα. Αυτή η εργασία αντιπροσώπευε μια κλιμάκωση των προηγούμενων δραστηριοτήτων (που γινόταν σε επίπεδο χωρών), σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι στόχοι και οι μεθοδολογίες που ακολουθήθηκαν είχαν ήδη δοκιμαστεί. Το κύριο αποτέλεσμα ήταν η Στρατηγική για την καινοτομία του συστήματος που σχεδιάστηκε από κοινού από ερευνητές και διάφορους εκπροσώπους αγροτικών φορέων και δημόσιων ιδρυμάτων σε ευρωπαϊκή κλίμακα.

Η ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την κοινωνική γεωργία αποτέλεσε μέρος μιας διαδικασίας συμμετοχικής ανταλλαγής μεταξύ ερευνητών και άλλων ενδιαφερομένων που στόχευε στη βελτίωση της γνώσης και της ευαισθητοποίησης σχετικά με το θέμα.

Με αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε μια έκθεση της πρώτης διεθνούς συνάντησης, που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλες τον Οκτώβριο του 2007, συγκεντρώνοντας αντιπροσωπίες από την Ιταλία, τη Σλοβενία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, το Βέλγιο, την Ολλανδία και την Ιρλανδία.

Η συνάντηση αυτή παρείχε την πρώτη ευκαιρία ανταλλαγής απόψεων μεταξύ χωρών και έγινε η αρχή για συζήτηση για τη διακρατική αντίληψη της κοινωνικής γεωργίας.

Παρακάτω παρουσιάζεται μια σύντομη περιγραφή για την Κοινωνική Γεωργία καθώς και ο τρόπος εφαρμογής της, για κάθε συνεργαζόμενο μέλος- χώρα που συμμετείχε στο πρόγραμμα SoFar.

Η κοινωνική Γεωργία στην Ιρλανδία¹²

Ο όρος «κοινωνική γεωργία» δεν είναι άμεσα γνωστός ή κατανοητός στην Ιρλανδία. Όπως και σε άλλες χώρες, η χρήση της γεωργίας και της κηπουρικής σαν δραστηριότητα εντός των συνόρων περιθάλψης, όπως στις ψυχιατρικές υπηρεσίες και στις Υπηρεσίες Πνευματικής Αναπηρίας έχει μακρά ιστορία. Τότε όμως η χρήση της γεωργίας και της κηπουρικής ήταν κατά κύριο λόγο μια επαγγελματική δραστηριότητα, για αυτούς που απασχολούνταν και συχνά συνδεόταν με την κάλυψη βασικών αναγκών, όπως παροχή τροφής ή και στέγης. Δεν υπήρξε ποτέ ανάπτυξη γεωργικών εκμεταλλεύσεων κοινωνικής μέριμνας από ιδιωτικές εκμεταλλεύσεις όπως προέκυψαν σε άλλες χώρες. Αυτό βέβαια είναι πιθανόν να αλλάξει. Στην Ιρλανδία δεν υπάρχουν καθιερωμένα επίσημα δίκτυα για την προώθηση της ανάπτυξης της Κοινωνικής Γεωργίας. Η πρώτη προσπάθεια αναγνώρισης της έκτασης της Κοινωνικής Γεωργίας στην Ιρλανδία έγινε μέσα από το πρόγραμμα SoFar, όπου αναγνωρίστηκαν 90 κοινωνικά αγροκτήματα.

Η κοινωνική Γεωργία στην Γαλλία¹³

Η ποικιλομορφία πρέπει να είναι η λέξη κλειδί για την εξέλιξη της Κοινωνικής Γεωργίας στην Γαλλία. Μια ιδιαιτερότητα που συμβαίνει στη Γαλλία σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες είναι ότι η κοινωνική γεωργία θεωρείται από τους ενδιαφερόμενους-εμπλεκόμενους ως δραστηριότητα υψηλής δεοντολογίας και αλληλεγγύης, περισσότερο από μία κερδοφόρα επιχείρηση. Το γεγονός αυτό έρχεται σε αντίθεση με την πίεση που ασκείτε από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ώστε να αυξηθεί η παραγωγή των τροφίμων, να είναι αυτοχρηματοδοτούμενη και λιγότερο εξαρτημένη από δημόσιες επιδοτήσεις.

Υπάρχουν πολλά δίκτυα, εθνικά ή περιφερειακά, που αναπτύσσονται στην περιφέρεια με δραστηριότητα την κηπουρική. Ο στόχος αυτών, είναι η κοινωνική επανένταξη περιθωριοποιημένων ατόμων και όχι η διαφοροποίηση της γεωργίας.

Ο πολλαπλασιασμός αυτών των πρωτοβουλιών έχει ενθαρρυνθεί από την πολιτική βούληση για την ανάπτυξη πολιτικών κοινωνικής θεραπείας.

Υπάρχουν δύο βασικές κατηγορίες αγροκτημάτων κοινωνικής φροντίδας. Οι ιδιωτικές εκμεταλλεύσεις και οι συνεταιριστικές εκμεταλλεύσεις. Και στις δύο περιπτώσεις, οι δικαιούχοι είτε φιλοξενούνται κατά τη διάρκεια των ημερών που εργάζονται είτε μπορούν να ζήσουν, να εργαστούν και να λάβουν φροντίδα στους χώρους αυτούς.

Η κοινωνική Γεωργία στην Γερμανία¹⁴

Η κοινωνική Γεωργία θεωρείται ως μία απάντηση για ποικίλες ερωτήσεις, που αντιμετωπίζει η κοινωνία της Γερμανίας στην παρούσα φάση, όπως η κρίση της εκπαίδευσης, η παχυσαρκία, η απομόνωση από φυσικούς πόρους, η βία, η τοξικομανία. Λόγω αυτής της ποικιλομορφίας η κοινωνική γεωργία στην Γερμανία διαφέρει. Δεν υπάρχουν μόνο διαφορές στις ομάδες των «πελατών» και τους στόχους για ενσωμάτωση (θεραπεία, απασχόληση, εκπαίδευση, στέγαση), αλλά και διαφορές στην

¹² http://sofar.unipi.it/index_file/Page1208.htm (πρόσβαση 5/2018)

¹³ http://sofar.unipi.it/index_file/soafrance.htm (πρόσβαση 5/2018)

¹⁴ http://sofar.unipi.it/index_file/soagermany.htm (πρόσβαση 5/2018)

διάρκεια δέσμευσης (βραχυπρόθεσμα, μακροπρόθεσμα, μερικές ώρες) και στις δυνατότητες των «πελατών» (σοβαρότητα της αναπηρίας, μειωμένη συγκέντρωση). Η ποικιλομορφία της Κοινωνικής Γεωργίας εξαρτάται από τη δομή των εκμεταλλεύσεων και των ιδρυμάτων, τον αριθμό των ατόμων που εμπλέκονται, τους τρόπους διαβίωσης εργασίας και αναψυχής αλλά και τον τύπο των ιδρυμάτων (φιλανθρωπικά, εκκλησιαστικά, ιδιωτικά). Σύμφωνα με τις διαφορές αυτές, ρυθμίζονται οι πηγές χρηματοδότησης και διαχείρισης. Υπάρχει ζήτηση για ασφαλή χρηματοδότηση. Αυτό μπορεί να επιβεβαιωθεί άμεσα από τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, των αριθμό των ατόμων και τα ιδρύματα που αναγκάζονται να απορρίψουν την κοινωνική φροντίδα λόγω διαρθρωτικών, γραφειοκρατικών και οικονομικών περιορισμών. Υπάρχει ανάγκη για διαφάνεια, εκτίμηση και αναγνώριση στη δομή των κοινωνικών υπηρεσιών, των δικτύων, των χωρών και των ενώσεων (παροχή πληροφοριών). Οι δυνατότητες των ενδιαφερομένων για δικτύωση και ανταλλαγή περιορίζεται.

Η κοινωνική Γεωργία στην Φλάνδρα, Βέλγιο¹⁵

Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη καταμέτρηση του Κέντρου Στήριξης για την Πράσινη Φροντίδα τον Σεπτέμβριο του 2006, πάνω από 200 αγροκτήματα φροντίδας είναι περισσότερο ή λιγότερο ενεργά στην Φλάνδρα. Αυτές είναι οι δραστήριες γεωργικές ή κηπευτικές επιχειρήσεις που παρέχουν φροντίδα στους απασχολούμενους και έχουν ως κατευθυντήρια γραμμή τις γεωργικές δραστηριότητες. Δηλαδή η γεωργία έχει προτεραιότητα έναντι της φροντίδας. Αυτές οι επιχειρήσεις διοικούνται κυρίως από οικογένειες. Επίσης, σε κάθε περιφέρεια της Φλάνδρας υπάρχουν θεσμικές εκμεταλλεύσεις ή προστατευόμενα εργαστήρια με γεωργικές ή κηπευτικές δραστηριότητες. Σε αυτές τις πρωτοβουλίες, η φροντίδα των πελατών είναι πιο σημαντική από την επιχειρηματική πλευρά. Αυτές οι πρωτοβουλίες διοικούνται κυρίως από υπαλλήλους των θεσμικών οργάνων.

Η κοινωνική Γεωργία στην Ιταλία¹⁶

Ο όρος «κοινωνική γεωργία» εισήλθε πρόσφατα στη σκηνή της αγροτικής ανάπτυξης στην Ιταλία, περιλαμβάνοντας ένα ευρύ μέγεθος διαφορετικών πρακτικών. Συγκεκριμένα, οι πρακτικές της κοινωνικής γεωργίας μπορούν να χωριστούν σε τρεις κύριες κατηγορίες: α) περίθαλψη και κοινωνική αποκατάσταση («επαγγελματική θεραπεία»), β) κατάρτιση και ένταξη εργασίας (δηλαδή απασχόληση) σε μειονεκτούσες κατηγορίες, γ) κοινωνική αναψυχή ή και εκπαίδευση ατόμων με ειδικές ανάγκες, δ) τα αγροκτήματα που προέκυψαν από την κατάσχεση γης από εγκληματικές οργανώσεις.

Οι πρωτοβουλίες διεξάγονται κατά κύριο λόγο από τους εξής παράγοντες: 1) επιχειρήσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα (δηλαδή κοινωνικούς συνεταιρισμούς) που δραστηριοποιούνται στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας ή προαγωγής επιχειρήσεων με συγκεκριμένο σκοπό την ενσωμάτωση των ατόμων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση στην εργασία, 2) ιδιωτικές εκμεταλλεύσεις, οι οποίες είναι «κερδοσκοπικές» επιχειρήσεις στον γεωργικό τομέα, 3) δημόσια ιδρύματα που διαδραματίζουν σημαντικούς ρόλους βασιζόμενα στη λογική του κοινοτικού μοντέλου «συνδυασμός ευημερίας» (δηλαδή την ένταξη δημόσιου-ιδιωτικού τομέα), 4) εθελοντικές ενώσεις διάφορων μορφών, οι οποίες διαδραματίζουν συμπληρωματικούς ρόλους, για τη διαμεσολάβηση και την υποστήριξη των

¹⁵ http://sofar.unipi.it/index_file/soabelgium.htm (πρόσβαση 5/2018)

¹⁶ http://sofar.unipi.it/index_file/soa_italy.htm (πρόσβαση 5/2018)

συνεργασιών με επιχειρήσεις, δημόσιους φορείς, άτομα με ειδικές ανάγκες άλλα και την ευρύτερη κοινότητα.

H κοινωνική Γεωργία στην Ολλανδία¹⁷

Ο συνδυασμός της γεωργικής εργασίας και της φροντίδας δεν είναι καινούριος. Για πολύ καιρό τα άτομα που ήταν «διαφορετικά» και δεν μπορούσαν να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνία, εργάζονταν σε αγροκτήματα. Επίσης, στην υγειονομική περίθαλψη, πολλά ινστιτούτα είχαν ένα αγρόκτημα ή κήπο, όπου εργάζονταν οι ασθενείς. Οι κινητήριες δυνάμεις σε αυτά τα παραδείγματα ήταν ο ιδεαλισμός (βασισμένος στην ανθρωπολογική φιλοσοφία) (Van Schaik, 1997)

Σήμερα ο συνδυασμός της γεωργίας και της κοινωνικής φροντίδας θεωρείται ως ένας πολλά υποσχόμενος συνδυασμός λειτουργιών. Ο συνδυασμός της γεωργίας και της κοινωνικής φροντίδας συμβάλλει στη διαφοροποίηση της γεωργικής παραγωγής, παρέχει νέες πηγές εισοδήματος και απασχόλησης για τους αγρότες και την αγροτική περιοχή, επανεντάσσει τη γεωργία στην κοινωνία και έχει θετικό αντίκτυπο στην εικόνα της γεωργίας (Hassink 2003, Hassink 2006). Επιπλέον, αυτές οι προστατευόμενες εκμεταλλεύσεις παρέχουν συγκεκριμένα παραδείγματα για την επιθυμητή ανανέωση του τομέα της υγειονομικής περίθαλψης και της αποκατάστασης.

Ο αριθμός των αγροκτημάτων φροντίδας αυξάνεται με ταχείς ρυθμούς. Ο συνδυασμός της γεωργίας και της φροντίδας ξεκίνησε ως διαδικασία εκ των κάτω προς τα πάνω, από κίνητρα αγροτών. Τα περισσότερα από τα αγροκτήματα φροντίδας είναι οικογενειακές επιχειρήσεις, ανεξάρτητα από τα ιδρύματα υγείας.

Είναι αξιοσημείωτο ότι από τότε που το Υπουργείο Γεωργίας, Φύσης και Ποιότητας Τροφίμων και το Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Αθλητισμού τόνωσαν την ανάπτυξη και τον επαγγελματισμό της φροντίδας, ο αριθμός των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων παρουσίασε θεαματική αύξηση, από 75 το 1998 σε 720 το 2006. Η αύξηση του αριθμού των αγροκτημάτων φροντίδας, μπορεί να θεωρηθεί ως ένδειξη αυξανόμενου ενδιαφέροντος για τη σχέση μεταξύ φύσης και υγείας. (Connolly, 2010)

H κοινωνική Γεωργία στην Σλοβενία¹⁸

Στη Σλοβενία, όπως και σε πολλές χώρες της ΕΕ, η κοινωνική γεωργία δεν είναι οργανωμένη ακόμη, αλλά οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται κυρίως σε εθελοντικές βάσεις είναι από τη βάση προς την κορυφή και δεν υποστηρίζονται από συγκεκριμένες πολιτικές ή κάποιο θεσμικό πλαίσιο. Ωστόσο, αυξάνεται το ενδιαφέρον για την αξιοποίηση των θετικών επιπτώσεων της γεωργίας, καθώς και των ζώων εκτροφής στην ποιότητα ζωής διαφόρων ομάδων ατόμων με ειδικές ανάγκες. Επίσης, οι βασικοί ενδιαφερόμενοι (αγρότες και άτομα με ειδικές ανάγκες) γνωρίζουν ελάχιστα ή τίποτα για την κοινωνική γεωργία και ουσιαστικά δεν έχουν εμπειρία σε αυτήν.

¹⁷ Για την Κοινωνική Γεωργία στην Ολλανδία χρησιμοποιήθηκαν πηγές από άρθρα και βιβλία και όχι από το <http://sofar.unipi.it/index.htm> όπως έγινε στις υπόλοιπες χώρες, διότι οι πληροφορίες που υπήρχαν στα άρθρα και βιβλία ήταν πιο εμπειρισταωμένες.

¹⁸ http://sofar.unipi.it/index_file/soa_slovenia.htm (πρόσβαση 5/2018)

Επιπλέον, μέσω των καλών πρακτικών στον τομέα της αλληλεπίδρασης της γεωργίας με την επαγγελματική θεραπεία και τις δραστηριότητες σε πολλά ιδρύματα κοινωνικής πρόνοιας, δημιουργείται η απαραίτητη τεχνογνωσία.

Αλλά για την επέκταση της κοινωνικής γεωργίας σε εθνικό επίπεδο απαιτούνται «ενσωμάτωση» και «εξομάλυνση». Αυτό σημαίνει ότι η κοινωνική γεωργία πρέπει να συμπεριληφθεί στην κοινή γεωργική πολιτική, καθώς και στις πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας. Έτσι, είναι φανερό ότι η οικοδόμηση ενός νέου θεσμικού περιβάλλοντος αποτελεί βασική προϋπόθεση για την οικονομική βιωσιμότητα και τη δημόσια αναγνώριση της κοινωνικής γεωργίας ως ένα νέο δυναμικό σενάριο της βιώσιμης αγροτικής ανάπτυξης.

Κοινωνική Γεωργία στο Ηνωμένο Βασίλειο

Αν και το Ηνωμένο Βασίλειο δεν συμμετείχε στο πρόγραμμα SoFar αξίζει να αναφερθεί, πώς ασκείται η Κοινωνική Γεωργία εκεί.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η ιδέα των αγροκτημάτων φροντίδας είναι σχετικά καινούριο, αν και υπάρχει αυξανόμενο ενδιαφέρον από πολλούς τομείς, συμπεριλαμβανομένων των γεωργών και των επαγγελματιών παροχών υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας. Η Κοινωνική Γεωργία βρίσκεται στο αρχικό στάδιο στο Ηνωμένο Βασίλειο, αν και ο αριθμός των αγροκτημάτων φροντίδας αυξάνεται συνεχώς. Η αποστολή του NCFI (UK) (National Care Farming Initiative) είναι η προώθηση και η υποστήριξη για την επέκταση της κοινωνικής γεωργίας σε όλο το Ηνωμένο Βασίλειο και ως εκ τούτου επιδιώκει να προσφέρει αγροκτήματα φροντίδας αλλά και οφέλη από τη συνεργασία για τα συνεργαζόμενα μέλη.

Υπάρχουν περίπου 76 αγροκτήματα φροντίδας, τα περισσότερα από τα οποία λειτουργούν με φιλανθρωπίες. Σε αυτά τα αγροκτήματα, εργάζονται 335 άνθρωποι με πλήρη απασχόληση και 302 με ημι-απασχόληση. Τα αγροκτήματα φροντίδας στο Ηνωμένο Βασίλειο προσφέρουν διάφορες δραστηριότητες, όπως την ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων, επαγγελματικές και κοινωνικές δεξιότητες αλλά και διαπιστευμένη εκπαίδευση. (Connolly, 2010)

Εκτός από το πρόγραμμα SoFar, υπήρξαν και άλλες δράσεις που εφαρμόστηκαν σε διάφορες χώρες για να κατανοηθεί καλύτερα η έννοια της Κοινωνικής Γεωργίας, να καταγραφούν οι θετικές επιπτώσεις, οι ελλείψεις αλλά και τα συμπεράσματα από τη συνεργασία ευάλωτων ομάδων με γεωργούς και την ενασχόλησή τους με γεωργικές δραστηριότητες, για τους ίδιους αλλά και για την τοπική ανάπτυξη των περιοχών των χωρών αυτών. Τέτοιες δράσεις ήταν η COST 866 (2006-20010) στην Ευρώπη, η CX AgroSocial (2011) στην Καταλονία και στη Γαλλία η Reseau Cocagne (2007) και η Reseau Astra (2009).

Ομοιότητες και διαφορές στην Κοινωνική Γεωργία στην Ευρώπη

Η κοινωνική γεωργία αύξησε τη σημασία της παντού στην Ευρωπαϊκή ένωση στο τέλος του 20^{ου} αιώνα. Έχει αναπτυχθεί και είναι πλέον μια αναγνωρίσιμη πρακτική του γεωργικού τομέα σε διάφορες χώρες.

Η ανάπτυξη προήλθε κυρίως από τις κοινότητες και τα άτομα και όχι από κάποια πολιτική. Σήμερα υπάρχει ένας όλο και αυξανόμενος αριθμός εμπειριών και έργων στην Ευρώπη και καταγράφεται μια γρήγορη ανάπτυξη. Τα κοινά στοιχεία της κοινωνικής γεωργίας στις ευρωπαϊκές χώρες θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι τα εξής:

- τα πεδία δράσης είναι πάνω στη ζωική, την φυτική παραγωγή και την κηπουρική
- τα αγροκτήματα συνήθως είναι βιολογικά και ικανά να προσφέρουν διαφορετικά προϊόντα
- οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις είναι κατά κανόνα ανοιχτές στο κοινό και πραγματοποιούν απευθείας πωλήσεις
- οι εμπλεκόμενοι μπορούν να δρουν σε τοπικά δίκτυα
- οι εμπλεκόμενοι έχουν ισχυρά κίνητρα και δεσμεύσεις
- οι ομάδες-«στόχοι» αποτελούνται από ένα ευρύ φάσμα ατόμων με ειδικές ανάγκες

Στις περισσότερες χώρες η χρήση της κοινωνικής γεωργίας περιλαμβάνει τον τομέα της υγείας (γηροκομεία, νοσοκομεία για άτομα με ψυχικές διαταραχές ή κοινωνικούς συνεταιρισμούς (όπως για παράδειγμα στην Ιταλία), στις οποίες η γεωργία αποτελεί ένα εργαλείο αποκατάστασης και θεραπείας. Ιδιώτες αγρότες που συμμετέχουν στην οργάνωση αυτών των υπηρεσιών είναι συνήθως αναγνωρισμένοι από τον γεωργικό τομέα και μπορεί να τους παρέχονται αποζημιώσεις για την επιπλέον εργασία τους ή οικονομικές ενισχύσεις για συγκεκριμένες ενισχύσεις από το ΕΤΠΑ (Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης)

Παρά τις ομοιότητες, υπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία μεταξύ των χωρών, στην ορολογία, τους εμπλεκόμενους και τη θέση τους (κάτοχοι αγροκτημάτων, εργαζόμενοι), τις δομές χρηματοδότησης και τους εμπλεκόμενους τομείς.

Μοντέλα Κοινωνικής Γεωργίας στην Ευρώπη

Τα διαφορετικά μοντέλα που υπάρχουν στην Ευρώπη, λαμβάνουν υπόψη τουλάχιστον πέντε στοιχεία:

1) τα συστήματα που ρυθμίζουν την υγεία και τις ανθρώπινες υπηρεσίες, 2) την κατάσταση της κοινωνίας και την ευημερία, 3) τη χρηματοδότηση, 4) την τυπολογία των φορέων και τέλος 5) τον τρόπο διαχείρισης της Κοινωνικής Γεωργίας. Αυτά τα πέντε στοιχεία και η μοναδική σύνθεση κάθε επικράτειας έχουν φέρει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία διαφορετικών συστημάτων Κοινωνικής Γεωργίας.

Στην Ευρώπη έχουν περιγραφεί τέσσερα μεγάλα μοντέλα:

- Το σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο. Αυτό το μοντέλο εμφανίζεται στη Βόρεια Ευρώπη (Δανία, Φινλανδία, Νορβηγία, Σουηδία) και βασίζεται στο θεμελιώδες δικαίωμα όλων των πολιτών να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες της υγείας και της κοινωνικής ζωής και υποστηρίζεται από υψηλές φορολογήσεις των κατοίκων. Αυτές οι υπηρεσίες έχουν αποκεντρωθεί και περισσότερο από 60% προσφέρονται από πόλεις ή χώρες, που εγγυούνται συνεχή εκπαίδευση για όσους συμμετέχουν στα προγράμματα των αγροκτημάτων. Αντί να δημιουργούνται συγκεκριμένα ιδρύματα, οι εκμεταλλεύσεις επιδοτούνται όταν ο ιδιοκτήτης ενεργεί ως επιβλέπων, αναλαμβάνοντας την ευθύνη για κάποια άτομα που βρίσκονται σε κίνδυνο. Επομένως υπάρχει ένας διπλός στόχος: οι πολιτικές κοινωνικής ένταξης και οι πολιτικές που παρέχουν οικονομική στήριξη των εκμεταλλεύσεων.

- Το εταιρικό μοντέλο. Αυτό το μοντέλο υπάρχει στην Κεντρική Ευρώπη (Γερμανία, Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Ολλανδία, Λουξεμβούργο). Εξασφαλίζει επίσης την πρόσβαση όλων σε υγειονομικές υπηρεσίες, πληρώνοντας στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, αλλά επιτρέπει τη δημιουργία ιδιωτικών συστημάτων που ενεργούν παράλληλα με τα δημόσια συστήματα και μπορούν να παρέχουν υγειονομικές και κοινωνικές υπηρεσίες βάσει δημόσιας σύμβασης. Υπάρχει ένα ενδιαφέρον στην προώθηση των αγροκτημάτων φροντίδας και χάρη στις επιδοτήσεις οργανώνονται μαθήματα κατάρτισης. Έτσι η Κοινωνική Γεωργία θεωρείται από τους ενδιαφερόμενους ως δράση αλληλεγγύης και όχι ως επικερδής επιχείρηση. Παρόλα αυτά υπάρχει μεγάλη πίεση από τους οργανισμούς χρηματοδότησης για την αύξηση της παραγωγής τροφίμων ή των υπηρεσιών, να είναι περισσότερο αυτάρκειες και να εξαρτώνται λιγότερο από δημόσιες επιδοτήσεις.
- Το (νέο) φιλελεύθερο μοντέλο. Αυτό το μοντέλο εμφανίζεται κυρίως στην Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο και βασίζεται κυρίως στην παροχή βοήθειας σε οικογένειες και άτομα με ειδικές ανάγκες, οι οποία παρέχεται μέσω ιδρυμάτων, εθελοντών και δημόσιες ή εκκλησιαστικές φιλανθρωπικές εργασίες. Το δημόσιο σύστημα δεν εγγυάται ολόκληρη την κάλυψη. Η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα ιδιωτικά ασφάλιστρα. Οι ενδιαφερόμενοι είναι εκτός δημόσιων ιδρυμάτων και η διαχείριση είναι ευθύνη της κοινωνίας και των πολιτών παρέχοντας χρηματοδότηση ή χρηματοδοτώντας ιδρύματα, ή μερική υποστήριξη από τον δημοσιό τομέα.
- Το μικτό μοντέλο. Το μοντέλο αυτό υπάρχει στις μεσογειακές χώρες (Ιταλία, Ισπανία) και είναι συνδυασμός του σοσιαλδημοκρατικού και του εταιρικού μοντέλου: ο ιδιωτικός και ο δημόσιος τομέας συνυπάρχουν ως φορείς παροχής υπηρεσιών. Ταυτόχρονα τα ιδρύματα, σε αυτό το μοντέλο, παίζουν σημαντικό ρόλο, αφού δουλεύουν απευθείας με οικογένειες για να φροντίζουν άτομα που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες. Σε αυτήν την περίπτωση παρατηρείται ένα κατακερματισμένο σύστημα, στο οποίο το σύστημα δημόσιας υγείας είναι όλο και πιο αποδυναμωμένο, αλλά αντικαθίσταται από ένα ιδιωτικό σύστημα που επεκτείνεται εξαιτίας των κυβερνητικών πολιτικών. Η ισχυρή παρουσία των ιδρυμάτων αποδεικνύει την μη παροχή ορισμένων υπηρεσιών από το δημόσιο σύστημα, μεταβιβάζοντάς τα σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Ταυτόχρονα, οι οικογένειες έχουν ενεργό ρόλο στην προώθηση πολλών από αυτών των μη κερδοσκοπικών οργανισμών που παρέχουν εξατομικευμένες υπηρεσίες ανάλογα με το πλαίσιο της Κοινωνικής Γεωργίας.¹⁹

Ρυθμιστικό Σύστημα της Κοινωνικής Γεωργίας στην Ευρώπη

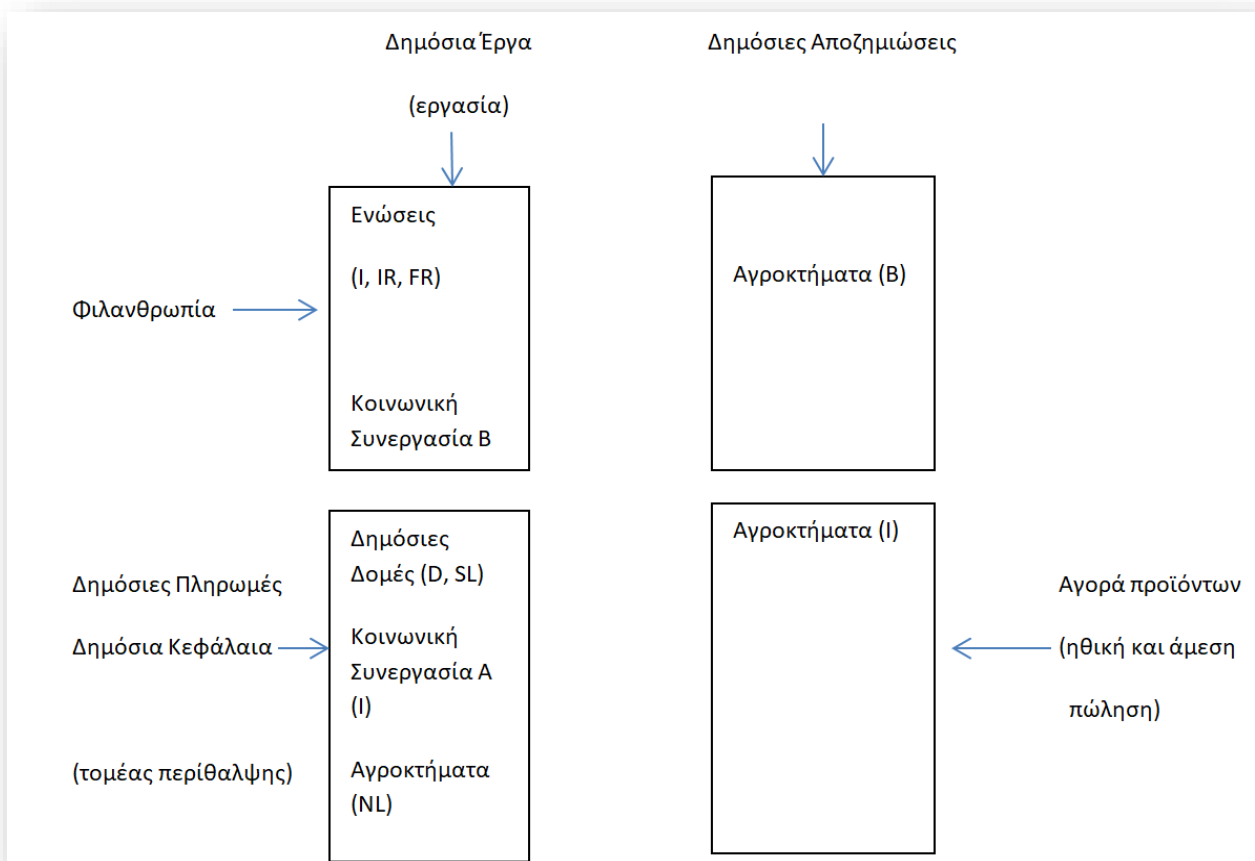
Το ρυθμιστικό σύστημα διαφέρει επίσης μεταξύ των χωρών. Κάθε μοντέλο έχει ξεχωριστή επίδραση στην ισορροπία μεταξύ γεωργίας και υπηρεσιών και των συναφών αρμοδιοτήτων (εξειδίκευση, πολυλειτουργικότητα). Εκτός αυτού, κάθε σύστημα έχει μια ιδιαίτερη επίπτωση στην εξέλιξη των πρακτικών και οδηγεί στην ανάπτυξη της Κοινωνικής Γεωργίας μέσω διαφορετικών οδών. Στις περιπτώσεις που η Κοινωνική Γεωργία έχει μια «οικονομική αξία», ο ρόλος των ιδρυμάτων, ο ποιοτικός έλεγχος και η επαγγελματική κατάρτιση αποτελούν σημαντικά στοιχεία. Ο κίνδυνος σε αυτές τις περιπτώσεις, είναι να χαθούν κάποιες αξίες των γεωργικών δραστηριοτήτων. Σε άλλες περιπτώσεις η

¹⁹ <http://sofar.unipi.it> (πρόσβαση 4/2018)

στάση των γεωργών είναι πιο ισχυρής σημασίας (φιλανθρωπία, εθελοντικές δραστηριότητες, Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη) και περιλαμβάνει μια διαφορετική οργάνωση των τοπικών σχέσεων.

Μια δυναμική διαδικασία συνοδεύει την οργάνωση της Κοινωνικής Γεωργίας, τόσο σε τοπικό, περιφερειακό επίπεδο, όσο και σε εθνικό.

Σχηματικά το βλέπουμε παρακάτω.

Πηγή: Francesco Di Iacovo, 2009

Μπορούν να διακριθούν τέσσερις διαφορετικές καταστάσεις, οι οποίες διαφέρουν ως προς την εξέλιξη αλλά και την επίγνωση των διάφορων δημόσιων τομέων (τομέας γεωργίας, τομέας υγείας) και έχουν ως συνέπεια να επηρεάζουν τα ρυθμιστικά συστήματα που θεσπίζονται σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο της χώρας. Οι καταστάσεις είναι οι εξής:

- Πρωτοποριακή κατάσταση: μικρή προηγούμενη εμπειρία, εθελοντική δράση με πολύ ισχυρά κίνητρα, το κοινό αναγνωρίζει και φροντίζει για δημόσια ισοτιμία (για την εργασία τους, όχι απαραίτητα για την Κοινωνική Γεωργία), ιδιωτικά αγροκτήματα δημιουργούν και

πραγματοποιούν δικά τους σχέδια, οι γεωργοί εισέρχονται στο σύστημα με δική τους πρωτοβουλία, καμία επίγνωση από την τοπική κοινωνία.

- Πολυλειτουργική γεωργία: αυξημένη εμπειρία, το ενδιαφέρον προέρχεται από τη γεωργία, υπάρχουν τοπικές πρακτικές (ιδιωτικές και δημόσιες), καμία ευαισθητοποίηση από τον τομέα της περιθαλψης που χρηματοδοτεί τη δημόσια δομή, ισχυρή δέσμευση των γεωργών που συμμετέχουν.
- Η Κοινωνική Γεωργία ως αναγνωρισμένο σύστημα: μεγάλο ενδιαφέρον, κοινωνικά ή υγειονομικά ινστιτούτα αναγνωρίζουν την Κοινωνική Γεωργία τόσο δημόσια όσο και ιδιωτικά
- Η Κοινωνική Γεωργία ως ένα υπεύθυνο μοντέλο: υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός πρακτικών, έντονα ριζωμένη ιδέα στην τοπική κοινωνία.

Σαν συνέπεια αυτών των τεσσάρων διαφορετικών καταστάσεων προκύπτει ότι και τα δίκτυα της Κοινωνικής Γεωργίας μπορεί να είναι διαφορετικά. Για παράδειγμα, στην Ολλανδία, τη Νορβηγία, τη Φλάνδρα υπάρχουν εθνικά, περιφερειακά κέντρα που έχουν ήδη παγιωθεί. Στην Γερμανία, την Ιταλία και τη Γαλλία παρατηρούμε κυρίως τοπικά δίκτυα. Σε άλλες χώρες η Κοινωνική Γεωργία εξακολουθεί να ασκείται μέσω μεμονωμένων έργων. (Di Iacovo, 2009)

SWOT Ανάλυση της Κοινωνικής Γεωργίας

Κατά τη διάρκεια του προγράμματος SoFar, οι συμμετέχοντες των χωρών κλήθηκαν να δημιουργήσουν μία SWOT ανάλυση για την Κοινωνική Γεωργία. Όπως φαίνεται στο παρακάτω σχήμα, το δυναμικό της Κοινωνικής Γεωργίας σχετίζεται κυρίως με την επανασύνδεση των επαγγελματικών γνώσεων με τα ανεπίσημα δίκτυα που ενισχύονται από τη χρήση της χρήσης της φύσης.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ
Πρακτικές & Σχέσεις: υψηλό δυναμικό, εξατομικευμένες πρακτικές, συγκριτικά οικονομικό, μικρές ομάδες, κοινωνική διάσταση, οικείος χαρακτήρας, μεγάλη προσφορά	Τοπικό σύστημα: αύξηση της ευαισθησίας και ζήτηση από την κοινωνία, θετική φήμη, νεοεισερχόμενοι στην γεωργία
Χωρική διάσταση: ενσωμάτωση μεταξύ κοινωνίας και οικονομίας, αύξηση της ευαισθησίας και της ευαισθητοποίησης, νέοι δεσμοί, προσοχή από καταναλωτές, επιπτώσεις στο τοπίο	Πολιτικές & θεσμικά όργανα: νέο νομικό πλαίσιο, ευρύτερη αναγνώριση και υποστήριξη, <u>πολυλειτουργική</u> γεωργία
Επιχειρηματική διάσταση: καινοτομία και διαφοροποίηση, εμπλέκονται νέοι γεωργοί	Πρακτικές: μετάβαση από ιατρικό σε κοινωνικό μοντέλο, κοινωνική ενσωμάτωση (φροντίδα από την κοινότητα)
Χρήστες φροντίδας: ισχυρά οφέλη, υποστήριξη από οικογένειες	Δίκτυα: διεύρυνση σχέσεων και δικτύων
	Μάρκετινγκ: βελτιωμένη φήμη-εικόνα
ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ
Κανόνες & Νόμοι: νομικό πλαίσιο, περιορισμένη διάδοση και ενοποίηση, κενό μεταξύ ζήτησης και προσφοράς, έλλειψη αναγνώρισης και αποδείξεων, ισχυρή ανομοιογένεια	Πολιτικές & θεσμικά όργανα: γραφειοκρατία, τυποποίηση, απώλεια αρχικών συστημάτων αξίας, καμία θεσμική αλλαγή, έλλειψη ενδιαφέροντος Παράγοντες: ανταγωνισμός μεταξύ παραγόντων, ανάπτυξη ευκαιριακών συμπεριφορών, σύστημα κοινωνικής πρόνοιας προσανατολισμένο στην αγορά, νοσοκομεία στην ύπαιθρο
Έναρξη: δυσκολίες στην εκκίνηση, δεν είναι εύκολη η διαπολιτισμική/επαγγελματική ενσωμάτωση, σύγχυση στους ρόλους και τις ικανότητες	Πρακτικές: συμβάντα
Τοπικό σύστημα: προκαταλήψεις για αναπηρίες, έλλειψη μεταφοράς	

Πηγή: Francesco Di Iacovo, 2009

Τα προϊόντα της Κοινωνικής Γεωργίας είναι υγειονομικές υπηρεσίες, τόσο για αστικές όσο και για αγροτικές περιοχές, αν και είναι σημαντικό να σημειωθεί η έλλειψη επιστημονικών στοιχείων σχετικά με τις συνέπειες της χρήσης της γεωργίας και της φύσης. Επιπλέον, η κοινωνική γεωργία, μπορεί να συμμετέχει στον επανασχεδιασμό της ευημερίας σε αγροτικές περιοχές. Σε αυτό το σημείο προκύπτουν επείγουσες ερωτήσεις, μετά από δημοσιονομικές κρίσεις σχετικά με τον τρόπο παροχής υπηρεσιών

στους πολίτες (ηλικιωμένοι, παιδιά, νέες οικογένειες, μετανάστες κλπ.). Από την άποψη αυτή, οικογενειακές εκμεταλλεύσεις μπορούν να διαφοροποιήσουν τις δραστηριότητές τους και να συμμετέχουν περισσότερο στην οργάνωση της τοπικής ευημερίας αλλά και στις οικονομικές δραστηριότητες.

Σε πιο απομακρυσμένες περιοχές η κοινωνική γεωργία, μπορεί να βελτιώσει και να ενσωματώσει το κοινωνικό δίκτυο που εξασφαλίζει εγγύτητα (εστίαση φαγητού, προσωρινή βοήθεια) και διαφοροποίηση των υπηρεσιών (πρόβλεψη μεταφοράς για μαθητές, ψυχαγωγικές δραστηριότητες για ηλικιωμένους). Εξάλλου στις αγροτικές περιοχές οι κοινωνικές υπηρεσίες συνδέονται στενότερα με την οργάνωση της τοπικής οικονομίας. Οι κοινωνικές υπηρεσίες επηρεάζουν το κοινωνικό κεφάλαιο και τις σχέσεις, ειδικά όταν ανεπίσημα δίκτυα πρέπει να αποκατασταθούν. Και τα δύο είναι σημαντικά για την αναγέννηση, με σύγχρονο τρόπο, άυλων πόρων, όπως ο πολιτισμός, η ταυτότητα, το τοπίο, που συνήθως χρησιμοποιούνται στην αγροτική οικονομία.

Πολιτική για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Γεωργίας

Ένα σημαντικό θέμα είναι η έλλειψη επιστημονικών στοιχείων σχετικά με τις συνέπειες της χρήσης της γεωργίας και της φύσης.

Όπως και σε άλλες μορφές «πράσινης φροντίδας», υπάρχει έλλειψη ισχυρής επιστημονικής έρευνας που να υποστηρίζει την Κοινωνική Γεωργία, παρά τις μεγάλες ποσότητες «ανεπίσημων» στοιχείων και ποσοτικών δεδομένων. Ένα από τα επαναλαμβανόμενα θέματα στις πρόσφατες ευρωπαϊκές μελέτες για την κοινωνική γεωργία ήταν ο τρόπος με τον οποίο θα αναπτυχθούν κατάλληλα πρότυπα, συστήματα παρακολούθησης και ποιότητας χωρίς να επηρεαστούν αρνητικά οι προσωπικές αξίες και οι δεσμεύσεις που υπογραμμίζουν πολλές από αυτές τις πρωτοβουλίες. (Connolly, 2010)

Σύμφωνα με τον Rhodes (2009), τα δίκτυα πολιτικής έχουν μια σημαντική λειτουργία, να συγκεντρώνουν τα συμφέροντα διαφορετικών παραγόντων, τα οποία έχουν κατακερματιστεί από τους πολιτικούς. Ο τομέας αυτό είναι σημαντικός για την περαιτέρω έρευνα σχετικά με την Κοινωνική Γεωργία καθώς οι αυξανόμενες ενδείξεις θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τη διευκόλυνση της οργάνωσης αυτών των δικτύων πολιτικής τόσο σε περιφερειακό, όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Το κύριο καθήκον αυτών των δικτύων θα ήταν, μέσα από τις εμπειρίες που θα είχαν αντληθεί, να οικοδομηθεί μια πολιτική για την Κοινωνική Γεωργία.

Η έρευνα του Friedel (2010) αποκάλυψε ότι ο μόνος τομέας πολιτικής που επιτυγχάνει να ενσωματώσει πολλές απόψεις είναι η ανάπτυξη της υπαίθρου, πέρα από την γεωργία και τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνικών υποθέσεων, των παροχών υγείας και κοινωνικής μέριμνας, των εκπαιδευτικών φορέων και της τοπικής οικονομίας. Εστιάζοντας στην ιδέα των εταιρικών σχέσεων, οι πολιτικές αγροτικής ανάπτυξης θα μπορούσαν να αποτελέσουν λύσεις για διάφορες μορφές κοινωνικών γεωργικών δραστηριοτήτων. Αυτές οι πολιτικές είναι απαραίτητες για την παρατεταμένη επιτυχία της Κοινωνικής Γεωργίας στο μέλλον.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΓΠ) περιλαμβάνει την Κοινωνική Γεωργία στο Κοινό Στρατηγικό Πλαίσιο. Θεωρείται ότι η Κοινωνική Γεωργία μπορεί να προσθέσει αξία επηρεάζοντας όχι μόνο την αγροτική δραστηριότητα αλλά και την υγεία, την περίθαλψη, τις υπηρεσίες, το

περιβάλλον, την έρευνα και την απασχόληση. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι κυβερνήσεις της ΕΕ, και ως εκ τούτου η Κοινή Πολιτική της ΕΕ, πρέπει να προωθήσει δραστηριότητες που υποστηρίζουν και προωθούν τη Κοινωνική Γεωργία. Πρόσφατα, ξεκίνησε να συμπεριλαμβάνονται τέτοιες δραστηριότητες σε Ευρωπαϊκές επιχορηγήσεις, που βασίζονται σε πολιτικές οικονομικής διαφοροποίησης, κοινωνικής ένταξης και αγροτικής ανάπτυξης, όπως στο πρόγραμμα Leader. Εάν η Κοινωνική Γεωργία αναγνωριστεί σαν ένα σημαντικό στοιχείο για την ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας στο πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020», θα πρέπει να υπάρξουν νέες πηγές χρηματοδότησης καθώς και μία νέα ευκαιρία να υποβληθούν προτάσεις για τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία (ΕΓΤΑΑ, ΕΚΤ, ΕΤΠΑ).

Οι γενικές προκλήσεις στον τομέα της Κοινωνικής Γεωργίας, παρέχουν δυνατότητες μελλοντικής έρευνας σε θέματα όπως η ανάπτυξη περισσότερων επιστημονικών στοιχείων σχετικά με τις θετικές επιπτώσεις της κοινωνικής γεωργίας και της πράσινης περίθαλψης, η δημόσια αναγνώριση σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, οι συνεχείς δομές χρηματοδότησης, οι ενισχύσεις για διαρθρωτικές μετατροπές, η επαγγελματική κατάρτιση για τους αγρότες και οι θεραπευτές, διαφάνεια και ποιοτικά προϊόντα, θέματα που σχετίζονται με την ασφάλιση και τη φορολογία, καθώς και τον καθορισμό των πρακτικών κατευθυντηρίων γραμμών για τους «κοινωνικούς αγρότες».

Χωρίς αμφιβολία, η Κοινωνική Γεωργία θα μπορούσε να αποτελέσει βασικό στοιχείο για την περιφερειακή ανάπτυξη πολλών αγροτικών περιοχών την Ευρώπης. Ως εκ τούτου, φαίνεται σημαντικό να αναλυθούν οι δυνατότητες ανάπτυξης της Κοινωνικής Γεωργίας, λαμβάνοντας ως οδηγό το ευρωπαϊκό πρόγραμμα SoFar.

Η Κοινωνική Γεωργία είναι ένας αναδυόμενος τομέας στο αγροτικό ευρωπαϊκό πλαίσιο και η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (2013/C 44/07) υπογραμμίζει τη σημαντικότητα της ένταξης της Κοινωνικής Γεωργίας στο πλαίσιο της νέας πολιτικής 2014-2020 για την αγροτική ανάπτυξη, λόγω της πολυλειτουργικότητάς της και των θετικών της αποτελεσμάτων που παρέχει σε διάφορους τομείς.

Το πρόγραμμα Ορίζοντας 2020²⁰

Το πρόγραμμα «Ορίζοντας» 2020 είναι το χρηματοδοτικό πλαίσιο της ΕΕ για την Έρευνα και την Καινοτομία που θα καλύψει την περίοδο 2014-2020, με προϋπολογισμό περίπου 80 δις. Ευρώ. Το πρόγραμμα υποστηρίζει τη στρατηγική «Ευρώπη 2020» που αναδεικνύει την έρευνα και την καινοτομία ως κεντρικούς μοχλούς για την έξυπνη, βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη, στοχεύοντας παράλληλα στην αποτελεσματική αντιμετώπιση σημαντικών κοινωνικών προκλήσεων.

Ο Ορίζοντας 2020 θα συμβάλει στην οικοδόμηση μιας κοινωνίας και μιας οικονομίας που βασίζονται στη γνώση και την καινοτομία σε ολόκληρη την Ένωση, προσελκύνοντας πρόσθετη χρηματοδότηση της έρευνας και της καινοτομίας, και συμβάλλοντας στην επίτευξη των στόχων της έρευνας και της καινοτομίας περιλαμβανομένου και του στόχου του 3% της ΑΕγχΠ (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν) για την έρευνα και την ανάπτυξη σε ολόκληρη την Ένωση έως το 2020.

²⁰ <http://innovation.ekt.gr/el/horizon2020> (πρόσβαση 5/2018)

Αυτός ο στόχος επιδιώκεται μέσω τριών αλληλοενισχυόμενων προτεραιοτήτων που αφορούν την επιστήμη αριστείας, τη βιομηχανική υπεροχή και τις κοινωνικές προκλήσεις, όπου η καθεμία περιλαμβάνει ένα σύνολο ειδικών στόχων. Οι εν λόγω προτεραιότητες θα υλοποιηθούν με αδιάλειπτο τρόπο, ώστε να ενισχυθούν οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των διαφόρων ειδικών στόχων, να αποφευχθεί η αλληλοεπικάλυψη προσπαθειών και να ενισχυθεί ο συνδυασμένος αντίκτυπός τους.

Αξιοσημείωτη είναι η εισαγωγή της νέας προσέγγισης των κοινωνικών προκλήσεων σε συγκεκριμένους τομείς, οι οποίες θα εξεταστούν αναλυτικότερα παρακάτω. Με αυτόν τον τρόπο ο Ορίζοντας 2020 αντικατοπτρίζει τις πολιτικές προτεραιότητες της στρατηγικής Ευρώπη 2020 και ταυτόχρονα αντιμετωπίζει σημαντικές ανησυχίες που μοιράζονται οι πολίτες.

Οι τρεις κύριοι βασικοί άξονες του προγράμματος είναι:

- Επιστημονική Αριστεία
- Βιομηχανική Υπεροχή
- Κοινωνικές Προκλήσεις

Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης λειτουργεί ως Εθνικό Σημείο Επαφής για το πρόγραμμα Ορίζοντας 2020, υποστηρίζοντας τους ελληνικούς φορείς στη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα.

Κοινωνική Γεωργία στο Στρατηγικό Πλαίσιο Ορίζοντας 2020

Ο βασικός άξονας του Ορίζοντας 2020, «Κοινωνικές προκλήσεις» μπορεί να συνδεθεί με την Κοινωνική Γεωργία.

Η ΕΕ έχει αναγνωρίσει επτά προκλήσεις βασικής προτεραιότητας όπου οι στοχευόμενες επενδύσεις στην έρευνα και στην καινοτομία μπορούν να έχουν πραγματικό αντίκτυπο με όφελος για τον πολίτη:

- Υγεία, δημογραφικές μεταβολές και καλή διαβίωση
- Επισιτιστική ασφάλεια, αειφόρος γεωργία και δασοπονία, θαλάσσια και ναυτιλιακή έρευνα, έρευνα εσωτερικών υδάτων και βιοοικονομία
- Ασφαλής, καθαρή και αποδοτική ενέργεια
- Έξυπνες, πράσινες και ολοκληρωμένες μεταφορές
- Δράση για το κλίμα, περιβάλλον, αποδοτικότητα πόρων και πρώτες ύλες
- Η Ευρώπη σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο – κοινωνίες χωρίς αποκλεισμούς, καινοτόμες και σκεπτόμενες
- Ασφαλείς κοινωνίες- προστασία της ελευθερίας και της ασφάλειας της Ευρώπης και των πολιτών της.

Υγεία και Καλή διαβίωση

Όλοι επιθυμούν μια μακρόχρονη, ευτυχισμένη και υγιή ζωή και οι επιστήμονες κάνουν ότι μπορούν για να καταστεί αυτό δυνατό. Οι επενδύσεις στην έρευνα και στην καινοτομία στον τομέα της υγείας θα βοηθήσουν στο να παραμείνουμε ενεργοί, να αναπτύξουμε νέες, πιο ασφαλείς και αποτελεσματικές θεραπείες και να διατηρήσουμε τη βιωσιμότητα των συστημάτων υγείας και περίθαλψης. Θα προσφέρουν στους γιατρούς τα εργαλεία που χρειάζονται για μια πιο εξατομικευμένη ιατρική και θα

ενισχύσουν την πρόληψη και τη θεραπεία χρόνιων και μεταδοτικών ασθενειών. (Χρηματοδότηση: 7,472 δις ευρώ)

Επισιτιστική ασφάλεια και αειφόρος χρήση των βιολογικών πόρων

Καθώς ο παγκόσμιος πληθυσμός θα φτάσει τα εννέα δις έως το 2050, πρέπει να βρεθούν τρόποι για να υπάρξει ριζική αλλαγή στην προσέγγιση της παραγωγής, της κατανάλωσης, της επεξεργασίας, της αποθήκευσης, της ανακύκλωσης και της διάθεσης απορριμμάτων, ελαχιστοποιώντας τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Στους τρόπους αντιμετώπισης θα περιλαμβάνεται η εξισορρόπηση της χρήσης ανανεώσιμων και μη ανανεώσιμων πόρων από τη γη, τις θάλασσες και τους ωκεανούς, η μετατροπή των απορριμμάτων σε πολύτιμους πόρους και η αειφόρος παραγωγή τροφίμων, ζωοτροφών, προϊόντων βιολογικής προέλευσης και βιοενέργειας. Στην ΕΕ, η γεωργία, η δασοπονία και οι τομείς της βιομηχανίας των τροφίμων και προϊόντων βιολογικής προέλευσης απασχολούν 22 εκατ. άτομα και παίζουν σημαντικό ρόλο στην αγροτική ανάπτυξη και στη διαχείριση της φυσικής κληρονομιάς της Ευρώπης. (Χρηματοδότηση: 3,851 δις ευρώ)

Βιώσιμη ενέργεια

Η ενέργεια είναι η κινητήριος δύναμη της σύγχρονης οικονομίας, ωστόσο και μόνο η διατήρηση του βιοτικού επιπέδου μας απαιτεί τεράστιες ποσότητες ενέργειας. Ως η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία του κόσμου, η Ευρώπη εξαρτάται σε υπερβολικό βαθμό από την υπόλοιπη υφήλιο όσον αφορά την ενέργειά της (ενέργεια που προέρχεται από ορυκτά καύσιμα τα οποία επιταχύνουν την κλιματική αλλαγή). Γι αυτόν τον λόγο, η ΕΕ έχει θέσει φιλόδοξους κλιματικούς και ενεργειακούς στόχους που θα πρέπει να επιτύχει. Η χρηματοδότηση της ΕΕ μέσω του προγράμματος «Ορίζοντες 2020» θα παίξει βασικό ρόλο στην επίτευξη αυτών των στόχων. (Χρηματοδότηση: 5,931 δις ευρώ)

Πράσινη, ολοκληρωμένη κινητικότητα

Η κινητικότητα δίνει ώθηση στην απασχόληση, την οικονομική ανάπτυξη, την ευημερία και το παγκόσμιο εμπόριο. Επίσης, καλλιεργεί σημαντικούς δεσμούς μεταξύ ατόμων και κοινοτήτων. Ωστόσο, τα σημερινά συστήματα μεταφορών και ο τρόπος που χρησιμοποιούνται δεν είναι βιώσιμα. Βασίζομαστε σε υπερβολικό βαθμό στα συρρικνωμένα αποθέματα πετρελαίου, γεγονός που μειώνει την ενεργειακή μας ασφάλεια. Επίσης, τα προβλήματα που έχουν σχέση με τις μεταφορές (η κυκλοφοριακή συμφόρηση, η οδική ασφάλεια, η ατμοσφαιρική ρύπανση) επηρεάζουν τη ζωή και την υγεία μας καθημερινά. Με στόχο την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων, το πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020» συμβάλλει στη δημιουργία ενός αειφόρου συστήματος μεταφορών που αρμόζει σε μια σύγχρονη, ανταγωνιστική Ευρώπη. (Χρηματοδότηση: 6,339 δις ευρώ)

Πράσινη αλλαγή, περιβάλλον, αποδοτικότητα πόρων και πρώτες ύλες

Η εποχή των ανεξάντλητων φτηνών πόρων φτάνει στο τέλος της: η πρόσβαση σε πρώτες ύλες και καθαρό νερό δεν μπορεί πλέον να θεωρείται δεδομένη. Η βιοποικιλότητα και τα οικοσυστήματα επίσης δέχονται πιέσεις. Η λύση είναι να επενδύσουμε στην καινοτομία για να στηρίξουμε την πράσινη οικονομία, μια οικονομία που θα βρίσκεται σε αρμονία με το φυσικό περιβάλλον. Η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής είναι μια πολυτομεακή προτεραιότητα στο πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020» για την οποία διατίθεται το 35% του συνολικού προϋπολογισμού του προγράμματος.

Στα απορρίμματα και στο νερό δίνεται ιδιαίτερη προτεραιότητα. Τα απορρίμματα ευθύνονται αυτή τη στιγμή για το 2% των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου της ΕΕ ενώ η ενίσχυση της ανάπτυξης στον τομέα των υδάτινων πόρων κατά 1% θα μπορούσε να δημιουργήσει 20000 νέες θέσεις εργασίας. (Χρηματοδότηση: 3,081 δις ευρώ)

Η Ευρώπη σε ένα μεταβαλλόμενο κόσμο – Κοινωνίες χωρίς αποκλεισμούς, καινοτόμες και σκεπτόμενες

Το 2011, περίπου 80 εκατ. άτομα κινδύνευαν από τη φτώχεια στην Ευρώπη. Ένας σημαντικός αριθμός νεαρών ατόμων, από τα οποία εξαρτάται το μέλλον μας, δεν έχει πρόσβαση στην εκπαίδευση, την εργασία ή την κατάρτιση. Αυτά είναι μόλις δύο παραδείγματα από τις προκλήσεις που απειλούν το μέλλον της Ευρώπης και των ατόμων σε μεγάλους τομείς της κοινωνίας. Η έρευνα και η καινοτομία μπορούν να βοηθήσουν και, για αυτόν το λόγο, το πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020» χρηματοδοτεί την έρευνα νέων στρατηγικών και δομών διακυβέρνησης ώστε να ξεπεραστεί η επικρατούσα οικονομική αστάθεια και να διασφαλιστεί η ανθεκτικότητα της Ευρώπης σε μελλοντικές καθοδικές μεταστροφές της οικονομίας, δημογραφικές μεταβολές και μεταναστευτικά πρότυπα. Επίσης, η χρηματοδότηση στηρίζει νέες μορφές καινοτομίας όπως η ανοικτή καινοτομία, η καινοτομία επιχειρηματικών μοντέλων, η καινοτομία στον δημόσιο τομέα και η κοινωνική καινοτομία προκειμένου να καλυφθούν οι κοινωνικές ανάγκες. Υποστηρίζοντας την έρευνα και την καινοτομία στην ευρωπαϊκή κληρονομιά, την ταυτότητα, την ιστορία και τον πολιτισμό και τον ρόλο της Ευρώπης στον κόσμο, η ΕΕ χτίζει επίσης «σκεπτόμενες κοινωνίες» στις οποίες διερευνώνται οι κοινές αξίες και η συμβολή τους στο κοινό μέλλον. (Χρηματοδότηση: 1,695 δις ευρώ) (ΕΕ, Horizon 2016)

Η Κοινωνική Γεωργία με την έννοια της πολυλειτουργικότητας μπορεί να ωφεληθεί σε μεγάλο βαθμό από το πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020», αφού στόχος του είναι να εξασφαλιστεί ότι η Ευρώπη παράγει επιστημονική έρευνα παγκόσμιου επιπέδου, που ξεπερνά τα εμπόδια στην καινοτομία και καθιστά τη συνεργασία μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα ευκολότερη στην επίτευξη της καινοτομίας. Προτεραιότητά του νέου προγράμματος είναι η μεταφορά των επιστημονικών επιτευγμάτων σε καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες, τα οποία προσφέρουν επιχειρηματικές ευκαιρίες και βελτιώνουν την ποιότητα ζωής των Ευρωπαίων πολιτών.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4

Επισκόπηση της Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης στην Ελλάδα²¹

Η Ελλάδα είναι μία κατεχοχίν αγροτική χώρα με το 27% του συνολικού πληθυσμού να κατοικεί στις αγροτικές περιοχές. Αν και η συμμετοχή του αγροτικού τομέα στο σύνολο της απασχόλησης υποδιπλασιάσθηκε, αποτελεί μία σημαντική πηγή εργασίας στην περιφέρεια (2^{ος} μεγαλύτερος εργοδότης μετά από το λιανεμπόριο και το χονδρεμπόριο), καθώς είναι μια σημαντική πηγή μερικής απασχόλησης. Η πιο συνηθισμένη περίπτωση είναι οι οικογενειακές εκμεταλλεύσεις, οι οποίες συχνά

²¹ <http://koinsep.org/%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF-%CE%B1%CE%B3%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1/> (πρόσβαση 5/2018)

μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, στην Ελλάδα περίπου 824.460 γεωργικές εκμεταλλεύσεις διαχειρίστηκαν 3.967.770 εκτάρια καλλιεργήσιμης έκτασης (περίπου 41% της συνολικής έκτασης). Ο ελληνικός αγροτικός τομέας είναι διαπιστωμένο ότι δύναται να συμβάλει σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας καθώς παράγει πολλά και ποικίλα αγροτικά προϊόντα.

Καθοριστικό ρόλο έχουν οι αγρότες, οι οποίοι είναι αναγκαίο να στραφούν στην επιχειρηματικότητα, μέσω της αύξησης των επενδύσεων για τεχνολογικό και εμπορικό εξοπλισμό, την υιοθέτηση της χρήσης των ΤΠΕ, την υιοθέτηση των ΑΠΕ, την αύξηση του βαθμού τυποποίησης και συσκευασίας των προϊόντων, τη στροφή στην παραγωγή ποιοτικών πιστοποιημένων γεωργικών προϊόντων (ΠΟΠ, ΠΓΕ, βιολογικά) και στις συλλογικές μορφές επιχειρηματικότητας. (Σπαής, 2017)

Η χρηματοδότηση της Αγροτικής Ανάπτυξης – Εστίαση στην Επιχειρηματικότητα²²

Από το 2014 το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο της Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) εντάσσεται στο νέο κοινό στρατηγικό πλαίσιο με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), το Ταμείο Συνοχής και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ), έτσι ώστε να αναπτυχθούν οι στόχοι (μια βιώσιμη και έξυπνη ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς) στη στρατηγική «Ευρώπη 2020» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013). Τα κονδύλια που διατίθενται για την αγροτική ανάπτυξη μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο για αγροτικές όσο για μη αγροτικές δραστηριότητες, στο πλαίσιο έξι προτεραιοτήτων (α. στήριξη της μεταφοράς γνώσεων και καινοτομίας, β. τόνωση της ανταγωνιστικότητας, γ. προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων και της διαχείρισης της επικινδυνότητας, δ. αποκατάσταση, προστασία και ανάπτυξη των οικοσυστημάτων, ε. ενθάρρυνση της αποδοτικότητας των πόρων και της μετάβασης σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα, στ. παραγωγή της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013).

Κατά την κατάρτιση του ΕΣΣΑ 2007-2013 υιοθετήθηκε μια στρατηγική προσαρμοσμένη προς τις νέες κατευθύνσεις τις τελευταίας μεταρρύθμισης της ΚΑΠ. Στο πλαίσιο της ενίσχυσης του πρωτογενούς τομέα, οι στρατηγικές προτεραιότητες που είχαν τεθεί περιλαμβάνουν τρεις βασικούς άξονες: 1) βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας – δασοκομίας- αγροδιατροφικού τομέα, 2) βελτίωση του περιβάλλοντος και του τοπίου, 3) βελτίωση της ποιότητας ζωής και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας, συνεπικουρούμενοι με ένα τέταρτο οριζόντιο άξονα (LEADER) (πρόγραμμα ενίσχυσης της αγροτικής οικονομίας) που θα προσφέρει τη δυνατότητα για την εφαρμογή τοπικών προσεγγίσεων, από τη βάση προς την κορυφή, της αγροτικής ανάπτυξης. Σύμφωνα με τους κανόνες που ισχύουν σήμερα, τα κράτη μέλη οφείλουν να διαθέτουν για έργα LEADER τουλάχιστον το 5% του προϋπολογισμού τους για την αγροτική ανάπτυξη. Η καινοτομία στην επιχειρηματικότητα και η διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας είναι τα βασικά θέματα αυτού του άξονα. (Σπαής, 2017)

Συλλογική επιχειρηματικότητα

Η κρίση που βιώνει σήμερα ο αγροτικός χώρος όπως και το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας, έθεσε με επιτακτικότητα ζητήματα τα οποία έχουν ήδη δημιουργηθεί από την παγκοσμιοποίηση. Η

²² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3A160032> (πρόσβαση 5/2018)
http://ec.europa.eu/regional_policy/el/2021_2027/ (πρόσβαση 5/2018)

ανθεκτικότητα και βιωσιμότητα τομέων, κλάδων, φορέων αλλά κυρίως οι δομές λειτουργίας και οργάνωσης του αγροτικού χώρου έχουν πληγεί. Αυτά τα ζητήματα θέτουν το ερώτημα για το μοντέλο ανάπτυξης του αγροτικού χώρου που θα πρέπει να ακολουθηθεί, ιδιαίτερα στις μειονεκτικές περιοχές.

Δεδομένου ότι το κύριο συστατικό της οικονομίας είναι η ανταγωνιστικότητα προϊόντων και περιοχών, η παγκοσμιοποίηση δημιούργησε ανισότητες τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και σε ΕΕ, περιθωριοποιώντας αγροτικές περιοχές, καθώς αδυνατούν να εξασφαλίσουν την ανταγωνιστικότητά τους μέσω της μείωσης του κόστους παραγωγής. Αυτό ισχύει τόσο για μονάδες παραγωγής (αγροτικές εκμεταλλεύσεις), όσο και για τις μονάδες μεταποίησης ή παροχής υπηρεσιών.

Τις τελευταίες δεκαετίες φαίνεται να εμφανίζονται νέες δυνατότητες εξόδου από την περιθωριοποίηση, αλλά και προοπτικές προόδου. Οι δυνατότητες αυτές συνδέονται με την ικανότητα να στηριχθεί η ανταγωνιστικότητα στη διακριτότητα και ιδιαιτερότητα των προϊόντων και των υπηρεσιών. Πρόκειται ουσιαστικά για μια διαδικασία διαμόρφωσης ενός προτύπου ανάπτυξης, που είναι η απάντηση στην παγκοσμιοποίηση, δίνοντας σημασία στις συλλογικές μορφές επιχειρηματικότητας.

Η ανάγκη αναζήτησης νέων μοντέλων ανάπτυξης απορρέει από τη νέα αγροτικότητα που διαμορφώνεται, αποτέλεσμα της κινητικότητας του πληθυσμού, των νέων αξιών, των νέων συνεργασιών που εξελίσσονται και αναπτύσσονται. Συνδέεται επίσης με την αλλαγή της συμπεριφοράς και τις προσδοκίες των καταναλωτών από τον αγροτικό χώρο, τόσο σε προϊόντα όσο και σε υπηρεσίες. Παράλληλα οφείλεται και στην αλλαγή στο πολιτικό πλαίσιο, το οποίο προωθεί κατά κάποιον τρόπο την αποκέντρωση δίνοντας αρμοδιότητες σε τοπικούς και περιφερειακούς φορείς (Γούσιος 2013).

Η έννοια του νέου μοντέλου ανάπτυξης θα αποτελέσει συνέχεια εκείνων της «εκ των κάτω» δραστηριοτήτων και της ενδογενούς ανάπτυξης, προσθέτοντας το κοινωνικό στοιχείο αλλά και την έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου, το οποίο θεωρείται βασική παράμετρος της ανάπτυξης.

Σύμφωνα με τους ερευνητές, δύο είναι οι βασικοί πυλώνες της οικοδόμησης της εδαφικής ανάπτυξης: η οργάνωση των δρώντων στο εσωτερικό της και η κατασκευή ιδιότυπων πόρων. Οι δύο αυτοί πυλώνες συνοψίζονται στην ικανότητα των τοπικών δρώντων να αξιοποιούν μια κοινή πολιτισμική βάση μέσω συνεργασιών και συντονισμού αυτών των συνεργασιών. Η προσέγγιση αυτή μπορεί να αναδείξει και να ερμηνεύσει πορείες επιχειρήσεων, κλάδων και περιοχών, να φωτίσει δυνατά και αδύνατα σημεία και να δώσει προοπτικές. (Κουτσού, XXX)

Κοινωνική Γεωργία στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η έννοια της Κοινωνικής Γεωργίας θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχει αρχίσει κάνει δειλά βήματα.

Πρωτοβουλίες για την Κοινωνική Γεωργία λαμβάνονται κυρίως από τα μέλη των τοπικών κοινοτήτων. Η κοινωνική γεωργία θα λέγαμε ότι αποτελεί ένα «πάντρεμα» ανάμεσα στις νέες και τις παραδοσιακές έννοιες της γεωργίας. Σήμερα η έννοια έχει ουσιαστικά αναπροσαρμοστεί σε έναν καινοτόμο και εξελισσόμενο τρόπο. Πλέον τα χαρακτηριστικά της γνωρίσματά εμπεριέχουν ένα είδους πρόληψης από ασθένειες, κοινωνική ενσωμάτωση και καλύτερη ποιότητα ζωής.

Έχουν δημιουργηθεί κάποιοι ΚοιΣΠΕ, οι οποίοι εκτός των άλλων, περιλαμβάνουν και αγροτικές δραστηριότητες.

Κοι.Σ.Π.Ε που δραστηριοποιούνται στον αγροτικό τομέα

Ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε) Το.Ψ.Υ Δωδεκανήσου²³

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 όπου ξεκίνησαν οι προσπάθειες αποσυλοποίησης και μεταρρύθμισης στο Κρατικό Θεραπευτήριο Λέρου, δημιουργήθηκαν οι άτυπες θεραπευτικές μονάδες με κυριάρχους στόχους α) την παρέμβαση στο καθεστώς της μαύρης εργασίας και β) την κοινωνική και εργασιακή αποκατάσταση των ασθενών. Το 1999 στις υποχρεώσεις της υποστηρικτικής δομής «Ειδική Δράση Λέρου» σε συνεργασία με το Κ.Θ. Λέρου και άλλους φορείς ήταν ενέργειες για τη σύσταση Κοι.Σ.Π.Ε. με κύριους σκοπούς την εκπόνηση μελέτης επιχειρησιακού σχεδίου και ενημερωτικές συναντήσεις ευαισθητοποίησης (το πρόγραμμα υλοποιήθηκε στις 31/12/01).

Το Μάιο του 2002 το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ενέκρινε την έγκριση σκοπιμότητας του Κοι.Σ.Π.Ε, Το.Ψ.Υ. Δωδεκανήσου, τον Ιούνιο του 2002 συστήθηκε η ιδρυτική συνέλευση και η συγκρότηση προσωρινού διοικητικού και εποπτικού συμβουλίου ενώ το Νοέμβριο του 2003 πραγματοποιήθηκε η 1^η Γενική Συνέλευση καθώς και εκλογές για την ανάδειξη του Διοικητικού Εποπτικού Συμβουλίου.

Ο Κοι.Σ.Π.Ε. έχει συνολικά 442 μέλη από τα οποία, τα 198 ανήκουν στην Α' κατηγορία, τα 148 στην Β' κατηγορία και τα 96 στην Γ' κατηγορία. Το σύνολο των εργαζομένων είναι 43 άτομα, εκ των οποίων οι 26 ανήκουν στην Α' κατηγορία, οι 15 στην Β' κατηγορία και οι 2 είναι εξωτερικοί συνεργάτες.

Οι δράσεις που υλοποιούνται στον Κοι.Σ.Π.Ε Δωδεκανήσου είναι οι εξής:

1. Κυλικείο. Λειτουργεί από το 1994 με χρηματοδότηση από τον καν. 815/84. Πρόκειται για μια εμπορική επιχείρηση που εξυπηρετεί τις καθημερινές ανάγκες σε απαραίτητα είδη για τους ασθενείς, τους εργαζόμενους και τους επισκέπτες του Κ.Θ.Λ.
2. Εργαστήριο ζαχαροπλαστικής catering. Η λειτουργία του ξεκίνησε στα πλαίσια των ΣΘΕΜ. Η άδεια λειτουργίας του εργαστηρίου που έχει εκδοθεί από τη Νομαρχία Δωδεκανήσου καλύπτει όλο το φάσμα παραγωγής ειδών ζαχαροπλαστικής και σνακ.
3. Εργαστήριο επεξεργασίας- τυποποίησης μελιού. Είναι η πρώτη ουσιαστικά επενδυτική δραστηριότητα που δημιούργησε ο Κοι.Σ.Π.Ε. και η οποία δεν αποτελεί συνέχεια δραστηριότητας που δημιουργήθηκε από το Κ.Θ.Λ.. Η ενέργεια αυτή χρηματοδοτήθηκε από την κοινοτική πρωτοβουλία «LEADER +» του Υπ. Γεωργίας με 65%, ενώ το σύνολο της επένδυσης ανέρχεται στα 50.000 ευρώ. Η συγκεκριμένη επένδυση επιλέχθηκε πανελλαδικά ως η «Βέλτιστη Πρακτική για το πρόγραμμα «LEADER+».
4. Αγροτικές καλλιέργειες. Η δραστηριότητα των αγροτικών καλλιεργειών είναι η εξέλιξη της πρώτης απόπειρας που επιχειρήθηκε στο Κ.Θ.Λ. στην κατεύθυνση της αμειβόμενης εργασίας από το Νοέμβριο του 1991 με χρηματοδότηση του καν. 815/84. Καλλιεργούνται 3 αγροτεμάχια

²³ <http://www.koispe.gr/> (πρόσβαση 4/2018)

συνολικής έκτασης 13 στρεμμάτων με δέντρα και κηπευτικά και όγκο παραγωγής 32 τόνους ετησίως.

Αγροτικές Καλλιέργειες

Οι αγροτικές καλλιέργειες πραγματοποιούνται σε δύο αγροκτήματα συνολικής έκτασης δεκατριών στρεμμάτων γης, με την παραγωγή να ανέρχεται σε περίπου 32 τόνους ετησίως. Σε καθημερινή βάση οι εργαζόμενοι του Κοι.Σ.Π.Ε. ασχολούνται με την παραγωγή ποιοτικών εποχιακών αγροτικών προϊόντων τα οποία προωθούνται στην αγορά. Στις αγροτικές καλλιέργειες του Κοι.Σ.Π.Ε. έχει δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στον περιορισμό της χρήσης λιπασμάτων με τη χρήση βιολογικού κομπόστ που παράγουν οι εργαζόμενοι. Παράλληλα εφαρμόζονται η χρήση σπορείων, θερμοκηπίου και συστημάτων άρδευσης για την ορθολογική χρήση του νερού.

Μέλι Λέρου «Άρτεμις»

Το μέλι «Άρτεμις» είναι προϊόν εξαιρετικής ποιότητας και θρεπτικής αξίας, με υψηλή περιεκτικότητα σε γυρεόκοκκους θυμαριού και ευκαλύπτου, που συλλέγεται από μελισσοκόμους του νησιού της Λέρου και τυποποιείται με διασφαλισμένη διαδικασία ελέγχου παραγωγής τροφίμου (ISO 22000/HACCP) στο εργαστήριο επεξεργασίας και τυποποίησης μελιού.

Το εργαστήριο έχει νόμιμη άδεια λειτουργίας από τη Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Από το 2004 μέχρι και σήμερα το μέλι Λέρου πληροί όλες τις προδιαγραφές που επιβάλλουν τα διεθνή πρότυπα σε σχέση με την ασφάλεια των τροφίμων και εξάγεται σε διάφορες χώρες όπως Αγγλία, Γερμανία, Αυστραλία κ.α.

Το μέλι Λέρου έχει ιδιαίτερη πολιτισμική και κοινωνική αξία με δεδομένο ότι είναι το πρώτο τυποποιημένο προϊόν κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα.

Η ενασχόληση με το μέλι από το 2004, έφερε κοντά σε γνώση και παραστάσεις γύρω από τη μελισσοκομία τους εργαζόμενους του Κοι.Σ.Π.Ε. και έτσι από το 2015 ξεκίνησε η λειτουργία της μονάδας μελισσοκομίας με τη δημιουργία καταρχήν 20 μελισσιών.

Τα μελίσσια είναι εγκατεστημένα σε ένα ιδανικό περιβάλλον με πλούσια μελισσοκομική χλωρίδα που ευνοεί τις μέλισσες να εργάζονται απρόσκοπτα και να παράγουν ένα εξαιρετικό μέλι υψηλής διατροφικής αξίας.

Οι εργαζόμενοι ανά τακτά χρονικά διαστήματα ασχολούνται με τη φροντίδα και την επιμέλεια των μελισσιών μέχρι να έρθει η στιγμή του τρύγου. Η ενασχόληση με τη μελισσοκομία είναι πολυδιάστατη και έχει πολύ θετικό αντίκτυπο στην αποκαταστασιακή διαδικασία.

Ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) «Νέοι Ορίζοντες» στην Κέρκυρα²⁴

Ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός «Νέοι Ορίζοντες» αποτελεί μια καινοτόμο μορφή συνεταιριστικής δράσης που προάγει την ισότιμη συμμετοχή ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα, επαγγελματιών ψυχικής υγείας, φορέων και ατόμων της κοινότητας και βασίζεται στη συνεργασία και την αλληλεγγύη όλων. Ο

²⁴ <http://www.koispekerk.gr/> (πρόσβαση 4/2018)

Κοι.Σ.Π.Ε Κέρκυρας απέκτησε νομική μορφή το 2005 και περιγράφεται από το Νόμο 2716/99. Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσει οποιαδήποτε επιχειρηματική δραστηριότητα, έχει παραγωγική και εμπορική ιδιότητα και λειτουργεί ταυτόχρονα ως εμπορική και παραγωγική επιχείρηση αλλά και ως Μονάδα Ψυχικής Υγείας. Η ανάπτυξη των δράσεων του Κοι.Σ.Π.Ε οριοθετείται πάνω στο δίπτυχο: κοινωνικός χαρακτήρας- οικονομικό αποτέλεσμα. Μια επιχείρηση της κοινωνικής οικονομίας όπως ο Κοι.Σ.Π.Ε. στοχεύει αφηγησιακά όχι στο κέρδος, αλλά στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης των χρηστών υπηρεσιών ψυχικής υγείας και η μέσω αυτών συνεισφορά στη προσπάθεια επανένταξης τους στο κοινωνικό σύνολο.

Οι δράσεις που υλοποιούνται σε αυτόν τον Κοι.Σ.Π.Ε είναι:

1. Συνεργείο καθαρισμού εσωτερικών και εξωτερικών χώρων
2. Αποκατάσταση και διαχείριση περιβάλλοντος
3. Κυλικείο-καφενείο στο χώρο του ΨΝΞ- Πανεπιστημίου
4. Λειτουργία καφέ-ουζερί στο ιστορικό κέντρο της Πόλης
5. Parking – Υπηρεσίες παροχής στάθμευσης αυτοκινήτων
6. Λειτουργία εργαστηρίου παραγωγής Προϊόντων Άρτου – Ζαχαροπλαστικής
7. Catering – υπηρεσίες εστίασης
8. Περιβαλλοντικό πάρκο

Ανάπτυξη και Λειτουργία Περιβαλλοντικού Πάρκου

Ο Κοι.Σ.Π.Ε «Νέοι Ορίζοντες» προχώρησε στην έναρξη λειτουργίας νέας δράσης με τίτλο «ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΠΑΡΚΟΥ». Ο Συνεταιρισμός έχει σημαντική εμπειρία τα τελευταία δύο χρόνια στην ανάπτυξη τέτοιων δραστηριοτήτων και υπηρεσιών. Έχει ήδη αναπτυχθεί η καλλιέργεια, παραγωγή και εμπορία εναλλακτικών προϊόντων. Ειδικότερα παράγει διάφορα αγροτικά προϊόντα (μαρούλια, ντομάτες, ελιές, αγγούρια, κολοκυθάκια, πορτοκάλια, λεμόνια κ.α.). επιπλέον, προγραμματίζει να λειτουργήσει δύο θερμοκήπια.

Παράλληλα πρόκειται ο Συνεταιρισμός να αναπτύξει και ένα εργαστήριο τυποποίησης προϊόντων (λάδι, κουμ κουάτ κ.α.). Επίσης, προβλέπει στα πλαίσια του έργου να λειτουργήσει και ένα Εκθετήριο προϊόντων καθώς και ένα σημείο πώλησης στην Λαϊκή Αγορά στο κέντρο της Πόλης της Κέρκυρας.

Τέλος σε συνεργασία με την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση πρόκειται να υλοποιηθούν εκπαιδευτικά σεμινάρια για μαθητές σε θέματα που αφορούν την ανάπτυξη εναλλακτικών βιολογικών καλλιεργειών.

Η δράση του περιβαλλοντικού πάρκου, χρηματοδοτήθηκε από το επιχειρησιακό πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» ΕΣΠΑ 2007-2013.

Ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης «Διάπλους» στο Χαϊδάρι²⁵

Από τις πρώτες κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα που θεσμοθετήθηκαν με το Ν.2716/99. Μια ομάδα επαγγελματιών ψυχικής υγείας, ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα και νομικά πρόσωπα

²⁵ <http://www.diaplous.eu/> (πρόσβαση 4/2018)

κατάφερε το 2007 να στήσει μια επιχείρηση όπου κατά κύριο λόγο θα εργάζονταν άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Τα προβλήματα που αντιμετώπισαν ήταν κυρίως οικονομικά και γραφειοκρατικά.

Μετά από χρηματοδότηση που έλαβαν, ξεκίνησαν ένα συνεργείο κηποτεχνίας, αγόρασαν γεωργικό εξοπλισμό, εγκαταστήσαν θερμοκήπιο ενός στρέμματος αρχίζοντας έτσι να καλλιεργούν τη γη και ανακαίνισαν έναν παραχωρημένο χώρο στο κέντρο της Αθήνας δημιουργώντας ένα κατάστημα με παραδοσιακά προϊόντα στην Ελλάδα.

Ο «Διάπλους» τα τελευταία χρόνια διατηρεί κατά μέσο όρο 60-70 θέσεις εργασίας μερικής απασχόλησης, ενώ τα παραγόμενα προϊόντα και οι υπηρεσίες που παρέχει είναι υψηλής ποιότητας. Έχουν καταφέρει να λειτουργούν επιχειρηματικά στο χώρο της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας. Σε αυτή την προσπάθεια εκτός από την επιχειρηματική-οικονομική πλευρά, εξίσου σημαντική παράμετρο αποτέλεσε η εστίαση στον άνθρωπο-εργαζόμενο. Μέσα από υποστηρικτικές δράσεις προσπάθησαν να εντάξουν τον εργαζόμενο σε συνθήκες που ταιριάζουν στις «ιδιαιτερότητες» του, που αναδεικνύουν τις ικανότητες του. Η εργασία αποτελεί το μέσο για να ενταχθούν οι άνθρωποι που αντιμετωπίζουν ψυχοκοινωνικά προβλήματα στο κοινωνικό και εργασιακό περιβάλλον, να αναπτύξουν δεξιότητες, να βγουν από το περιθώριο, να ανατρέψουν στερεότυπα και προκαταλήψεις, ενώ παράλληλα αποκτούν εισόδημα που τους επιτρέπει να ζουν με αξιοπρέπεια.

Το όραμα του «Διάπλους» είναι μια διαφορετική πρόταση επιχειρηματικότητας. Αποστολή του είναι η ανάληψη βιώσιμων κοινωνικά αλληλέγγυων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, με γνώμονα, την ανάπτυξη, ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες κοινωνικό-οικονομικής επανένταξης των συνανθρώπων μας με ψυχοκοινωνικά προβλήματα, σε ένα εργασιακό περιβάλλον που προάγει την ψυχική υγεία.

Οι δράσεις που υλοποιούνται στο «Διάπλους» είναι:

1. Υπηρεσίες καθαριότητας
2. Αποψύλωση χόρτων – Κηποτεχνία
3. Καλλιέργειες-Μελισσοκομία

Οι Καλλιέργειες

Τα προϊόντα καλλιεργούνται με βάση τις ανάγκες της αγοράς, τις δυνατότητες της γης καθώς και το μικρόκλιμα που επικρατεί στη περιοχή του Χαϊδαρίου. Ανάλογα με την εποχή, καλλιεργούνται διάφορα είδη της μεσογειακής διατροφής, όπως ντομάτες (υπαίθριες και θερμοκηπίου), αγγουράκια, ποικιλίες πιπεριάς και μελιτζάνας, κολοκυθάκια, φασολάκια, διάφορα αρωματικά, κρεμμυδάκια, μαρούλια, λάχανα, μπρόκολα, κουνουπίδια, παντζάρια κ.α. το 2013 ξεκίνησε σταδιακά η φύτευση διαφόρων ειδών δένδρων (ροδιές, λεμονιές, πορτοκαλιές, βερικοκιές κλπ.) με στόχο την δημιουργία ενός οπωρώνα εντός των εκτάσεων του Συνεταιρισμού. Έως το 2017 είχαν φυτευτεί και 200 αμυγδαλιές με μακροπρόθεσμο στόχο την παραγωγή αμυγδάλου.

Επίσης διαχειρίζονται περίπου 600 ελαιόδεντρα από τα οποία παράγουν έξτρα παρθένο ελαιόλαδο χαμηλής οξύτητας, χωρίς να γίνεται χημική λίπανση ή αντιμετώπιση ασθενειών με φυτοφάρμακα.

Η μελισσοκομία

Με την έμπρακτη βοήθεια εθελοντή γεωπόνου ξεκίνησαν το 2013 την ανάπτυξη των δικών τους κυψελών και παρά του ότι η παραγωγή είναι μικρή αλλά πολύτιμη και το μέλι τους το διαθέτουν σε διάφορα σημεία πώλησης.

Ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε) Ημαθίας «ΔΕΣΜΟΣ»²⁶

Ο Κοι.Σ.Π.Ε. Ημαθίας «ΔΕΣΜΟΣ» είναι ένας συνεταιρισμός, με κοινωνικό χαρακτήρα, που έχει εμπορικές δραστηριότητες και ανταγωνιστικές υπηρεσίες με σκοπό να συμβάλει στην αποκατάσταση ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα, προσφέροντάς τους εργασία, καθώς και μεριμνώντας δραστικά για την θεραπευτική υποστήριξή τους.

Η φύση των προϊόντων και των υπηρεσιών που πρόκειται να παράσχει ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης του Το.Ψ.Υ. Ημαθίας, έχει δομηθεί γύρω από συγκεκριμένους στόχους, καθώς η φύση του συνεταιρισμού από μόνη της επιβάλλει τη δημιουργία ενός συγκεκριμένου πλαισίου ανάπτυξης των δραστηριοτήτων του.

Οι δραστηριότητες που θα αναπτύξει ο Κοι.Σ.Π.Ε θα πρέπει:

- ✓ Να είναι κατά κανόνα έντασης εργασίας και όχι έντασης κεφαλαίου
- ✓ Να έχουν σχετικά εύκολη δυνατότητα διείσδυσης στην αγορά
- ✓ Να είναι σχετικά εύκολα ελέγξιμες στο προσωπικό
- ✓ Να είναι σχετικά μικρής επικινδυνότητας
- ✓ Να μην είναι ιδιαίτερα επίπονες
- ✓ Να είναι δημιουργικές, αλλά ταυτόχρονα δομημένες σε απλά, τυποποιημένα και ολοκληρωμένα τμήματα, ώστε να αυξάνουν μεν το επίπεδο της ατομικής ευθύνης χωρίς όμως να δημιουργούν άγχος και πίεση
- ✓ Να αποτελέσουν ένα βήμα προς την ένταξη, μέσα από την κοινωνική συναναστροφή και τη βελτίωση της επίγνωσης της προσφοράς
- ✓ Να μην είναι υψηλού επενδυτικού κινδύνου
- ✓ Να στοχεύουν προνομιακά σε ειδικές ομάδες καταναλωτών (π.χ. Δήμος Βέροιας, Γενικό Νοσοκομείο, Περιφερειακή Ενότητα, Μ.Κ.Ο., άλλες μονάδες κοινωνικής οικονομίας κ.λπ.)
- ✓ Να στηρίζονται σε πολιτική ποιότητας και όχι στο μάρκετινγκ των Ε.Κ.Ο.
- ✓ Να στηρίζονται σε πολιτικές διασφάλισης της ποιότητας αυτών η οποία μάλιστα να διασφαλίζεται μέσω διαδικασιών διασφάλισης και πιστοποίησης αυτών
- ✓ Να προαγάγουν τη βιώσιμη ανάπτυξη, τις «πράσινες» τεχνολογίες και την αειφόρο ανάπτυξη

Αφετηρία για τις υπηρεσίες και τα προϊόντα που πρόκειται να αναπτύξει ο Κοι.Σ.Π.Ε., αποτέλεσε η ποιοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε μεταξύ 10 Σεπτεμβρίου έως 29 Οκτωβρίου 2013 στον Το.Ψ.Υ. Ημαθίας. Η συγκεκριμένη έρευνα αγοράς αφορούσε την «εις βάθος διερεύνηση των δυνατοτήτων που υπάρχουν για να δραστηριοποιηθεί ο υπό σύσταση Κοι.Σ.Π.Ε. στην Βέροια ως προμηθευτής προϊόντων

²⁶ <http://www.koispe-desmos.gr/> (πρόσβαση 4/2018)

ή υπηρεσιών. Το δείγμα αποτελούσαν είκοσι εκπρόσωποι του Δημόσιου Τομέα, του Ιδιωτικού Τομέα, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.

Στην τελική ιεράρχηση των προτεινομένων υπηρεσιών με βάση της επιλογές των ερωτώμενων, επιλέχθηκαν οι υπηρεσίες που παρουσιάζονται παρακάτω:

1. Υπηρεσίες ολοκληρωμένης διαχείρισης απορριμμάτων.
2. Συνεργείο καθαριότητας και εξωραϊσμού εσωτερικών & εξωτερικών χώρων.
3. Λειτουργία μικρών καταστημάτων (π.χ. κυλικεία, καφέ, φωτοτυπικές υπηρεσίες, κ.α.).
4. Παροχή υπηρεσιών στάθμευσης και καθαριότητας οχημάτων.
5. Υπηρεσίες μαζικής εστίασης και τραπεζοκομίας.
6. Λειτουργία καλλιτεχνικού εργαστηρίου, Λέσχης Ελεύθερου Χρόνου και δημιουργικών δραστηριοτήτων .
7. Παραγωγή, μεταποίηση, διακίνηση και προώθηση προϊόντων πρωτογενούς τομέα.
8. Παροχή υπηρεσιών συλλογικού σκοπού (πολιτισμός, περιβάλλον, οικολογία, εκπαίδευση, αξιοποίηση τοπικών προϊόντων, διατήρηση παραδοσιακών δραστηριοτήτων και επαγγελμάτων).
9. Παροχή υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας σε συνεργασία με άλλες Κοιν.Σ.Επ.
10. Προϊόντα και υπηρεσίες στο πλαίσιο κοινωνικής δικαιοχρησίας (social franchise).
11. Παροχή υπηρεσιών άθλησης και ευεξίας.
12. Διαχείριση και λειτουργία καταφυγίου ζώων.
13. Υπηρεσίες εκπαίδευσης, συμβουλευτικής και επαγγελματικής σταδιοδρομίας.
14. Δημιουργία θέσεων απασχόλησης σε ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Παραγωγή, μεταποίηση, διακίνηση και προώθηση προϊόντων πρωτογενούς τομέα

Ο νομός Ημαθίας είναι γνωστός για την μεγάλη και ποιοτική παραγωγή του σε αγροτικά προϊόντα τόσο στην Ελλάδα όσο και σε πολλές ξένες χώρες. Ο αγροτικός κλάδος έχει την δυναμική να δώσει αξιοπρεπές εισόδημα σε όποιον ασχοληθεί ενεργά-συστηματικά παράγοντας ποιοτικά προϊόντα. Είδη όπως τα φρούτα αλλά και τα κηπευτικά παράγονται, συσκευάζονται και προωθούνται στις αγορές όλες τις εποχές του χρόνου. Σκοπός του Κοι.Σ.Π.Ε. «ΔΕΣΜΟΣ» είναι η ποιοτική παραγωγή πιστοποιημένων φρούτων και κηπευτικών, η σωστή διαλογή-επεξεργασία, η συσκευασία τους και η πώληση σε αγορές. Είναι πολύ μεγάλη ανάγκη στις μέρες μας και με τα τόσα διατροφικά σκάνδαλα να γίνει στροφή στην ασφάλεια των τροφίμων κάτι που θα είναι η αρχή της παραγωγικής διαδικασίας του Κοι.Σ.Π.Ε. Αγορές στόχοι είναι: φορείς, καταστήματα λιανικής πώλησης και ιδιώτες.

Για να μπορέσει να πετύχει ο παραπάνω στόχος απαραίτητα στοιχεία είναι η κατανόηση της παραγωγικής διαδικασίας, συσκευασίας και διάθεσης των προϊόντων. Στον πρωτογενή τομέα θα υπάρχει απαραίτητα η γεωτεχνική υποστήριξη και καθοδήγηση έμπειρων γεωτεχνικών ώστε να παραχθεί το κάθε είδος απαλλαγμένο από φυτοφάρμακα και με την υψηλή ποιότητα που αξίζει στον κάθε καταναλωτή. Η παραγωγική διαδικασία θα εκτελείται βάση της ολοκληρωμένης διαχείρισης των καλλιεργειών πράγμα που θα ελαχιστοποιήσει τους κινδύνους ασφάλειας των παραγόμενων προϊόντων.

Πάντα έπειτα από μία σωστή παραγωγική διαδικασία έρχεται η σειρά της διάθεσης. Είναι το σημείο που χρειάζονται συνέργειες – συνεργασίες. Με συνεργασίες και με άλλους Κοι.Σ.Π.Ε. όπως ο «Διάπλους», οι «Νέοι Ορίζοντες» και ο «Βολίκας» που ασχολούνται με την παραγωγή και διάθεση

προϊόντων προς παραγωγή, την εγχώρια κατανάλωση, τις διατροφικές συνήθειες και την καταναλωτική συμπεριφορά.

Στο πλαίσιο του στόχου για επαγγελματική ένταξη των ατόμων με ψυχοκοινωνικά προβλήματα έχουν και εμπορική ιδιότητα και αναπτύσσουν οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα (αγροτική, κτηνοτροφική, μελισσοκομική, αλιευτική, δασική, βιομηχανική, βιοτεχνική, ξενοδοχειακή, εμπορική, παροχής υπηρεσιών, κοινωνικής ανάπτυξης). Αυτό σημαίνει ότι ένας Κοι.Σ.Π.Ε. μπορεί να αποτελέσει ένα μικτό σύστημα διαφορετικών οικονομικών ή και άλλων δραστηριοτήτων, το οποίο να περιλαμβάνει διαφορετικές επιμέρους μονάδες.

Ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε) Το.Ψ.Υ. Άρτας- Πρέβεζας²⁷

Ο Κοι.Σ.Π.Ε Άρτας – Πρέβεζας είναι μια ιδιαίτερη μορφή συνεταιρισμού, αφού παράλληλα είναι παραγωγική και εμπορική μονάδα, αλλά έχει ως βασικό στόχο του την κοινωνικοοικονομική ενσωμάτωση & επαγγελματική ένταξη των ατόμων με σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Συμβάλει στην θεραπεία τους και στην κατά το δυνατόν, οικονομική τους αυτάρκεια. Ο Κοι.Σ.Π.Ε. Άρτας – Πρέβεζας αριθμεί συνολικά 47 μέλη. Πιο αναλυτικά, 24 μέλη από την κατηγορία Α', 15 μέλη από την κατηγορία Β' και 8 μέλη από την κατηγορία Γ' (Νοσοκομείο Άρτας, Νοσοκομείο Πρέβεζας, Περιφέρεια Ηπείρου, Δήμος Άρτας, Δήμος Πρέβεζας).

Οι βασικοί στόχοι του Συνεταιρισμού είναι:

- Η οικονομική βιωσιμότητα, ισότιμη συμμετοχή, ποιότητα παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών και διαρκής ανάπτυξη με απώτερο σκοπό τη δημιουργία θέσεων εργασίας.
- Η ικανοποιητική αμοιβή και αξιοπρεπής διαβίωση των χρηστών υπηρεσιών ψυχικής Υγείας που συμμετέχουν και εργάζονται στον Κοι.Σ.Π.Ε., σε πραγματικές συνθήκες εργασίας.
- Η εξασφάλιση της ποιότητας με Πιστοποίηση Ποιότητας. Έχοντας την εμπειρία από το εργαστήριο Βιολογικής Καλλιέργειας των Δομών Ψυχαργώς στην Πρέβεζα εδώ και 9 χρόνια και την πιστοποίηση από τον Οργανισμό Πιστοποίησης και Ελέγχου Βιολογικών Προϊόντων ΔΗΩ, καθώς και υλικοτεχνική υποδομή, υπάρχουν κάποιες βάσεις για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων του Κοι.Σ.Π.Ε.
- Δραστηριότητες ένταξης εργασίας και όχι κεφαλαίου με σχετικά εύκολη δυνατότητα διείσδυσης στην αγορά, δημιουργικές, αλλά δομημένες σε απλά, τυποποιημένα και ολοκληρωμένα συστήματα, ώστε να αυξάνουν το επίπεδο ατομικής ευθύνης, χωρίς όμως να δημιουργούν άγχος και πίεση.
- Να μην είναι υψηλού επενδυτικού κινδύνου.
- Να στοχεύουν προνομιακά σε ειδικές ομάδες καταναλωτών)π.χ. Γενικό Νοσοκομείο, Περιφέρεια, ειδικά ευαίσθητες ομάδες κ.λπ.)

27

<http://mentalhelpnet.gr/index.php/%CF%84%CE%B1%CF%85%CF%84%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CE%AF-%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5/%CE%AD%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%BF%CE%B9/%CF%80-%CE%BF-%CE%BA%CE%BF%CE%B9-%CF%83-%CF%80-%CE%B5> (πρόσβαση 4/2018)

Οι δράσεις που θα αναπτύξει ο Κοι.Σ.Π.Ε. μετά από έρευνα αγοράς είναι οι ακόλουθες:

1. Λειτουργία δύο θερμοκηπίων σε Άρτα και Πρέβεζα
2. Λειτουργία καταστήματος πώλησης βιολογικών προϊόντων
3. Εξωραϊσμός- καθαρισμός εξωτερικών χώρων και παροχή αγροτικών εργασιών

Ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε) Περίας

ΤΟ Ψ.Υ. Ν. Περίας, ιδρύθηκε το 2005 με την υπ' αριθμ. Υ5α/Γ.Π. 71928/14-10-2005 Υπουργική Απόφαση, με σύνολο διακοσίων ογδόντα δύο (282) ιδρυτικών μελών, από τα οποία τα 136 ανήκουν στην κατηγορία Α', τα 110 ανήκουν στην κατηγορία Β' και τα 36 ανήκουν στην κατηγορία Γ'.

Οι δράσεις που συνεχίζουν σήμερα να λειτουργούν είναι:

1. Θερμοκήπιο για την παραγωγή κηπευτικών και κυρίως βιολογικής ντομάτας. Εργάζονται 3 άτομα της Α' κατηγορίας με μερική απασχόληση και 2 της Β' κατηγορίας (ΠΕ Γεωπόνος και ΔΕ Φυτικής Παραγωγής)
2. Κυλικείο το οποίο στεγάζεται στον προαύλιο χώρο της «κλινικής οξέων περιστατικών» του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Πέτρας Ολύμπου. Εργάζονται 2 άτομα της Α' κατηγορίας με μερική απασχόληση τα οποία έχουν την πλήρη λειτουργία του κυλικείου, συνεπικουρούμενοι μία φορά την εβδομάδα από μέλος της Β' κατηγορίας (μέλος του Δ.Σ.).

Συμπεράσματα - Συζήτηση

Η κοινωνική Γεωργία είναι ένας αναδυόμενος τομέας στο αγροτικό πλαίσιο της Ευρώπης.

Σήμερα η Κοινωνική Γεωργία μπορεί να θεωρηθεί ως μια αγροτική δραστηριότητα, η οποία περιλαμβάνει δύο μεγάλους τομείς: τις επιπτώσεις σε ένα ευρύ φάσμα ομάδων κινδύνου και στην ικανότητα παραγωγής οικονομικών δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην τοπική και περιφερειακή πρόοδο.

Είναι προφανές ότι οι δραστηριότητες που σχετίζονται με την Κοινωνική Γεωργία έχουν αυξηθεί τα τελευταία 25 χρόνια στην Ευρώπη. Σε ορισμένες χώρες ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων, των επιχειρήσεων ή των συνεταιρισμών πολλαπλασιάστηκε. Η προέλευση αυτών των οντοτήτων μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε τέσσερις κύριους τύπους: 1) τις δημόσιες ή θρησκευτικές οργανώσεις που έχουν προσαρμόσει θεραπείες στην Κοινωνική Γεωργία και χρησιμοποιούνται σε κέντρα υγειονομικής περίθαλψης για να ανακατευθύνουν νέους ανθρώπους ή για την επανένταξη εξαρτημένων ατόμων ή πρώην φυλακισμένων, 2) τις ενώσεις και ιδρύματα που δημιουργήθηκαν από οικογένειες για να παρέχουν εργασία και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης σε άτομα με σωματική ή ψυχική αναπηρία, 3) τις ιδιωτικές πρωτοβουλίες μέσω συνεταιρισμών ή επιχειρήσεων, συχνά μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, οι οποίες παρέχουν θεραπευτικές υπηρεσίες και προσπαθούν να συνδυάσουν την ενσωμάτωση ευπαθών ομάδων με δραστηριότητες που δημιουργούν εισόδημα, 4) τη νομοθεσία κάθε χώρας που σχετίζεται με τις ευπαθείς ομάδες ατόμων, καθώς και τους ειδικούς νόμους που επιτρέπουν τις δράσεις που αφορούν την Κοινωνική Γεωργία και εγγυώνται τη χρηματοδότηση.

Σε μια ώριμη φάση υλοποίησης της Κοινωνικής Γεωργίας, τα δίκτυα αναδύονται για να συγκεντρωθούν και να συντονιστούν οι προσπάθειες διαφόρων παραγόντων και επιχειρήσεων. Τοπικές αυτοδιοικήσεις αλλά και εθνικές κυβερνήσεις έχουν επίγνωση τη σημασία αυτής της νέας δραστηριότητας για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών, με τον διπλό στόχο της δημιουργίας αναγκαίων υπηρεσιών και του πρόσθετου εισοδήματος για τον αγροτικό πληθυσμό. Αυτή η νέα κοινωνική λειτουργία για τη γεωργία ενισχύεται από τον οικολογικό προσανατολισμό των μεθόδων παραγωγής και από τον σεβασμό στη γη και το περιβάλλον. Η σημερινή προτεραιότητα που συνδέεται με την αυτονομία των τροφίμων και την τοπική γεωργία, ενισχύει την Κοινωνική Γεωργία προσελκύνοντας καταναλωτές που προτιμούν να αγοράζουν τα πιο υγιεινά προϊόντα από παραγωγούς που ακολουθούν τη δεοντολογία αυτή.

Πρόσφατα λόγω των προσπαθειών των διαφόρων δικτύων, η Ευρωπαϊκή Ένωση συμπεριέλαβε την Κοινωνική Γεωργία στους χρηματοδοτικούς στόχους για την αγροτική ανάπτυξη (2014-2020). Ως εκ τούτου, γίνεται η Κοινωνική Γεωργία μια δραστηριότητα που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την προτεινόμενη πολιτική για την περιφερειακή ανάπτυξη, ιδίως όταν αυτή δεν αποτελεί μεμονωμένη δραστηριότητα αλλά ενσωματώνει και άλλους τομείς.

Θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν πολλά κοινωνικά και οικονομικά οφέλη για την ύπαιθρο, τα οποία θα μπορούσαν να αυξηθούν καθώς η Κοινωνική Γεωργία γίνεται πιο γνωστή. Τα οφέλη αυτά είναι: 1) η δημιουργία απασχόλησης και νέων ευκαιριών σε ευπαθείς ομάδες ατόμων, 2) η διαφοροποίηση των γεωργικών προϊόντων, 3) οι νέες αγροτικές πρωτοβουλίες, που ενισχύουν την πολυλειτουργικότητα και την πολυμορφία δημιουργώντας προστιθέμενη αξία, 4) η εδραίωση της βιώσιμης οικολογικής γεωργίας και η στήριξη της ποιότητας των προϊόντων, 5) οι αυξημένες κοινωνικές υπηρεσίες που αναπτύσσονται σε αγροτικές περιοχές για άτομα ευάλωτων ομάδων, στις οποίες οι πόροι είναι μικροί και είναι δύσκολο να ικανοποιηθούν οι ανάγκες τους, 6) η άφιξη νέων οικογενειών σε μικρά χωριά, που προσελκύνονται από νέες ευκαιρίες απασχόλησης που σχετίζονται με την Κοινωνική Γεωργία και με υπηρεσίες προσαρμοσμένες στις ανάγκες τους, 7) η επέκταση τέτοιων τύπων πρωτοβουλιακών επιχειρήσεων, που συνδυάζουν αγροτικές και άλλες δραστηριότητες που απαιτούν υψηλή ποιότητα φυσικού περιβάλλοντος, 8) η ενδυνάμωση των ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες και ευπαθείς ομάδες, 9) η δυνατότητα κοινωνικής ενσωμάτωσης στην απασχόληση που οδηγεί σε μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση για τα μέλη αυτών των ομάδων.

Στον αναπτυξιακό τομέα, η Κοινωνική Γεωργία προσφέρει ένα σαφές παράδειγμα οικονομικής και κοινωνικής καινοτομίας, που σχετίζεται με τη συλλογική δράση και την ενεργό συμμετοχή και διαρκή αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμων, φορέων και εδαφικών πόρων. Αυτό διευκολύνει τη δημιουργία δικτύων και τη συνεργασία σε τοπικό επίπεδο, τα οποία προάγουν την κοινωνική συνοχή και βοηθούν να σταθεροποιηθεί ο πληθυσμός μιας περιοχής, αυξάνοντας ταυτόχρονα την αίσθηση της ομαδικότητας.

Τα προγράμματα Κοινωνικής Γεωργίας παρέχουν ισχυρή ώθηση στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο. Στις αγροτικές περιοχές, οι δραστηριότητες που συνδέονται με την περιοχή και τα προϊόντα από τη γη έχουν μεγαλύτερες επιπτώσεις στην ενδογενή ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και στον ιστό της επιχείρησης. Τέτοιες πρωτοβουλίες είναι κοινωνικά πιο υπεύθυνες, με περισσότερο σεβασμό στη γη και το περιβάλλον, ενισχύοντας τις αξίες, συμβάλλοντας στην

κατασκευή νέων μοντέλων ανάπτυξης. Γίνεται επανεξέταση στις αγροτικές δραστηριότητες και εφαρμόζεται το νέο πολυλειτουργικό πρότυπο στις αγροτικές περιοχές. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτές οι πρωτοβουλίες βοηθούν ώστε να ενεργοποιηθούν οι αγροτικές περιοχές, δημιουργώντας νέους τύπους απασχόλησης που συμβάλουν στη σταθεροποίηση του πληθυσμού με ένα ελκυστικότερο τρόπο. Εκτός από τα οφέλη της Κοινωνικής Γεωργίας σε ευπαθείς ομάδες, συμβάλλει στην οικοδόμηση μιας πιο ισότιμης και συνεκτικής κοινωνίας.

Η Ευρωπαϊκή Οικονομία και Κοινωνική Επιτροπή υπογραμμίζει ότι πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία σε αυτόν το τομέα και να συμπεριληφθεί στο πλαίσιο της νέας πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης για την περίοδο 2014-2020, λόγω των θετικών της αποτελεσμάτων. Η έννοια της Κοινωνικής Γεωργίας μπορεί να συνδεθεί με την γεωργία ως πολυλειτουργική δραστηριότητα, προσδίδοντας στις γεωργικές πρακτικές νέες έννοιες και λειτουργίες καθώς και την ενσωμάτωση των κοινωνικών υπηρεσιών, την ιατρική περίθαλψη, την αποκατάσταση, την εκπαιδευτική κατάρτιση και υποστήριξη. Επιπλέον η γεωργία πρέπει να θεωρείται ως μέσο απασχόλησης και κοινωνικής ένταξης για ομάδες τόσο διαφορετικές όσο και για άτομα που είναι άνεργοι ή πάσχουν από ψυχικές διαταραχές ή εθισμού.

Ως καινοτόμο αποτέλεσμα, οι δραστηριότητες του Ταμείου Συνοχής μπορούν να συμβάλλουν στην κοινωνική οικονομία, στην αγροτική και περιφερειακή ανάπτυξη και στη στήριξη για ένα νέο αγρο-κοινωνικό πρότυπο. Οι δραστηριότητες αυτές θα συνδέονται με ενδογενείς πόρους της επικράτειας που θα δημιουργούν νέες επιχειρήσεις, μαζί με συμπληρωματικές δραστηριότητες που θα εδραιώνουν ένα οικονομικό δίκτυο ως βάση για την περιφερειακή ανάπτυξη.

Βασική προϋπόθεση της στρατηγικής του προγράμματος «Ευρώπη 2020» για έξυπνη, αειφόρο και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη είναι ότι θα πρέπει να υπάρχει συνεργασία όλων των πολιτικών της ΕΕ για την επίτευξη των στόχων της. Αναφορικά με την έρευνα και την καινοτομία, τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία παρέχουν συμπληρωματική στήριξη στο πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020» για τη χρηματοδότηση της αναβάθμισης των επιστημονικών υποδομών (από εργαστηριακό εξοπλισμό έως υπερυπολογιστές και δίκτυα δεδομένων υψηλής ταχύτητας) και την ενίσχυση των δυνατοτήτων έρευνας και καινοτομίας όπου είναι απαραίτητο.

Η αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ επιστήμης και κοινωνίας είναι απαραίτητη για την προσέλκυση νέων ταλαντούχων επιστημόνων και το πάντρεμα της επιστημονικής αριστείας με την κοινωνική ευαισθητοποίηση και ευθύνη. Αυτό σημαίνει πολύπλευρη κατανόηση των ζητημάτων. Ως εκ τούτου, το πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020» στηρίζει έργα που προϋποθέτουν τη συμμετοχή του πολίτη στις διαδικασίες οι οποίες προσδιορίζουν τη φύση της έρευνας που επηρεάζει την καθημερινότητά μας. Η ευρύτερη κατανόηση μεταξύ των κοινοτήτων των ειδικών και των μη ειδικών σχετικά με τους στόχους και τα μέσα για την επίτευξή τους θα διατηρήσει την επιστημονική αριστεία και θα επιτρέψει στην κοινωνία να μοιραστεί την κυριότητα των αποτελεσμάτων.

Συμπεράσματα για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Γεωργία στην Ελλάδα

Σε σύγκριση με την κατάσταση σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, η κοινωνική οικονομία στην Ελλάδα εξακολουθεί να είναι αδύναμη:

- Η μακρά ύφεση εμπόδισε την ενίσχυση του χώρου αναπαραγωγής, την κοινωνία και την εδραίωση των αξιών εμπιστοσύνης και συνεργασίας, της αλληλεγγύης και της κοινωνικής δικαιοσύνης, των πολιτικών δικαιωμάτων και της διαγενεακής ευθύνης, της διαφάνειας και της από κοινού ευθύνης ευρέως στην ελληνική κοινωνία.
- Οι οργανώσεις και οι επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας δεν είναι διαφανής και καθώς η έννοια της κοινωνικής επιχείρησης δεν είναι ακόμα καλά κατανοητή, χρησιμοποιούνται διάφοροι ορισμοί και υπάρχουν διάφορες νομικές μορφές.
- Οι οργανισμοί και οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας δεν έχουν φωνή, ούτε ταυτότητα βασισμένη σε κοινές αξίες, δεν έχουν καμία δυνατότητα να επηρεάσουν την πολιτική ατζέντα και καμία εκπροσώπηση στις εταιρικές σχέσεις που διέπουν την υλοποίηση των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων και Επενδυτικών Ταμείων καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου του προγράμματος, όπως ορίζεται στον Ευρωπαϊκό Κώδικα Συμπεριφοράς για την Εταιρική Σχέση.
- Οι οργανισμοί και οι επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας δεν έχουν κανένα πρόσωπο. Δεν υπάρχουν καθόλου αποδεκτά πρότυπα ή παραδείγματα καλής πρακτικής για τους κοινωνικούς επιχειρηματίες και η αξία τους για την αναμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας δεν αναγνωρίζεται ευρέως.
- Οι ΜΚΟ, οι πρωτοβουλίες αυτοβοήθειας και οι κοινωνικοί επιχειρηματίες συχνά προσανατολίζονται προς τις επιχορηγήσεις και στερούνται επιχειρηματικού πνεύματος.
- Οι κοινωνικές επιχειρήσεις δεν συνδέονται καθόλου μεταξύ τους (εκτός της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης) στην Ελλάδα, γεγονός που εμποδίζει την αμοιβαία μάθηση, την ανάπτυξη επαγγελματικών ικανοτήτων και την αξιοποίηση ευκαιριών κλιμάκωσης.
- Πολλές κοινωνικές επιχειρήσεις δεν διαθέτουν βιώσιμο επιχειρηματικό μοντέλο και επαρκείς πόρους και ικανότητες για την ανάπτυξη και την κλιμάκωση των λειτουργιών και των επιπτώσεών τους.
- Δεν υπάρχει επαρκής χαρτογράφηση ή παρακολούθηση των κοινωνικών επιχειρήσεων και της ανάπτυξης του συστήματός τους.

Η πρόσφατη νομοθεσία (νόμος 4019/2016) που προβλέπει το καθεστώς των κοινωνικών επιχειρήσεων αύξησε το προφίλ τους στο κοινό και μπορεί να θεωρηθεί ως ένας παράγοντας που καθιστά δυνατό. Ωστόσο ακόμα και αν έχει τεθεί σε ισχύ η νομοθεσία, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικοί διοικητικοί φραγμοί, οι οποίοι περιορίζουν τις δυνατότητες λειτουργίας και ανάπτυξης των κοινωνικών επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, οι διοικητικές και οικονομικές αρχές (συμπεριλαμβανομένων των αρχών κοινωνικής ασφάλισης, των φορολογικών αρχών, των τραπεζών) δεν είναι καλά ενημερωμένες σχετικά με τις νομικές μορφές των κοινωνικών επιχειρήσεων. Αυτό δημιουργεί εσφαλμένες πληροφορίες και καθυστερήσεις σε καθημερινή βάση και παρεμποδίζει τη λειτουργία των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Με όσα περιγράφηκαν παραπάνω, αλλά και με την ενδελεχή αναφορά στις σχετικές δραστηριότητες των κοινωνικών συνεταιρισμών, μπορούμε να καταλάβουμε ότι η Κοινωνική Γεωργία βρίσκεται σε ένα πολύ αρχικό στάδιο στη χώρα μας. Η Κοινωνική Γεωργία έχει κάνει την εμφάνισή της, μέσω των Κοινωνικών Συνεταιρισμών Περιορισμένης Ευθύνης, οι οποίοι λειτουργούν με τη συμβολή ανθρώπων από τρεις διαφορετικούς κλάδους (φυσικά πρόσωπα οι οποίοι έχουν ανάγκη αποκατάστασης, ενήλικες που εργάζονται στο χώρο της ψυχικής υγείας, δήμοι ή κοινότητες ή άλλα πρόσωπα δημόσιου ή

ιδιωτικού δικαίου). Η εποπτεία και η μέριμνα των ΚοιΣΠΕ ανήκουν εξ 'ολοκλήρου στον Υπουργό Υγείας και ασκούνται μέσω της Διεύθυνσης.

Η Κοινωνική Γεωργία είναι μια δραστηριότητα που μπορεί να στηρίξει τη βιωσιμότητα, την περιφερειακή ανάπτυξη και να μετριάσει τις αυξανόμενες ανισότητες μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών. Ωστόσο, αυτό απαιτεί πολιτική βούληση στον χωροταξικό σχεδιασμό και στους κανονισμούς που προστατεύουν και προωθούν λιγότερο οικονομικά δυναμικές περιοχές.

Επίσης η Κοινωνική Γεωργία μπορεί να ανταποκριθεί στις προσδοκίες συγκεκριμένων ομάδων καταναλωτών, οι οποίοι αναζητούν βιολογικά προϊόντα διατροφής, με περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και κοινωνική ευθύνη. Για το λόγο αυτό χρειάζεται να δημιουργηθούν διάφορα δίκτυα, που μπορούν να βοηθήσουν στην υποστήριξη των επιχειρηματιών, την παροχή κατάρτισης, την αναζήτηση συμβούλων αλλά και τη χρηματοδότηση.

Τα έργα και οι δραστηριότητες της Κοινωνικής Γεωργίας μπορούν να συνεισφέρουν: 1) Στην ενδυνάμωση των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων, 2) Στην τοπική ανάπτυξη και την εδαφική ισότητα 3) Στην ενθάρρυνση μιας κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας και ενός συνεταιρισμού διαφόρων δομών 4) Στη διάδοση καινοτόμων κοινωνικών σχεδίων και στρατηγικών για την προώθηση της βιολογικής γεωργίας και της οικολογικής παραγωγής, καθώς και συνεργατικών εμπορικών προσεγγίσεων 5) Στη προστασία του περιβάλλοντος και στην ανάκτηση της αγροτικής γης.

Ο τομέας αυτός στην χώρα μας, απαιτεί έρευνα αλλά και τη συμβολή του γεωργικού τομέα, από έμπειρους γεωργούς αλλά και από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης.

Απαιτείτε λοιπόν συνδυασμός περιφερειακών και γεωργικών πολιτικών. Πριν όμως, δημιουργηθεί μια κοινή πολιτική χρειάζονται επενδύσεις για την έρευνα και την καινοτομία επενδύσεων που μπορεί να έχουν όφελος για τον πολίτη αλλά και την τοπική ανάπτυξη.

Σε αυτό το πλαίσιο και σε αυτή την προτεραιότητα του «Ορίζοντα 2020» θα ήταν εύλογο να ενταχθούν και να χρηματοδοτηθούν έρευνες για την Κοινωνική Γεωργία στην Ελλάδα ή ακόμα να μπου σε εφαρμογή πιλοτικά προγράμματα έτσι ώστε να καταγραφούν τα αποτελέσματα έπειτα από πραγματικές παρεμβάσεις στο πεδίο.

Πηγές

- Antoni F. Tulla, Ana Vera, Natalia Valdeperaw, Carles Guirado (2017) “New approaches to sustainable rural development: Social farming as an opportunity in Europe?”, p. 28-32
- Chalfont GE. (2006), connection to nature at the Building Edge: Towards a Therapeutic Architecture for Dementia Care Environments. PhD Thesis. University of Sheffield.
- Connolly V., 2010 “Social Farming: Opinions and Attitudes of those involved with Potential Service Users in Co. Kildare, MSc in Sustainable Agriculture & Rural Development, 25-26
- Defourny J. and Nyssens, M. (2008). Social enterprise in Europe: recent trends and development, *Social Enterprise Journal*, 4(3), 202-228.
- Defourny J. and Nyssens, M. (2010). Conceptions of social enterprises and social entrepreneurship in Europe and the United States convergence and divergence, *Journal of Social Entrepreneurship*, 32-53.
- Defoutny J., Develtere P. (1999), “ The Social Economy: The Worldwide Making of a third Sector”, 8-10
- Di Iacovo F., O’ Connor D. (2009), “Supporting policies for Social Farming in Europe: progressing multifunctionality in Responsive Rural Areas”, 110-119
- Di Iacovo, F. (2008) ”Social Farming: Charity work, income generation – or something else? In Farming for Health. Proceedings of the Community of Practice Farming for Health November” 55-67
- Di Iacovo F. (2008) Social Farming: “Dealing with Communities Rebuilding Local Economy”, *Journal of Farm Management*, Vol.13 No.7, p. 2-3
- Elings M., 2006, People plant interaction, the physiological, physiological and sociological effects of plants on people, Wageningen University and research centre, plant research international, the Netherlands, 48-49
- European Commission, A map of social enterprises and their eco-systems in Europe, Country: Greece, 2014
- European Commission, 2016, “Social enterprises and the social economy going forward. A call from the Commission Expert Group on Social Entrepreneurship (GEGES), 2016
- Fazzi L., (2011). Social Co-operativew and Social Farming in Italy, 120
- Figge F. and Hahn T. (2005). The cost of sustainability capital and the creation of sustainable value by companies. *Journal of knowledge management*, 4, 27-38.
- Friedel S. (2010). Policy Frames Regarding Social Farming and Green Care in Flanders and EU Level. Submitted for the Master of European Studies Transnational and Global Perspectives 2009/2010
- Garfield S. and Bergin A. (2006). *Handbook of psychotherapy and behavior change*, 190-228
- Hassink, J. 2003. Combining agricultural production and care for persons with disabilities: a new role of agriculture and farm animals, 332-341
- Hassink J. and van Dijk, M. (2006). Farming for Health: Green – Care Farming Across Europe and United States of America.
- Hassink J. (2006) “Healthy People by Agriculture and Nature

- Hine, R.I, Peacock, J. and Pretty J. (2008). Care Farming in the UK: Evidence and Opportunities. Report for the National Care Farming Initiative (UK). University of Essex.
<https://www.carefarminguk.org/sites/carefarminguk.org/files/Care%20Farming%20in%20the%20UK%20-%20Essex%20Uni%20Report.pdf> (τελευταία πρόσβαση, Ιούλιος 2018)
- Kerlin, J.A. (2006). Social enterprise in the United States and Europe: understanding and learning from the differences, *Vountas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 202-228.
- Laville J., Nyssens M. (2001), “The social enterprise. Towards a theoretical socio-economic approach”, University of Wisconsin, Madison, U.S.A.
- Leadbeater C. (2007), “Social enterprise and social innovation Strategies for the next ten years”, Cabinet office, U.S.A.
- Moulaert, F. and Ailenet, O. (2005). Social economy, third sector and solidarity relations: a conceptual synthesis for history of present, *Urban Studies*, 2037-2053
- McGloin, A. (2009) “A journey through social farming in Europe: the case studies, 98-109
- O’ Connor, D. (2008). Policies for Farming for Health – Partners or Enemies?, p. 54-53
- Peredo, A.M. and McLean, M. (2006). Social entrepreneurship: a critical review of the concept, *Journal of World Business*, 41, 56-65.
- Renner R., 2010 “How do Networks Matter? Implementation of the Innovative Practice of Care Farming in Austria and Netherlands”, p. 132-151
- Rhodes M. (2009) “The Political Economy of Social Pacts: Competitive Corporatism and European Welfare State Reform, 165-194
- Rogers Carl R. 1956, “The Necessary and Sufficient Conditions of Therapeutic Personality Change, University of Chicago,
<https://app.shoreline.edu/dchris/psych236/Documents/Rogers.pdf> (τελευταία πρόσβαση 7/2018)
- Semptik J., Hine R., Wilcox D., 2010, “Green Care: A conceptual Framework - A report of the working group on the health benefits of Green Care, Cost” - Loughborough University, London, p. 22
- Westllus H., (2003) “Form or contents? On the concept of social economy”, *International Journal of Social Economics*, 1192-1206
- Αποστολούδη, Ε. (2011), «Κοινωνική Επιχείρηση: Νέος θεσμός τοπικής αυτοδιοίκησης- Προοπτικές και συμβολή στην τοπική ανάπτυξη», 10
- Αποστολούδη, Ε. (2011), «Κοινωνική Επιχείρηση: Νέος θεσμός τοπικής αυτοδιοίκησης- Προοπτικές και συμβολή στην τοπική ανάπτυξη», 42
- Βασιλείου Θ.Α., Σταματάκης Ν., 2000 *Λεξικό Επιστημών του ανθρώπου*, 15
- Γούσιος Δ. (2013), « Η εδαφική προσέγγιση της ανάπτυξης της υπαίθρου: από την κληρονομημένη στην κατασκευασμένη εδαφική περιοχή, στο Ανθοπούλου Θ. «Περί εντοπιότητας και ιδιοτυπίας των τροφίμων», 72-105
- Ε.Ε. (2013). *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, Οδηγός για την Κοινωνική Επιτροπή*, τ. 4, Λουξεμβούργο

- Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, Ετήσια Έκθεση «Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη του Οικοσυστήματος της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας 2017-2023».
- Ιωαννίδης Σ. (2010), «Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2009-20210, Αναζητώντας Διέξοδο από την Κρίση, 61-64
- Κουτσού Σταυριανή(ΧΧΧ), Παραδοσιακά τρόφιμα και συλλογική επιχειρηματικότητα στην εποχή της κρίσης: η περίπτωση των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών
- Νικολάου Ι. (2017) (Κοινωνική Οικονομία – Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, Εκπαιδευτικό Υλικό για τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης
- Ο.Ο.Σ.Α. (1999), «Κοινωνικές επιχειρήσεις», Οργανισμός Οικονομικής; Συνεργασίας και Ανάπτυξης, Γαλλία
- Πατσέλης Ν. (2008), «Ο ρόλος των μη κυβερνητικών οργανώσεων στην κοινωνική και την εδαφική συνοχή», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Ελλάδα
- Σούγελα Σοφία(2015), Η συμβολή της αστικής γεωργίας στην κοινωνική ενσωμάτωση ευπαθών κοινωνικά ομάδων. Το παράδειγμα του δημοτικού λαχανόκηπου στον Άγιο Δημήτριο, (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία), Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο
- Σούλης Σ.Γ., (2002). Παιδαγωγική της ένταξης από το σχολείο του διαχωρισμού σε ένα σχολείο για όλους, Τόμος Α΄, σελ.45
- Σπαής Γ., (2017) «Αγροτική Επιχειρηματικότητα – Marketing Αγροτικών Προϊόντων, Εκπαιδευτικό Υλικό για τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης, 9-10
- Νόμος 2716/1999 Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και άλλες διατάξεις
- Νόμος 4019/2011 Κοινωνική Οικονομία και λοιπές διατάξεις
- Νόμος 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α/31-10-2016): Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις.
- Πληροφορίες για την αγροτική επιχειρηματικότητα:
<http://www.agronews.gr/agora/organoseis/arthro/166509/stin-agrotiki-epiheirimatikotita-estiase-to-economist-/>
- Πληροφορίες για την αλληλέγγυα οικονομία:
<http://www.solidarity4all.gr> (τελευταία πρόσβαση, Ιούλιος 2018)
- Πληροφορίες για τους Κοι.Σ.Π.Ε. στην Ελλάδα:
<http://pokoispe.gr/> (τελευταία πρόσβαση, Ιούλιος 2018)
- Πληροφορίες για το Πρόγραμμα Ορίζοντας 2020
<http://innovation.ekt.gr/el/horizon2020> (πρόσβαση 5/2018)
- Πληροφορίες για το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα SoFar
<http://sofar.unipi.it/> (πρόσβαση 5/2018)